

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 16 студзеня 1987 г. № 3 (3361) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

РАСКРЫВАЦЬ ГАЛОЎНЫЯ КАНФЛІКТЫ ЧАСУ

Утвораны Саюз тэатральных дзеячаў Беларусі

У прэзідыуме VIII з'езда БТА.

Фота Ул. КРЮКА.

Карэнная перабудова ва ўсіх сферах жыцця грамадства вымагае глыбокіх пераменаў у арганізацыі тэатральнай справы, у павышэнні ролі сцэнічнага мастацтва ў выхаванні савецкіх людзей, фарміраванні ў кожным з іх лепшых якасцей чалавека і грамадзяніна. Раскрываць галоўныя канфлікты часу і ўвасабляць іх у праўдзівых высокамастацкіх вобразах, — так акрэслілі свой удзел у працэсе абнаўлення работнікі тэатра, дэлегаты VIII з'езда Беларускага тэатральнага аб'яднання, які адбыўся 13—14 студзеня ў Мінску.

З дакладам выступіў старшыня прэзідыума праўлення БТА народны артыст БССР М. М. Яроменка.

У творчай дыскусіі прынялі ўдзел вядучыя майстры тэатра рэспублікі. Дзелавы, актыўны, зацікаўлены характар гаворкі дазволіў глыбока прааналізаваць стан сучаснага беларускага тэатральнага мастацтва, засяродзіцца на пошуках шляхоў вырашэння праблем і задач, якіх сёння перад тэатрам — няма.

Удзельнікі з'езда гаварылі аб вялікай увазе і высокай патрабавальнасці, з якімі партыя ставіцца да творчасці майстроў мастацтва, па заслугах ацэньваючы іх уклад ва ўзбагачэнне духоўнага

свету савецкіх людзей. Абавязак творцаў тэатра — адказаць на гэты давер канкрэтнымі справамі — спектаклямі, дзе спалучаюцца высокая ідэйнасць, мастацкасць і партыйнасць.

Дэлегаты аднадушна прынялі рашэнне пераўтварыць Беларускае тэатральнае аб'яднанне ў Саюз тэатральных дзеячаў БССР і лічыць цяперашні з'езд першым, устаноўчым з'ездам новага творчага саюза.

Прынята рэзалюцыя, у якой намечана шырокая праграма дзейнасці тэатральных калектываў па выкананні галоўнай і адказнай місіі — выхаванні новага чалавека.

У рабоце з'езда ўдзельнічалі таварышы М. М. Слюнькоў, Г. С. Таразевіч, Г. Г. Барташэвіч, В. А. Пячэннікаў, адказны работнік ЦК КПСС Г. Л. Дзяканоў, прадстаўнікі партыйных і савецкіх арганізацый, творчых саюзаў, працоўных калектываў.

Перад дэлегатамі выступіў сакратар ЦК КПБ В. А. Пячэннікаў. Адбыліся выбары кіруючых органаў новага творчага саюза. Старшынёй прэзідыума праўлення Саюза тэатральных дзеячаў БССР абраны М. М. Яроменка.

І СЛОВАМ, І ПЕСНЯЙ...

У канцы мінулага года ў Мінску адбылася V справаздачна-выбарная канферэнцыя Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі. Справаздача аб канферэнцыі, на якой выступіў з дакладам старшыня прэзідыума БелТДКС А. М. Ванічні, публікавалася ў друку.

Наш карэспандэнт звярнуўся ў Таварыства дружбы з просьбай пазнаёміць чытачоў «ЛіМа» з найбольш адметнымі падзеямі ў справе культурных сувязей нашай рэспублікі з замежнымі краінамі. Вось што нам паведамілі:

— Беларускае таварыства дружбы падтрымлівае культурныя сувязі з 329-ю арганізацыямі ў 72-х краінах свету.

Беларуская ССР за апошнія гады ўдзельнічала ў Днях СССР у Польскай Народнай Рэспубліцы, Афганістане, Мазамбіку,

ФРГ, Індыі, Ісландыі. Дні Савецкага Саюза ў Мексіцы праводзіліся на прыкладзе БССР.

Праўду пра гісторыю і сённяшні дзень нашай рэспублікі даносяць да замежнага чытача выданні, якія дапамагае распаўсюджаць Беларускае таварыства дружбы. Толькі за два апошнія гады за мяжу было адпраўлена больш як 23,5 тысячы экзэмпляраў грамадска-палітычных, даведачных, мастацкіх кніг, апрача таго, па падпісцы было наслана 123 гадавыя камлекты газет і часопісаў Савецкай Беларусі.

На аснове матэрыялаў, змешчаных у беларускіх выданнях, канадскі пісьменнік Айвар Мілз напісаў кнігу «Праз 40 гадоў не праходзіць боль страт». 8 апавяданняў беларускіх аўтараў увайшлі ў міжнародны зборнік «Гэта не павінна паўтарыцца».

Глыбокую цікавасць да гісторыі і сучаснасці Беларусі праявіў вядомы новазеландскі пісьменнік Наэль Хілард, які нядаўна гасцяваў у Мінску. Гасцямі беларускай сталіцы былі таксама паэт Актавіа Навара і

(Заканчэнне на стар. 2).

УНУМАРЫ:

Праваслаўе і культура ў крывым люстэрку антысаветызму

Пра гэта разважае кандыдат філасофскіх навук

А. ЯКАВЕНКА

2—3—4

НОВЫЯ ВЕРШЫ

лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Яўгеніі ЯНІШЧЫЦ

4

Магчымасць стаць асобай

Пра новую аповесць Алеся АСІПЕНКІ

5

Групавы партрэт з Барадуліным

стварае крытык М. НОВІКАВА

6—7

СТО ПЕРШЫ ВАРЫЯНТ

Развагі тэатральнага крытыка

А. ГАНЧАРОВА

10

ПРАЦЯГ ГАВОРКІ ПРА НАРОДНЫ ТЭАТР

11

ПАД РУБРЫКАЙ «На жыццёвых скрыжаваннях» —

нарыс Марыі ВАЙЦЯШОНАК

14—15

РАСКАЗ АБ ХОРЫ

«Чырвоны гваздзі» — так называюцца хор Беларускага дзяржаўнага інстытута народнага гаспадаркі імя В. У. Куйбышава і новы каларовы фільм, які выйшаў у аб'яднанні «Летапіс» кінастудыі «Беларусь-фільм». Стужка расказвае аб

калектыве, у якім выкладчыкі інстытута, прафесары і дацэнты аб'яднаны любіваю да патрыятычнай і народнай песні. Хор — неаднаразовы ўдзельнік і прызёр многіх аглядаў і конкурсаў — удастоен звання народнага.

МАСТАЦТВА Ў РАБОЧЫМ СТРАІ

Мастакі Брэсцкай фабрыкі сувеніраў падрыхтавалі каля ста ўзораў вырабаў да 70-годдзя Вялікага Кастрычніка. Многія з іх прызнаны творамі дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. У распрацоўцы эскаізаў юбілейных сувеніраў удзельнічалі

Ю. Развадоўскі, А. Бануменка, Г. Шацкая і іншыя мастакі прадпрыемства. Звыш 400 назваў вырабаў выпускае фабрыка. Яе прадукцыя вядома амаль ва ўсіх гарадах краіны, а таксама ў ЗША, Італіі, Францыі і іншых краінах.

НАВІНКА «МЕЛОДИИ»

Усесаюзная фірма «Мелодия» выпускала новы стэрэафонны дыск «Беларускія песенны фальклор». На ім запісаны вясельныя, карагодныя, іншыя абрадавыя песні і мелодыі, пачутыя фальклорнымі экспедыцыямі

музыкантаў у Лепельскім, Лёзненскім, Сенненскім і Шумілінскім раёнах. Песні і музыка гучаць у выкананні прафесійна-нальных і аматарскіх калектываў.

СВЯТА «ЧАРАЎНІЦ»

Споўнілася дзясцяць гадоў народнаму эстрадна-харэаграфічнаму ансамблю «Чараўніцы» работнікаў горада Мінска, якім кіруюць з дня заснавання заслужаныя артысты БССР Раіса і Міналія Красоўскія. За гэтыя гады ў «Чараўніцы» было нямаля памятных падзей, але самыя галоўныя — удзел у канцэрте для дэлегатаў і гасцей XXVII з'езда КПСС у Крамлёўскім Палацы і ў XII Сусветным

фестывалі моладзі і студэнтаў у Маскве.

Сваё дзясцігоддзе калектыв адзначыў канцэртамі на сцэне Беларускай дзяржаўнай філармоніі. У ім выконваліся харэаграфічная кампазіцыя «Беларуская сінявокаля» на музыку І. Лучанка, «Балеро» М. Равеля, «Танец з шаблямі» А. Хачатуряна, іншыя творы.

БЕЛТА.

КАБ КНИГА ПРАЦАВАЛА

«Бібліятэчную справу на ўзровень сучасных патрабаванняў» — на такую тэму ў Гомелі прайшла навукова-практычная канферэнцыя работнікаў бібліятэк і арганізацый таварыства аматараў кнігі вобласці. З дакладам «Карэнная перабудова бібліятэк — неабходная ўмова выканання рашэнняў XXVII з'езда КПСС» выступіла дырэктар Гомельскай абласной бібліятэкі імя У. І. Леніна Г. Патапава.

Удзельнікі канферэнцыі асабліваю ўвагу ўдзялілі пытанням палепшэння выкарыстання кнігі ў выхаванні моладзі ў перыяд падрыхтоўкі да 70-годдзя Вялікага Кастрычніка. Аб гэтым гаварылі намеснік загадчыка аддзела прапаганды абласнога камітэта ЛКСМБ І. Яхно, адказны сакратар праўлення гарадской арганізацыі аматараў кнігі А. Асіпчук, дырэктар Гомельскай гарадской цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы С. Кузьменка, Рагачоўскай раённай — Т. Любогашчава і іншыя.

П. ЯКАУЛЕУ.

ПРАБЛЕМЫ ДЗВЮХ ЛІТАР

Пэўна, многім знаёма пачуццё, з якім друкуеш беларускі тэкст на пішучай машынце. Піша і злуешся; няма ў клавятуры беларускіх літар «і» і «ў». І думаеш: пара, даўно пара ў цэнтралізаваным парадку вырашыць пытанне з пішучымі машынкамі з беларускім алфавітам. Усяго ж дзвюх літар не хапае ў машынках, а праблем — вунь колькі! Навошта перапісваць літары, калі на заводзе можна адразу паставіць неабходныя.

Беларусь — немалы рынак збыту пішучых машынак. Чаму б прадпрыемствам, якія выпускаюць машыны, частку сваёй прадукцыі не забяспечваць неабходнымі беларускімі літарамі? Тым больш, што гэта не будзе каштаваць і лішняй капейкі.

г. Мінск.

І. СІНЧУК.

Адночы я аддаў ў бюро палуг перадрукаваць свой артыкул. Калі я яго забіраў, ма-

У пошце «Ліма» сустракаюцца пісьмы, у якіх людзі ўносяць канкрэтныя прапановы, што з'яўчаца матэрыяльна-сродкаў «абслугоўвання» культуры. Два такія лісты мы сёння друкуем.

шыністка сказала, што не ўзяла б яго, калі б ведала, што ён на беларускай мове. Прышоўшы дамоў, я напісаў ліст у «Вячэрні Мінск» з пытаннем: дзе ў беларускай сталіцы можна надрукаваць на пішучай машынце артыкул на беларускай мове? Неўзабаве атрымаў з рэдакцыі пісьмо, у якім быў дадзены адрас таго ж КБА, дзе я друкаваў папярэдні матэрыял. Я панёс туды другі артыкул. Не прымаюць на беларускай мове. Я паказаў ім пісьмо з «Вячэрняга Мінска» і, даручыў прыгаразіць, што напішу зноў. Тады толькі ўзялі ў мяне матэрыял.

Вось і ўзнікае пытанне: чаму ў сталіцы Беларусі дзякка, проста немагчыма надрукаваць тэкст на беларускай мове.

М. ВАСІЛЮК.

г. Мінск.

Лаўрэаты «Вясёлкі»

Рашэннем сакратарыята ЦК ЛКСМБ устаноўлены тры штогоднія прэміі часопіса «Вясёлка» за лепшыя творы: прозы, пазыі і мастацкае афармленне. Зацверджана журы, у складзе якога пісьменнікі, мастакі, намасольнікі работнікі і работнікі асветы. Есць яшчэ адзін аўтарытэты член журы — гэта наш дасціпны і патра-

бавальны чытач. У мінулым годзе рэдакцыя атрымала звыш чатырох тысяч пісьмаў ад сваіх аўтараў. Яны і дапамаглі журы вызначыць першых лаўрэатаў «Вясёлкі». Медалі і дыплом лаўрэата пад нумарам адзін атрымае Васіль Вітна. На працягу года з нумара ў нумар ён веў у «Вясёлцы» «Урокі думкі».

Высокім прызнаннем журы і чытачоў адзначана пэтычкая азбука Артура Вольскага «Ад А да Я — работа мая», у якой пазт расказаў юным чытачам пра вясковыя прафесіі.

Лаўрэатам «Вясёлкі» стала і мастачка Алена Лось. Яна даўно плёна супрацоўнічае з часопісам. Аформіла многія дзіцячыя кнігі.

Уладзімір ЛІПСКІ, галоўны рэдактар часопіса «Вясёлка».

Пры раскопках курганоў пад Смаленскам у 1949 г. была знойдзена гліняная пасудзіна з надпісам, датаваным першай чвэрцю IX ст.

У якасці пісьменнасці славяне-язычнікі выкарыстоўвалі — пазначыў аўтар казання «Аб пісьменнасці», напісанага на пачатку X ст., — нейкія «черты» і «резы», з дапамогай якіх «читали и гадали». На змену ім, мяркуюць нашы вучоныя, прыйшла «глаголица» — старажытны славянскі алфавіт. А на сцяне Сафійскага сабора ў Кіеве знойдзена 27-літарная дахрысціянская азбука. Як пісаў у сваім «Жытні» Кірыла — стваральнік славянскай азбукі, — у час вандравання ў Хазарыю (каля 860 г.) ён бачыў у Херсанесе (Корсуні) евангелле і псалтыр, напісаныя «русьскімі лисьменами». Не выключана, што Кірыла і Мяфодзі маглі скарыстаць старажытныя рускія пісьменны пры стварэнні славянскай азбукі — «кірыліцы».

Пра існаванне дахрысціянскай пісьменнасці сведчаць і дагаворы Русі з грэкамі, якія прыводзяцца ў тэкстах «Повести временных лет». У адным з іх ёсць прыпіска аб тым, што дагавор складзены на «двою харатью», гэта значыць — у двух спісках: адзін — на грэчаскай мове, другі — на рускай. У дагаворы з Візантыяй рускага князя Алега (911 г.) згадваецца, што Русь і Канстанцінопаль і раней — яшчэ да IX стагоддзя — вырашалі ўзнікаючыя паміж імі праблемы не проста «словесом», але і «писанием и клятвою твердою». Менавіта тым, што пісьменнасць на Русі існавала з дахрысціянскіх часоў, і можна вытлумачыць хуткае распаўсюджванне тут кірыліцы ў XI ст., з'яўленне такіх значных помнікаў пісьменнасці, як «Остромирово Евангелие» і «Изборник» Святаслава. Распаўсюджванне хрысціянства толькі дало імпульс да больш інтэнсіўнага развіцця пісьменнасці, адукаванасці і кнігапісання. «Хрышчэнне Русі» стымулявала, але не вызначала і тым больш не пачынала працэс развіцця пісьменнасці і ўсёй старажытна-рускай культуры.

Такім чынам, буржуазная і

клерыкальная — нацыяналістычная фальсіфікацыя ролі рэлігіі ў культурна-гістарычным працэсе не вытрымлівае праверкі фактамі. Больш таго, праваслаўе заўсёды супрацьстаяла і супрацьстаяць сапраўднай агульначалавечай культуры, як па сваёй прыродзе, так і па сваім сацыяльным прызначэнні, функцыі. Зрабіўшыся пануючай ідэалогіяй у царскай Расіі, праваслаўе падпарадкавала сабе ўсе формы грамадскай свядомасці, у тым ліку і мастацтва. Праваслаўе выкарыстоўвала літаратуру, жывапіс, архітэктару для ўзмацнення сваёй ідэалогіі. Творчасць народа абмяжоўвалася рэлігійнымі догмамі. Усялякія праявы думкі прымалі рэлігійныя формы. Царква падтрымлівала толькі такую філасофію, літаратуру, мастацтва, якія безумоўна прымалі яе духоўны дыктат і «працавалі» на хрысціянскую рэлігію. Іншы раз — нават за кошт адмаўлення ад мастацкіх прынцыпаў.

Тым не менш і ва ўмовах рэлігійнага цэпрашалства сапраўдныя мастакі ў сваіх творах знаходзілі магчымасць гаварыць аб рэальных чалавечых пачуццях, узвышаным і прыгожым на зямлі. Андрэй Рублёў, Данііл Чорны, Дыянсіі, Феафан Грэк і яшчэ многія майстры, імёны якіх мы не ведаем, стваралі сапраўдныя шэдэўры культуры. Мастацкія каштоўнасці, у тым ліку ў галіне культывага мастацтва і дойдства, увасобілі творчы гены чалавека, яго ўнутраную культуру, духоўны свет, жыццё ўражанні ад прыроды і сацыяльнай рэчаіснасці. Рэлігійная форма была толькі пераходным этапам гісторыі мастацтва, які адпавядаў таму перыяду ў развіцці грамадства, калі рэлігія выступала ў якасці пануючай формы грамадскай свядомасці.

Разглядаць праваслаўе як крыніцу духоўнай культуры нашых продкаў, паказваць хрысціянства змагаром за культурныя каштоўнасці — значыць адступіць ад гістарычнай праўды. Шматвяковая гісторыя хрысціянскай царквы на Русі гаворыць пра іншае.

Сучасныя даследчыкі старажытна-рускай культуры зусім

правільна задаюць пытанне: што ж сталася з гэтай культурай і чаму сёння даводзіцца даказаваць, што яна была? Хто быў зацікаўлены ў яе знікненні?

Канечне, многія культурныя скарбы загінулі ў выніку стыхійных няшчасцяў — пажараў, паводак. Безлітасна руйнавалі ўсё на сваім шляху іншаземныя захопнікі ў час варварскіх нашэсцяў. Нямаля помнікаў разбурана і беззваротна страчана ў няспынных княжацкіх міжусобіцах, калі культурныя скарбы народа былі «нічымі» у параўнанні з прагнасцю да ўлады. Але ў многім вінавата і сама праваслаўная царква, якая змагалася супраць усяго, што выходзіла за рамкі хрысціянскай догматы, царкоўнай ідэалогіі. Пасля «хрышчэння Русі» ў імкненні ідэалізаваць гэтую падзею адэпты новай рэлігіі пачалі р'яна знішчаць усё сведчанні «язычніцкага неўцтва». Епіскапы скуплялі альбо прымусам адбіралі летапісы, палілі іх, вывозілі ў Візантыю. У мурэх манастыроў гісторыя пераабраблялася, перакройвалася, скажалася. Язычніцкае мінулае славян свядома закраслівалася. Былі забаронены масавыя народныя гуляні, «ігрышчы», карагоды, пэтычныя творы. Барацьба супраць «ідалапаклонства» нанесла непараўнаў ўрон развіццю скульптуры.

На сумленні хрысціянскіх «змагароў за культуру» не толькі знішчэнне помнікаў старажытных славян, але і стараабрадных святых — кнігі, храмы, манастыры. Неаднойчы, пачынаючы з XI ст., царква выдвала індэксы кніг «істинных и ложных». Супраць апошніх былі накіраваны рашэнні царкоўных сабораў. У XVIII—XIX стст. барацьба з прагрэсіўнай літаратурай, з «отреченными книгами» (у іх уваходзілі запісы народных прыкмет, лекавыя рэцэпты, «соннікі», календар сельскагаспадарчых работ, а таксама казкі, байкі і іншыя фальклорныя творы) вялася з дапамогай царскіх указаў, пісем сінода. Яны патрабавалі «богпротивные книги» спалваць, а тых, хто кнігі захоўвае, жорстка караць. Усе творы вялікага Рублёва не

толькі шмат разоў цалкам перапісваліся, але, як паказала рэстаўрацыя, часта цярпелі ад наймусяных пашкоджанняў, нават счышчаліся пемзай. І гэта ўстаўлены хрысціянскімі багасловамі «святых» адносіны да прагрэсіўнай культурнай спадчыны!

Асабліва многа твораў старажытнага мастацтва было знішчана ў другой палове XIX ст. пад лозунгам царскага саноўніка Уварова «Самаўладдзе, праваслаўе, народнасць». Гэты лозунг прывёў да сапраўднага вандалізму ў саборы Маскоўскага Крамля, у Кіеве. Ва Успенскім саборы Кіева-Пячорскай лаўры, напрыклад, увесь старажытны жывапіс быў збіты разам з тынкоўкай.

Агромнысты ўрон помнікам мінулага нанеслі белагвардзейшчына, а таксама анархісцкія і тэрарыстычныя банды, якія крывавам смерчам прамчаліся па зямлі маладой Савецкай рэспублікі.

І самыя спусташальныя разбуранні прынеслі на нашу зямлю нямецка-фашысцкія варвары, якія пад лозунгам «бог з нами» знішчылі тысячы гарадоў і вёсак, не шкадуючы ні людзей, ні свецкіх, ні культурных помнікаў. Гітлераўскія акупанты палілі жывымі і расстрэльвалі жанчын, дзяцей, старых, ваеннапалонных. Забівалі паўсюль, у тым ліку і ў «святых храмах» — царквах і касцёлах. Руіны і вогнішчы ў Верхнядзвінскім, Лунінецкім, Расонскім і многіх іншых раёнах нашай рэспублікі маглі б расказаць пра гэтыя бесчалавечныя акты жорсткасці і вандалізму.

А, між тым, замежная клерыкальная антысавецкая прапаганда распускае лжывыя, брудныя інсинуацыі аб «варварстве бальшавікоў», аб «гібелі помнікаў культуры» ў Савецкім Саюзе, забываючы, што СССР — адна з нямногіх краін свету, у якой прыняты і дзейнічае Закон аб ахове гістарычных помнікаў.

З перамогай Вялікага Кастрычніка ў нашай краіне стала стварацца сістэма аховы помнікаў культуры — першая ўсеабдымна дзяржаўная сістэма ў сусветнай гісторыі. Разам з дзяржаўнымі органамі ў нашай краіне дзейнічаюць тава-

рыштва аховы помнікаў гісторыі і культуры — добраахвотныя арганізацыі, створаныя на грамадскіх пачатках.

Сёння ў нашай краіне налічваецца звыш 150 тысяч помнікаў гісторыі, археалогіі, архітэктуры, манументальнага мастацтва. З іх пад аховай дзяржавы знаходзяцца больш як 20 тысяч помнікаў архітэктуры, у тым ліку 13 тысяч — культывае будынкі. У 1450 дзяржаўных музеех захоўваецца каля 50 мільёнаў помнікаў матэрыяльнай і духоўнай культуры. Сярод іх — шмат прадметаў культуры, твораў рэлігійнага мастацтва.

Дзеля справядлівасці трэба сказаць, што ў бурным працэсе рэвалюцыйных пераўтварэнняў у нашай краіне некаторыя каштоўныя помнікі, у тым ліку і культывага значэння, былі страчаны. Безумоўна, шкада, што так адбылося, але наўрад ці правільна меркаваць пра нядаўняе гістарычнае мінулае як пра час пралетарыяцкага варварства і дзікуства. Вызначальнай лініяй дзейнасці Савецкай дзяржавы быў і застаецца клопат аб захаванні ўсяго, што ўяўляе гістарычную альбо мастацкую каштоўнасць.

Яшчэ ў 1929 г. А. В. Луначарскі падкрэсліваў, што Савецкі ўрад лічыць сваім абавязкам захаванне сапраўды каштоўных гістарычных помнікаў, прыняцце мер не толькі аховы, але і навуковай іх рэстаўрацыі. Таква традыцыя падтрымліваецца і развіваецца і ў нашы дні. Ашчадныя адносіны савецкага народа да помнікаў гісторыі і культуры, узведзеныя ў ранг закона, дазволілі аднавіць і захаваць для наступных пакаленняў неацэнныя скарбы айчынай культуры ў Маскве, Ленінградзе, Кіеве, Ноўгарадзе, Суздаль, Уладзіміры, Пскове, Смаленску, Полацку, Каманец-Падольску і іншых гарадах.

Многае робіцца ў гэтым напрамку і на Беларусі. Пад аховай дзяржавы ў рэспубліцы знаходзіцца 287 былых культурных будынкаў. З іх 143 пасля аднаўлення і рэстаўрацыі выкарыстоўваюцца ў сацыяльна-культурных і народнагаспадарчых мэтах.

(Заканчэнне на стар. 4).

Яўгенія ЯНІШЧЫЦ

Гадзіннік з кукулкаю

Вы зачкакаліся на свята?
Дзень добры, мама!
Толькі тата,
Напэўна, ў лесе ці на полі...
Як доўга ж нешта!
Намалолі
Нам снегу буйныя вятры,
Вада сцюдзёная ў вядры
Якраз натоліць звон дарогі
(Хоць не баляць з дарогі ногі), —
Вунь, як храбрацца снегіры!
А ці даўно дзяцця капрызы
Спаўняла ты, каб дагадзіць?
Ліловым вокам тэлевізар
У сцены белыя глядзіць.
Няма калі глядзець? Хваробы,
А то работа, як пажар!
Век свістоў у аэраборт?
Рукамі закрываеш твар!
Мне ўсё здаецца, мама: марна
Плывуць гадзіны мае, лятуць.
Жахнуся: дзесяць год ударных
З тваімі ботамі ў пары
І таты чобаты ідуць!
Як ціха мне. І толькі гулка
Ідзе гадзіннік, як хадзіць,
Хоць кот-праныра на кукулку
Даўно ўжо кіпці навастрыў.

Праз туман

Углядацца ў прастору дарма,
Кожны кусцік нібыта ў сакрэце.
Ах, які непразлы туман! —
Нават неруш такую ці стрэціш.

«Закурыць бы...» — сказаў ветэран,
І заплакаў дзіцёнак санліва.
Мы патрапілі ў грозны туман —
У сучэльнае шызае мліва.

Я люблю скарасны наш палёт,
Акрылены праменнем Ярылы.
Ды ў такое надвор'е, пілот,
Нават птушкі баяцца за крылы.

Лепш — дажджыска ішоў бы рабы...
Лепей — пешкі ісці чалавеку...
Каля Брагіна спеюць грыбы —
Іх збіраць XX-лепшаму веку.

Як называюцца слёзы

Попел і чорныя цені майна,
Вые у комінах скруха.
Як называюцца слёзы? —
Вайна.
Смерць.
Галадоўка.
Разруха.

Спее сусветнага жаху града.
Хто называе каменне?
Як называюцца слёзы? —
Бяда.
Здрада.
Разрыў.
Адчужненне.

Мілы, мы зналі каханьня палын,
Трушчыць як сэрцы — самота.
Як называюцца слёзы? —
Святлынь.
Радасць.
Здзіўленне.
Пяшчота.

Крэўнасць зарук, нібы іскры з кастра...
Свецце бянтэжны мой, дзе я?
Як называюцца слёзы? —
Сястра.
Маці.
Планета.
Надзея.

З кнігамі Васіля Быкава

Як доўжыцца грэмотная дарога
Паміж крыжоў і спапялёных хат,
Яшчэ й дасюль гукае Вас трывога,
Таварыш маладзенькі лейтэнант.

Там небасхіл гарыць і не згарае,
Там дым яшчэ смярдзючы не апоўз.
І кіпцюры растуць у воўчай зграі,
І дыбіцца на шэрых крысах поўсць.

Ізноў туды — нібы душу на плаху?
Ізноў туды — да самых горкіх страт!
Там дзень і ноч змяшаліся ад жаху,
Таварыш пасівелы лейтэнант!

Як час ідзе... А бомбы зноў ірвуцца,
Шалее свет на грані закрыцца.
І кожны раз — пайсці, як не вярнуцца,
І кожны раз — вяртацца з небыцця.

Ці не таму і не маўчыць сумленне,
І пішамці не проза, а дыктант.
...Схіляюцца ў пашане пакаленні
Прад Вашым мужным лёсам, Лейтэнант.

Слухаючы сучасную цыцэронію

Пра азярцо і пра дуброву,
Пра мір гамонім і пра доўг.
Пэзт у колбе спеліцы мовы
І прагне генія натоўп.

Тым часам рэкі і дубровы
У палоне жудасных прычын.
Але прыўкрасныя прамовы
Яшчэ даюць чынушам чынш.

Мой свет шыкозны і балесны
Нацяты тонкаю струной.
На тыдні — тры прэм'еры песні,
Але для сэрца — ні адной!

О, крэслы ўтульныя, о шапкі
І спрэчкі, як не на нажах...
Ад пратаколаў пухнуць папкі,
Нібыта цеста на дражджах.

Час пахвалены і шалены —
Адкрыццяў горкіх і навуц.
Яшчэ зрываюць цыцэроны
Апладысменты ліпкіх рук.

Хаця б часова заміна!
Яны ж — дзе трэба і калі...
Такія нават на памінках
Плятуць прызнання кашалі.

Ад гучных слоў — да словасправы
Растуць гародзішчы прамой.
...Ды ці была калі ў дзяржавы
Пячатка на гаваруноў?

Вялікія...

Калі бушуе ў свеце непагода,
Я гавару, разняўшы гнеў і страх:
«Дзень добры вам, вялікія народы,
На ўсіх, як ёсць, пляці мацерыках».

Мудрэем і старэем мы з узростам,
Чаму ж не ўсім прыносяць роздум дні?
Дзень добры вам, браты мае і сёстры,
Па лініі святла і дабрыні!

Хіба падобны мы на пастаяльцаў,
Чый хісткі лёс развеецца, як шлак...
І тонкіх пляць, жаночых пругкіх пальцаў
Сціскаюцца ад болю у кулак.

І не пачуццяў вольніца-стыхія, —
Бязладдзе веку сцеражэ наш дух.
...Вялікія, — мы ўсё ж яшчэ малыя
Прад маўчаннем Лідзіц і Красух.

Здзіўлюся позняе рамонцы,
Нібы не бачыла даўно.
Каторы дзень шукае сонца
Маё сцягнелае акно.

Гляджу на груд лісця зляжалы
І на зямлі астылы груд.
Няўжо сама сябе без жаўно
Прыгаварыла да пакут?

Куды адплыў мой спеўны човен,
Па кім тры дні галосіць дождж?
Здаецца: толькі што, учора,
Па хвалях бегла басанож.

Жыццё не вымераць на мілі,
Не выпіць ісіну з каўша...
І перад тымі, што любілі,
І што па тонкіх нервах білі, —
Яшчэ ў даўгу мая душа.

За тое, што жыў у жалыбе,
У разнатраўі слоў гаючых,
Мой боль, я дзякую табе
З любых сцяжын і дзікіх кручаў.

Не град мой лёс перавярнуў,
Змяшаў вясну з тудой асенняй.
А ты ў бядзе не адпіхнуў
І не забыў у час вяселля.

О знаю: маскі ёсць і людзі,
І фальш у таннай пахвальбе...
Ды нават там, дзе ўжо не будзе
Мяне —

я дзякую Табе!
Ты чуеш?

Паэзія

Калі ты мне — святло і зарука,
Дык заступніцай быць мне дазволь.
Ты за мною паўсюль, мая мука,
І маё ачышчэнне. І боль.

На імёны, на музыку — мода, —
Не пазнаць мне тутэйшых мясцін.
Да ачнутага духу народа
Нам з табой яшчэ доўга ісці.

Цеплыню цябе удастою,
Веражэйнай травой з лугаўя.
Чорным хлебом і чорнай раллёю
Перахрышчана доля мая.

Знаю страсці твае і напасці,
Дзіўны верад каменнае начэй.
Ды сваё стокаменнае шчасце
Не здымай з маіх крохкіх плячэй!

Жывём!

Не па чынах, не па свеце,
А як паклон ніжэйшым дню, —
Вітаю ў гэтым грозным свеце
Сваю духоўную радню.

Мой боль! І хто ў мяне адніме
Пламенне, зыркае да слёз:
Адных — ва ўдушлівай гардыні,
Другіх — у чуласці наскроў...

Сышліся бур і стрэсаў стрэлкі.
Спытаюся: чый ход — канём!
Праз перашэпты-перастрэлкі,
Цераз дубы і палкі-елкі,
Праз радыяцыю — жывём!

Жывём! І згінуча недарэчна,
Недаравальна ў час такі,
Калі на нас глядзіць пустэча
І з ціхай вераю — вякі.

ПРАВАСЛАЎЕ І КУЛЬТУРА

(Зананчэнне. Пачаток на стар. 2—3).

У Полацку ў адноўленым будынку Сафііскага сабора — унікальнага помніка архітэктуры XI ст. — працуе канцэртная зала. У былой Багаяўленскай царкве (XVIII ст.) размясцілася карцінная галерэя, у манастыры базіліянак у Гродне (XII—XIX стст.)—Рэспубліканскі музей атэізму і гісторыі рэлігіі, у Барысаглебскай (Каложаўскай) царкве ў Гродне (XII ст.)—філіял гэтага музея, у Спаса-Праабражэнскай царкве ў Заслаўі (XVI—XVIII стст.) — філіял Дзяржаўнага музея БССР, у Георгіеўскай касцёле ў вёсцы Вараняны (XVIII ст.) — Палац культуры, у Крыжаўзвіжанскім касцёле ў вёсцы Раўбічы пад Мінскам (XIX ст.)—філіял мастацкага музея БССР, у касцёле Сімяона і Алены ў Мінску (XX ст.) — Дом кіно, у мінскім касцёле Святога Роха (XIX ст.) — канцэртная зала. У іншых будынках знаходзяцца краязнаў-

чыя музеі, бібліятэкі, школьныя залы і г. д. У бліжэйшыя гады будуць адноўлены 65 былых культурных будынкаў, у тым ліку ў Брэскай вобласці — 16, Віцебскай — 13, Гомельскай — 1, Гродзенскай — 18, Мінскай — 17. Цяпер вядуцца праектныя і рэстаўрацыйна-аднаўленчыя работы на 30 такіх аб'ектах. Гэтыя работы патрабуюць значных выдаткаў. Напрыклад, на рамонтна-рэстаўрацыйныя работы ў Сафііскім саборы ў Полацку затрачана 800 тысяч рублёў, у полацкай Багаяўленскай царкве, варанянскім касцёле — па 400 тысяч рублёў. Пры існуючай пакуль жыллёвай праблеме, вострай неабходнасці ў далейшым развіцці сацыяльна-культурнай сферы наша дзяржава штогод выдзяляе мільёны рублёў на аднаўленне помнікаў старажытнасці. У рэспубліцы пашыраецца сетка спецыяльных навукова-

рэстаўрацыйных вытворчых майстэрняў, актыўна вядзецца навукова-даследчая работа. Завяршаецца выданне фундаментальнай сямітомнай працы «Звод помнікаў гісторыі і культуры Беларусі». Па гэтай праблематыцы выдаецца спецыяльны часопіс, ствараюцца навукова-папулярныя фільмы, чытаюцца лекцыі ў масавых аўдыторыях. Усё гэта накіравана на выхаванне ў людзей, асабліва ў моладзі, ашчадных, паважлівых адносін да мінулага сваёй радзімы. Дык чаму ж злуецца «абаронцы» нашай культуры за мяжой? Што непакоіць іх у праблеме нашых адносін да культурнай спадчыны? Велізарную, часам унікальную работу савецкіх рэстаўратараў яны не заўважаюць. Ім чужая наша культура, не патрэбна ім наша мінулае. Іх хвалюць адносіны савецкіх людзей да рэлігіі, згананне рэлігійнасці ў нашай краіне. Махровіянтам не падабаецца, што мільёны савецкіх людзей успрымаюць рэвалюцыйны, стваральны дух гераічных стараўшых пакаленняў. Ідэалагічныя дыверсанты імкнуцца зганьбіць, ачарніць усё савецкае, усю сістэму камуністычнага выхавання, усю савецкую культуру, навязваюць дарэвалюцыйную культуру Расійскай імперыі, так званая «руское

исконное православие», пабудаванае на праславіі з яго сонмам святых прыхільнікаў веры і заветаў «смиреномудрия, терпения и любви». Не выпадкова на хвалі антысавецызму, у мутнай яе пене зноў узнікаюць імёны Іаана Кранштацкага, Серафіма Сароўскага, Ксеніі Пецябургскай, «пакутніка за веру» Мікалая II, беларуска-дзейскага генералаў і рэакцыйных іерархаў, якія змагаліся ў гады гераадзянскай вайны і інтэрвенцыі супраць Краіны Саветаў. Буржуазныя і клерыкальна-нацыяналістычныя фальсіфікатары выступаюць у ролі апалагетаў «заходняй хрысціянскай культуры», заходняга ладу жыцця, актыўна ўдзельнічаюць у ідэалагічных дыверсіях супраць СССР, іншых краін сацыялістычнай садружнасці. Ці азначае ўсё сказанае, што ў нас няма недахопаў, праблем у справе прапаганды і захавання культурнага багацця нашай краіны? Задзіраюцца і ад ісціны. Так жакасцей у гэтай важнай справе шмат і перша за ўсё — аднаўленні помнікаў. Многія з іх засталіся нам у занябаным, напярэзваным стане. Асобныя мясцовыя Саветы народных дэпутатаў, кіраўнікі гаспадарак не прыяляюць належнай зацікаўленасці ў аднаўленні такіх аб'ектаў. Не заўсёды разумна выкарыстоўваюцца неза-

нятыя культурныя будынкi. У прапагандысцкай і выхавальнай рабоце, асабліва музейнай, экскурсійнай, увагу людзей часта звяртаюць толькі на мастацкія асаблівасці архітэктуры, пра засілле рэлігійнай ідэалогіі ў мастацтве мінулага, пра сацыяльны функцыі, якія яно выконвала, не гаворыцца. Пры такім аднабоковым падыходзе да ацэнкі твора мастацтва ў с'яго-таго міжволі можа скласціся ўражанне аб выключных заслугах царквы ў развіцці культуры. У нейкай меры гэтым можна растлумачыць той факт, што ў пэўнай частцы людзей, асабліва інтэлігенцыі, назіраецца імкненне да ідэалізацыі царкоўнага быту, розных рэлігійных сімвалаў. А гэта, у сваю чаргу, прыводзіць часам да няправільнага, пазбаўленага класавай ацэнкі погляду на рэлігію. Таму ацэнка культуры нашага мінулага павінна быць аб'ектыўнай, навукова абгрунтаванай і адносіны да культурнай спадчыны павінны рабіць чалавека не пасіўным сузіральнікам мінулага, а актыўным удзельнікам гістарычнай працы.

А. ЯКАВЕНКА,
кандыдат філасофскіх навук.

ЗДРАВСТВУЙ І ПРОШАЙ

В. КАЗЬКО. Даень добры і былай. Аповесць. На рускай мове. Для старэйшага школьнага ўзросту. Мн., «Юнацтва», 1986.

Аповесць Віктара Казько «Даень добры і былай», у якой расказваецца пра геалагаў, папоўніла серыю «Бібліятэка юнацтва». Юныя чытачы, пазнаёміўшыся з ім, знойдуць адказ на свае многія пытанні, змогуць выбраць для сябе правільныя жыццёвыя арыенціры.

А. КУДРАВЕЦ. Сачыненне на вольную тэму. Раман, апавяданні, замежныя эпіоды. Пераклад з беларускай. М., «Советскі пісьцель», 1986.

На рускай мове пабачыла свет яшчэ адна кніга Анатоля Кудраўца. У аднагоміні «Сачыненне на вольную тэму» ўвайшлі аднайменны раман пісьменніка, апавяданні, а таксама ўражанні ад замежных паездак. Пераклад твораў І. Кірэнкі, В. Шчадрыной і аўтара.

І. ПТАШНИКАЎ. Мсціжы. Раман. Серыя «Беларускі раман». Мн., «Мастацкая літаратура», 1986.

Гэта адзін з самых значных твораў Івана Пташнікава. Падзеі раману, як вядома, адбываюцца ў вёсцы пладзіцкай у пачатку шасцідзясятых гадоў. Пісьменнік узнімае надзвычайныя праблемы жыцця, скіроўваючы асноўную ўвагу на раскрыццё складаных характараў сучаснікаў.

ДАЎТАК КЕРТОГ. Плач на смерць вялікага князя Джэваншыра. Эрэван, «Саветакан грох», 1986.

Вядомы помнік армянскай літаратуры сёмага стагоддзя ўбачыў свет пад адной вокладкай на мове грабар (старажытнаармянскай), а таксама ў перакладах на армянскую, рускую, англійскую, французскую, нямецкую, іспанскую і польскую мовы. Кніга выдатна аформлена.

Твор напісаны, як акрапама, мае 36 строф, ніжняя з якіх пачынаецца з новай буквіцы. Гэта ўлічана пры выданні, зроблена імітацыя пад старажытныя памеры.

На іспанскую мову пазму пераклаў беларускі паэт і перакладчык К. Шэрман. У кнізе змешчаны вялікі нарыс прафесара ерэванскага ўніверсітэта Л. Міртчана, у якім расказваецца пра выдатную пазму і яе аўтара.

ПІСЬМЕННІК КНИГА ЖЫЦЦЕ

ЗДАВАЛАСЯ Б, зноў расказ пра старую жанчыну. У многім яна падобная на дзесяткі гэтакіх жа старых жанок, што адзінока дажываюць свой век. На гэтым, праўда, падабенства новай аповесці А. Асіпенкі «Рэха даўніх надзей» («Польмя», 1986, №№ 6, 7) з іншымі творамі пра адзіночкі старых, бадай, заканчваецца. Пісьменнік расказвае пра жанчыну, у якой нібыта ёсць усе падставы ганарыцца дзецьмі. Але, як высвятляецца, неўзабаве, і іх маці, і яны самі — па-свойму непрыкаяныя.

— Алесь Харытонавіч, а ці не адчуваецца ў гэтым творы свядомая пераклічка з «Непрыкаяным маладзіком»? Ці падабенства гэта чыста знешняе?

— Давайце зазірнем спачатку ў тлумачальны слоўнік беларускай мовы. Том трэці, старонка 386. «Непрыкаяны... Які ад хвалювання не знаходзіць сабе месца».

маленства, і бяруць пачатак выток бездухоўнасці?

— Духоўнасць... Бездухоўнасць... Здаецца, ні пра што цяпер не гавораць так многа. Не без падстаў бездухоўнасць у чалавеку выклікае законную трывогу і рашучае асуджэнне. А тым часам пошасць бездухоўнасці распаўзаецца, як нафтавае пляма пасля аварыі нафтаналійнога судна па бяскрыніх прасторах акіяна. І ўжо людзі, бедныя душой, мацней за іншых крычаць аб бездухоўнасці. І не дзіва, бо ў самой прыродзе бездухоўнасці закладзены камуфляж і агрэсіўнасць.

Чалавек нараджаюцца, асобай становіцца. Наша сацыялістычнае грамадства дае ўсе падставы і магчымасці для ўсебаковага і гарманічнага развіцця асобы. Дзе! Але гэта не азначае, што жонкі выкарыстоўвае таню шчасліваю магчымасць. Духоўнае ўдасканаленне патрабуе ад чалавека напружання волі, самадyscyпліны, пэўных намаганняў, здольнасцей. Бездухоўнасць прапануе яму блздумную лёгкасць ці, па крайняй меры, пывід такой блздумнай лёгкасці: смачна паесці, добра

«Душа набрыняла жалюбой...» Каб жа паболей такой «жалюбой» кожнаму з нас!

— Ці не здаецца вам, Алесь Харытонавіч, што людзі, падобныя Хрысціне Малінец, якраз і патрэбны сёння, як своеасаблівыя каталізатары грамадскага сумлення і адначасова носьбіты самой народнай маралі?

— У нашым грамадстве жонкі чалавек аднолізна раўнапраўны і неабходны. Спадзяюся, што гэта аніма.

Наконт вашага тэрміну «каталізатар грамадскага сумлення» зазначу, што каталізатар, паскараючы нейкі працэс, скарачае і сваё існаванне. Так што ў параўнанні гэтым ёсць нацяжка.

Для мяне Хрысціна Малінец — ахвяра, ці, як я вызначыў для сябе, рэха. Рэха падзей, абставін, супярэчнасцей, надзей і самой эпохі. Яна водгук жыцця майго пакалення. Таго, што перажыло страшэнную вайну, разруху, неўладкаванасць пасляваенных гадоў, зігзагі гаспадарання і адміністравання, пакалення, якое заклала падмурак сённяшняму дабрабыту, але і

саць, пастаўленае ў кіно — не пераробіш.

— Нядаўні з'езд кінематографістаў СССР востра паставіў пытанне перабудовы ў творчых справах. Вашы думкі адносна таго, наколькі значная сама гэтая пастаўка... Пры ўсім іншым, як гэта бачна са справаздачы, апублікаванай на старонках «Советскай культуры», на з'ездзе не проста ўзнімаўся пэўныя пытанні, а праводзілася пазіцыя пэўнай катэгоры рэжысёраў, драматургаў... Здавалася б, бллага ў гэтым нічога няма. Усе робіцца дзеля карысці агульнай справы. Тым не менш, у нечым адна «група» выступае супраць другой «групы»... І беларускія кінематографісты ў гэтым сэнсе таксама не выключэнне.

— На фоне той рашучай перабудовы, што ахапіла ўсе бані нашага жыцця, маштабныя, глабальныя праблемы з усёй відэа-воучнасцю паўсталі і перад саветскім кінематографам. Вырашыць іх адным наскокам немагчыма. Спатрэбіцца цярплівая, удумлівая, зацікаўленая праца дзяржаўных, грамадскіх і навуковых інстытутаў кінематографістаў.

На мой погляд, калі гаварыць пра перабудову ў беларускім кінематографі, дык пачынаць яе варта з рашучага павароту да тэм і праблем, якімі зараз жыць у гэтым народзе... Экранізацыю класічных твораў нішто не адмаўляе, але грамадзянская пазіцыя мастака ў першую чаргу вылучаецца на творах сучасных, надзённых, у якіх па-мастацку асэнсавана сённяшняе вельмі складанае і супярэчлівае рэчаіснасць.

— Нельга не звярнуць увагі і на такое пытанне, як пастаўка фільмаў па сцэнарыях беларускіх аўтараў. Маюцца на ўвазе арыянальныя сцэнарыі, створаныя кінадраматургамі, ці напісаныя паводле вядомых твораў, якія знайшлі ўжо шырокае чытацкае прызначэнне.

— Так скарэлі абставіны, што беларускі кінематограф доўгі час у сваёй дзейнасці арыентаваўся на «прывязаную» кінадраматургію. Дзіўна, але некалькі рэжысёры за многія гады не паставілі ніводнага фільма пра Беларусь і яе народ.

— І ўсё ж вам, відаць, бліжэй праблемы, якія ўзнімаўся на пісьменніцкіх з'ездах?

— Літаратура — маё жыццё. Але і праца над сцэнарыямі — літаратурная праца, хоць сёння гэта і падвяргаецца сумненню.

— У тэматычным плане выдвенецтва «Мастацкая літаратура» на 1987 год значыцца новы ваш раман «Святая грэшнікі». Калі не сакрэт, адкуль такая назва? Відаць, не толькі каб заінтрыгаваць чытача?

— Раман «Святая грэшнікі» ў скарочаным выглядзе друкуецца ў часопісе «Мастацкі». Гэта складаны пра архі-тантоніч твораў, у якім спалучана рэальнае жыццё з умоўным, нават фантастычным, але з адным героем, кінарэжысёрам Лазарам Богшам. У рамане мне хацелася паравацца над глыбіннымі вытокамі творчасці, пра вечнасць і імгненнасць, пра адказнасць мастака перад часам і народам. Назва толькі на першы погляд парадаснальная. Грэхам ва ўсе часы і ва ўсіх народаў лічылася адступленне ад боскіх законаў. А паколькі такія законы складаліся не богам, а чалавекам, каб пры іх дапамозе кіраваць падначаленымі, дык грэхам было наогул адступленне ад любых канонаў. Яшчэ большым грэхам было адмаўляць такіх канонаў.

Але ў гісторыі даволі часта здаралася таёе, калі чалавек, грэшны ў вачах ягоных сучаснікаў, станаўіцца прыкладам для пазнейшых пакаленняў, своеасаблівым святым, калі лічыць святасцю чысціню поглядаў і сумлення жыцця.

Вось пра такіх «грэшнікаў» і напісаны раман.

— А далейшыя вашы творчыя планы?

— Задумвалася некалі напісаць тры самастойныя творы пра творчую інтэлігенцыю. Адным з іх і з'яўляецца раман «Святая грэшнікі». Цяпер, калі раман завершаны, настаў час для працы над двума другімі творамі. Гэта будзе невялікі памерам аповесці. Праца над адной з іх — «Чароўны вір» — распачата. Хацелася б завяршыць яе сёлета. Другая аповесць «Клетка салаўю» існуе ў задуме.

Такія вось планы...

Магчымаць быць чалавекам, магчымаць стаць асобай... Большасць герояў А. Асіпенкі і стаяць перад падобным выбарам. Сам-насам з абставінамі. Сам-насам з уласнымі паводзінамі і сумленнем.

Гутарыў Алесь МАРЦІНОВІЧ.

Магчымаць стаць асобай

Пра новую аповесць Алеся Асіпенкі «Рэха даўніх надзей» разважаюць аўтар і крытык

ца, не ведае, што рабіць».

Дык вось, для мяне слова гэтае мае не адну сэнсавую характарыстыку. Яно абзначвае не толькі псіхалагічны стан чалавека, але і пэўны сацыяльны з'явы. Напрыклад, душэўную адлучанасць чалавека ад клопатаў і трывоў людзей, ягоную замкнёнасць у цяжках уласных адчуванняў і перажыванняў, адвергнутасць, адарванасць ад звыкллага асяродку, няўпэненасць у складаных жыццёвых калізіях, адзіноту сярод такіх жа, як сам, адзіночкі...

Калі зыходзіць з такога разумення гэтага слова, дык у аповесці «Рэха даўніх надзей» ёсць пэўная пераклічка з раманам «Непрыкаяны маладзік».

У рамане я ставіў перад сабой задачу даследаваць самую з'яву непрыкаянасці на лёсах розных людзей, яе сацыяльную прыроду і тую глебу, на якой яна ўзрастае. У аповесці былі іншыя задачы, і зусім іншыя вобразы валодалі мной. Хоць, вядома, непрыкаянасць, як з'ява, не магла не мець працягу...

паспаць, пазаймацца каханнем, рабіць, што захоццаца. Я назваў бы такую бездухоўнасць прымітыўнай, жыццёвай, бо яна і сапраўды адкідае чалавека ў жыццёвы свет.

Але бездухоўнасць прымае часам нечаканыя формы знешняй прыстойнасці і мэтазгоднасці. Людзі, якія не супраць пагаварыць пра высокі матэрыі, не прапускаюць ніводнага канцэрта або прэм'еры ў тэатры, чытаюць усе навіны літаратуры, сочаць за мастацкімі верніскамі, на нашых вачах раптам становіцца да агіды прымітыўнымі істотамі, чые памкненні напаверку, не сягаюць далей уласнага дабрабыту. І тады становіцца зразумела, што чалавек гэты ніколі не быў духоўна багатым, а быў жабраком сярод такіх жа жабракоў па духу. Такія замамуфляваныя бездухоўнасць — небяспечная і заразная хвароба, як, скажам, чума.

З гэтай думкай пісалася аповесць.

— Лёс Людкі, жонкі Міхася, — свайго роду рэнтгенавы здымак алкаголіка, які ўсё часцей сустракаюцца і ў жаночым асяроддзі.

— Гаварыць пра нейкае сучаснае п'янства мне ўяўляецца справай неправамернай. П'янства заўсёды было страшным і лютым злом для саміх п'яніц, іхніх родных, блізкіх, для ўсяго грамадства. Таму барацьбу з ім і вядзе ўсё грамадства, выкарыстоўваючы дзеля гэтага шматлікія сродкі, у тым ліку і мастацкую літаратуру.

У тым, што часопісе «Трезвость и культура» адрознаваў папулярнасць, мне бачыцца той неаспрэчны фант, што нашы людзі шчыра жадаюць як найхутчэй выкарніць зло. Упэўнены, гэта здаровае тэндэнцыя і зарука таго, што п'янства будзе пераможана.

Што датычыць крайнасцей, дык яно ў фармальна-бюракра-тычным падыходзе да барацьбы з п'янствам. Абсурднасць такой «барацьбы» відавочная.

Хрысціна Малінец не прымае не толькі п'янства. Яна ніяк не можа зразумець і дачку Антаніну, якая здраджае мужу. Зянь Ігар, як быццам, спрабуе ўсё паставіць на месца. Прымі-руймушыя па сутнасці са здрадай, ён, аднак, ніяк не можа прыняць заступніцтва даччы: «Зайздросціў я вам, Хрысціна Максімаўна. Вы як заснулі гадоў на трыццаць, дык і спіце. А свет перамяніўся, і слова ваша — так, пусты гук», — гучыць гэта не як асуджэнне паводзіні Хрысціны, а як паблажлівае стаўленне да старой жанчыны. Маўляў, вы жылі па-свойму, а ў нас свае маральныя законы, іх мы і прытрымліваемся. Але ж у словах Хрысціны сам боль душы: «Я, сыноч, не хвалю Антаніну... але ж каб ты ведаў, як шкада мяне яе. Душа набрыняла жалюбой, а як памагчы — не ведаю».

спарадзіла шэраг найскладанейшых праблем.

Не будзем адмаўляць свайго дыванатасці, але не станем і бяэлітасна дакараць сябе. Вельмі складаны час выпаў на нашу долю. Вельмі супярэчлівая, жорсткая эпоха дасталася нам на нашу долю.

— Калі задумваешся над пытаннімі грамадскай і сацыяльнай актыўнасці асобы, пытаннімі, якія таксама былі ў цэнтры гаворкі на мінулагадніх пісьменніцкіх з'ездах, міжволі прыгадваеш яшчэ аднаго персанажа вашай аповесці — мужа Хрысціны Яўхіма. Ён, праўда, раскрытваецца праз рэтраспекцыі, падаецца ў нечым суб'ектыўна, такім, якім бачыла і ўяўляла сабе яго Хрысціна. Тым не менш, адразу відаць, што гэта быў за чалавек. Валявы — так, апантаны — таксама. Сумленны — несумленны. І разам з тым... Не хапала ўсё ж Яўхіму звычайнай чалавечнасці. І не толькі ва ўзаемаадносінах з блізкімі людзьмі.

Ці не здаецца вам, што і сёння ёсць падобныя Яўхімы? Не, яны дзёны свайго часу. Дэмагогіі аб класавых бітвах у сусветным маштабе ад іх ужо не па-чужеш. Але нараджаецца дэмагогія найсучаснейшая. Трэба крытыкаваць — калі ласка... А вось каб самому за справу ўзяцца...

— Я не ставіўся б да Яўхіма Малінца з такой катэгарычнасцю. Між Яўхімам і сённяшнім дэмагогам — прорва. Сённяшні дэмагог найперш дбае пра сябе і ўсё грабе пад сябе. За сваё жыццё я ці мала бачыў такіх, як Яўхім, сумленных бессярэбранікаў, апантанных ідэяй, своеасаблівых рамантыкаў, але і дрэнных знаўцаў жыцця і ягоных законаў. Яны гатовы былі прынесці ў імя ідэі любую ахвяру. Мне бачыцца ў гэтым нешта трагічнае.

Бяда Малінца ў тым, што ён не выбіраў сродкі, каб ажыццявіць сваю ідэю. Ды і не ведаў ён іншых сродкаў. Яму не было дадзена чуць чужы боль, але і свой ён не адчуў.

— У моўнай тканіне твора заўважаеш і пэўную кінематографічнасць прыёмаў... Гэта, відаць, не выпадкова. Усе мы ведаем вас як пісьменніка, які даўно супрацоўнічае з кінематографам.

— Мне не хацелася б гаварыць пра фільмы, пастаўленыя па маіх сцэнарыях або з маім удзелам. Я адносуся да тых, хто адчувае задаволенасць ад працы, але не можа задаволіцца вынікам працы.

— Але ж многае і не задавальняе...

— Наадварот, задавальняе зусім не многае. Усё блда ў тым, што напісанае можна перапі-

У МЯНЕ быў намер сустрэцца з Рыгорам Барадуліным і ўзяць у яго інтэрв'ю. Аднак паэт пачуваўся блага, і спачатку я пагутарыла з яго таварышамі па літаратуры, а пасля толькі з ім самім. Так інтэрв'ю з індывідуальнага зрабілася калектыўным, гутарка з Барадуліным — гутаркай пра «барадулінскае пакаленне», пра яго вытокі, пра тых, хто прыйшоў пасля і прыходзіць зараз.

Маіх суб'есіднікаў наўрад ці трэба прадстаўляць беларускаму чытачу, — іх ведаюць. Гэта паэт і вучоны Алег Лойка, крытык і перакладчык Вячаслаў Рагойша, перакладчык-іспаніст Карлас Шэрман, крытык Алесь Яскевіч. У разгалінаванай кампазіцыі нашага інтэрв'ю ёсць свая логіка і ў адліку «ад Барадуліна». Бо талент — гэта не выключнае, асабліва ярка сябе выказвае «я», талент, перш за ўсё, кропка перасячэння — духоўных пошукаў, традыцый, сучасных тэндэнцый, рознаацыянальных культур. І чым большы талент, тым шырэй радыус яго ахопу.

Узаемная адказнасць пакаленняў адно перад адным: ці ўсё тут у парадку? Адказнасць «кніжнага» пісьменства перад фальклорам: якія перспектывы і рыфы «фальклорнага рэнесансу»? Эксперыментальная паэзія, жаночая лірыка — у чым іх сутнасць? Арыгінальная нацыянальная літаратура і пераклад: наколькі цесна яны ўзаемадзейнічаюць? Пытанні розныя і адказы розныя. І пытанні, трэба заўважыць, стрыжыныя не толькі для Беларусі.

Марына НОВІКАВА. Дык з чаго ж пачынаўся Барадулін? Каго лічыць таварышамі па месцы ў беларускай літаратуры?

Рыгор БАРАДУЛІН. Гэта Сымон Блатун, Геннадзь Бураўкін, Міхась Стральцоў, Васіль Зуёнак. Што ў нас было агульнае? Пасляваенныя жыццёвы і душэўны вопыт, вайна. Усе мы пісалі і пішам пра вайну як «дзеці вайны». Яшчэ агульнае: мы прыйшлі ў літаратуру пасля XX з'езда, нас аб'ядноўвала шчырасць выказвання, непасрэднасць слова. Чытачы — ды і пісьменнікі — стаміліся тады ад дыдактыкі, ад правільных, але стандартных фраз, ад ладароўкі. Былі ж вершатворцы, што выступалі абавязкова ад імя і па даручэнні, адсюль і фальш... Не кажу пра старэйшых — Куляшова, Броўку, Танка: яны і тады пісалі «ад сябе», на сабе, прытым, не замыкаючыся.

Марына НОВІКАВА. Было, такім чынам, у старэйшых штосці такое, што ўжо тады несумненна ўзвышала іх у вачах вашых аднагодкаў?

Рыгор БАРАДУЛІН. Так. І гэта «штосці» — вершы пра вайну. Ваенная лірыка Панчанкі, Куляшова, Броўкі была і застаецца паэзіяй высокай пробы. П. Броўка менавіта ў гады Вялікай Айчыннай падняўся на вышэйшую сваю паэтычную і грамадзянскую ступень (потым падобны ўзлёт аказаўся для яго магчымым толькі на зыходзе творчай біяграфіі). А першым сярод першых заўсёды быў Панчанка: ён настойліва ішоў у сваёй лірыцы да сутнасці, да першавытоку праўды.

Марына НОВІКАВА. А як складаліся адносіны «барадулінскага прызвіку» з непасрэднымі папярэднікамі?

Алег ЛОЙКА. Яны пра нас дужа клапаціліся. Анатоль Вялюгін, Сяргей Дзяргай, а асабліва Мікола Аўрамчык. І вечары мы ў яго бавілі, і нанач заставаліся, і падкормліваў ён нас: час жа быў галодны, пасляваенны. А ўжо колькі ён з вершамі нашымі працаваў! І свае чытаў таксама, патрабуючы адносіны самых патраба-

вальных. На гэтым дэмакратычным заквасе — і сумленнасці высокай! — мы і вырасталі.

Марына НОВІКАВА. Што ж прынесла з сабой ваша пакаленне? Маю на ўвазе і індывідуальную самабытнасць, і агульныя рысы.

Алег ЛОЙКА. Раскаванасць. Пошук. Упэўненасць у праве быць самім сабой. Размаўляць на мове дзяцінства, маці, роднага краю, а не на нейкай штучнай дыстыляванай мове, што «для друку».

У нас былі моцныя папярэднікі, ды і равеснікі ішлі шчыльнай шарэнгай. Першым, бадай, заявіў пра сябе Ніл Гілевіч. Яркі публіцыстычны, адданы сваёй культуры, роднай мове, ён стаў мастком між старэйшым пакаленнем і намі. Потым прыйшлі Геннадзь Бураўкін і вельмі прыкметны

вядомы, а назоўнік — не. Ці не занадта смелы наватвор? Ці зразумее чытач?

Тым не менш паэт стаіць на сваім: якой мовай піша, такой і перакладае (я маю на ўвазе мову, а не стыль, не навязванне перакладу стылю перакладчыка).

Карлас ШЭРМАН. Есць у Рыгора незвычайныя шпыткі — «Матчын слоўнік», куды ён запісваў мову маці сваёй Акуліны Андрэўны. Якія там россыпы! Якое багацце для пісьменніка! Вось бы спарадкаваць гэтыя запісы ды выдаць!

Марына НОВІКАВА. Цяпер я разумею, чаму ў перакладах з Габрыелы Містраль Барадуліна так цікавіла...

Карлас ШЭРМАН. ...чаму чылійцы звалі Містраль «маці мовы». Як ездзіла яна ў вагонах трэцяга класа і на дапагопных параходзіках у мясцо-

тэмы: паэт і пакаленне. У чым розніца паміж самаадчуваннем сённяшніх пяцідзесяцігадовых і іх папярэднікаў, «бацькоў», калі маладымі былі гэтыя, а пяцідзесяцігадовымі — тыя?

Рыгор БАРАДУЛІН. Пяцідзесяцігадовых Броўку, Танка, Куляшова мы ўспрымалі як класікаў і адносіліся да іх як да класікаў — з пашанай, але і з належнай дыстанцыяй. Увогуле нас доўга трымалі ў маладых, вось таму і ўтварыўся досыць балючы прамежак паміж намі — усё яшчэ маладымі, і цяперашнімі ўжо маладымі, ідучымі за намі пакаленнямі паэтаў.

Марына НОВІКАВА. Ой, не без калочак былі тыя класічныя лаўры! Валяціна Куляшова ўспамінае пра бацьку, як той на парозе 60-годдзя сумна прыгаворваў час ад ча-

піша бліскача! Яго слабасці хутчэй не ад эксперыменту, а ад пэўнага недахопу стыхійнасці — там, дзе Разанаў больш філосаф, чым паэт.

Рыгор БАРАДУЛІН. Першыя дзве яго кніжкі былі для нас адкрыццём, яны ўражвалі. Але вось з апошняй — «Шлях-360» — «бомбы» для чытача не атрымалася. Калі ўсё гэта каб падражніць чытача, разварушыць — разумею. Калі ж на поўным сур'ёзе — не ўспрымаю...

Марына НОВІКАВА. Да Разанава я спадзяюся вярнуцца ў асобным артыкуле. А цяпер мо пашукаем «першых сярод роўных» у жаночым коле?

Алег ЛОЙКА. Дазволю сабе жарт: калі няма ў нас у паэзіі «залатога веку», то ёсць «век сярэбраны» — век паэтаў.

Марына НОВІКАВА. «Ю» ўжо адгукалася на жаночую

Марына НОВІКАВА

ГРУПАВЫ ПАРТРЭТ З БАРАДУЛІНЫМ

ў нашым «прызвіце» Анатоля Вялікі. Рана адышоў, але трывала ўпісаўся ў партрэт пакалення Рыгор Семашкевіч.

Рыгор БАРАДУЛІН. Шмат абяцаў як паэт і Сымон Блатун, балюча, што яго не стала. А найбольш разнажанравы сярод нас — Міхась Стральцоў: ён і паэт, і празаік, і эсэіст, і крытык.

Марына НОВІКАВА. Думаецца мне, што ў нядаўнім сваім паэтычным зборніку «Свецце мой ясны» М. Стральцоў набыў сваё «другое дыханне» — свабоду і засяроджанасць сталасці.

Такім чынам, спачатку Рыгор Барадулін быў толькі адным з вас...

Алег ЛОЙКА. ...але асабліваю свежасць слова, метафарычнасць мыслення ў ім адзначылі з самага пачатку.

Марына НОВІКАВА. Хай чытач запомніць гэты выраз свежасць слова. А я нагадаю, што ў рэспубліцы ў апошнія гады пачалі рэгулярна выходзіць слоўнікі беларускіх дыялектаў. Тым не менш, папрокаў у адрас пісьменнікаў хапае: чаму, маўляў, у вас столькі мясцовых слоў? Лічу, што для рэспублік гэтае пытанне надзвычай важнае — і зусім не вузкалінгвістычнае. Па-першае, фарміраванне літаратурнай мовы ў многіх рэспубліках яшчэ не завершана, таму пісьменнікі адчуваюць сябе ў нейкай ступені першапраходцамі. Яны не домых непарушныя каноны, а наадварот — ствараюць яшчэ не створанае. Па-другое, у непарушнасці, «лица необщем выраженье» сваёй мовы яны шукаюць і сцвярджаюць непарушнасць айчыннай культуры, а тым самым і яе каштоўнасць для іншых брацкіх культур, яе права на роўны дыялог з імі.

Алег ЛОЙКА. Барадуліна таксама крытыкавалі (і крытыкуюць — хоць і радзей) за «мясцовыя» словы, за «ўшацкі» ўхіл.

Марына НОВІКАВА. Наколькі я ведаю, яго і як перакладчыка не абмінула гэта праблема — межаў «дазволенага» і «непажаданага», нараджэння мовы літаратурнай з нетраў першаснай, неапрацаванай мовы народа.

Вячаслаў РАГОЙША. Так, вакол моўнай матэрыі барадулініскіх перакладаў неаднойчы ішлі спрэчкі. Ці можна сказаць у перакладным творы «псотнік»? (Ад вядомага дзеяслова «псаваць»). Дзеяслоў

васці, куды ніхто з чужых, можа, ад веку не зазіраў. Як наведвала індзейскія святы і вось гэтак, па крупінах, збіраў мову і культуру народа.

Алег ЛОЙКА. Між іншым, хто, як не Барадулін, навава павярнуў нас да фальклору?

Марына НОВІКАВА. Да фальклору — навава? Гэта ў беларускай, на фальклору спрадвеку выхаванай літаратуры?

Алег ЛОЙКА. Але ж фальклор к таму часу некаторыя паэты зацягалі. Пачалі пускцца у ход штосці просенькае, агульнавядомае і на век застыўшае. Барадулін вярнуў нам адчуванне дзёркаці фальклору, яго вобразатворнай і словатворнай навізны.

Марына НОВІКАВА. Згаджуся з вамі: фальклор перажывае сёння сапраўдны рэнесанс. Хто мог падумаць, што тамы з серыі «Беларуская народная творчасць», песні вясельныя і валачобныя, «купалінікі» і галашэнні будучы ўспрымацца не як помнікі мінулага, не як каштоўныя, але паліўшышы вышыванкі з бабуліных куфраў, а як пацвярджэнне сённяшняга сусветнага аўтарытэту, «гістарычнай вартасці нашага народа» (Васіль Вітка). Але... ёсць і «але». Ці пазбавілася сённяшняя паэзія ад таннага псеўдафальклорызму? Даволі рэзка (мусіць, набалела!) выказаўся малады крытык Сяргей Дубавец. «Адкрыеш новы нумар часопіса — і адрозны пасыплюцца на цябе штампы. Салаўі, росы, сіні бор, зялёны лес, звонкая рэчка. Тако... выдаецца ледзь не кожны месяц. І мы хочам, каб да такога расла цікавасць!»

З другога боку, ёсць і больш вытанчаны, больш каварны спосаб звароту да фальклору, да старажытнасці. Я назвала б яго «непаганствам», калі паэты імкнуцца рэканструяваць паганскае светаадчуванне, свет міфа. Як з гэтым у вас, у Беларусі?

Алесь ЯСКЕВІЧ. Ды што ў нас «непаганства» рабіць? У нас і паганства ў калядках хіба што. Хіба яно вызначала рух этнічнага жыцця?

Марына НОВІКАВА. З вамі можна спрачацца. Што ж датычыць паэзіі — вось вам рэпліка Міхася Стральцова пра «паганскі» дар Барадуліна, які «надзяляе прадметы і з'явы душой і думкай, не пазбаўляючы іх ад душы фізічнай абалонкі», а вось і барадулініскі верш пра маці-вогнепакаленніцу... Але вернемся да

су: «Да юбілею мне не дацягнуць...» І зусім не здароўе меў ён на ўвазе, а як піша дачка, «грамадскі рэзананс дзейнасці», у якім з нейкай пары пачаў сумнявацца. І гэта той, каго «ўспрымалі класікам!»

Падобна, што толькі цяпер «пяцідзесятнікі» пачынаюць разумець, якая гэта адказнасць — быць старэйшымі ў літаратуры. Пачынаюць задумвацца не толькі пра тое, што ўперадзе (хоць і гэты роздум не з лёгкіх), але і пра тых, хто ідзе за табой. Дык хто ж?

Алег ЛОЙКА. Надаея на маладых у нас ёсць. Успамінаецца, напрыклад, як «знайшлі» мы Леаніда Галубовіча. Паехалі з Барадуліным выступіць у далёкую сельскую школу. Бачым, выходзіць чытаць верхні звяжыны хлопец, а палухалі яго — толькі перагнуліся: «Ого, брат, віншую, мы прысутнічаем пры адкрыцці таленту».

Карлас ШЭРМАН. Акрамя Галубовіча — вельмі народнага, пазбаўленага страху, «унутранага рэдактара» (па Твардоўскаму), прыйшоў у паэзію Леанід Дранько-Майсюк — з большай філалагічнай дасведчанасцю, з любоўю да гісторыі. У сур'ёзную паэтыку вырастае Ала Кананелька.

Рыгор БАРАДУЛІН. Сярод маладых назаву яшчэ Галіну Булькі. Сама яна па прафесіі хімік, бацька яе мовазнавец. У Галіны Булькі свой погляд на гісторыю і на прыроду: сплаў мастацкага падыходу і навуковага. Першая кніга яе так і называецца «Сінтэз». І яшчэ адно імя: Ірына Багдановіч. Назва яе кнігі таксама гаворыць сама за сябе: «Чаравікі дзяцінства». Да зайздасці цікава мне чытаць Анатоля Сыса. Зусім яшчэ малады, а як упэўнена валодае верлібрам! А галоўнае — якая свежасць светаўспрымання, які няўступлівы максімізм у адносінах да старэйшых — да мяне ханя б!

Марына НОВІКАВА. Калі гаварыць пра маладых, то я, прызнацца, чакала пачуць імя Алесь Разанава. Спрэчкі па ягоных кнігах дайшлі і да ўсеагульнай прэсы. У Беларусі, праўда, больш спрачаліся вакол формы яго твораў, а не іх зместу — у прыватнасці, страсці бушавалі вакол злашчасных квантэм.

Карлас ШЭРМАН. Але ж Разанаў і традыцыйныя вершы

лірыку Беларусі артыкулам В. Лінневіча ў № 3 за 1986 г. Што ж, на ваш погляд, адметнае ў ёй?

Алег ЛОЙКА. Першаснасць пачуцця. Ніадкуль не запавячаная шчырасць. Ды і запавяцаць, па сутнасці, няма ў каго, жаночая лірыка ў такой колькасці і якасці прыйшла ў нашу літаратуру ўпершыню.

Марына НОВІКАВА. Мусіць, я не памылюся, калі назаву кнігу Ніны Мацяш «Пад знакам васілька» і «Зорную паэму» Яўгеніі Янішчыц. У гэтай паэме і строгае размова пра апусцелыя вёскі, і па-беларуску пранізлівае споведзь перад сынам, і горкія жарцікі пасляваенных год... Ад эпопеі даў, ад назіранняў паэма Янішчыц ідзе да «праклятых пытанняў» грамадства і часу.

Стыкі гэтых тэматычных і душэўных планаў няроўныя: публіцыстыка падчас зрываецца то ў фельетон, то ў сялянскі плач. Але боль — сапраўдны. І спроба звязаць у адно стрататы свет — сапраўдны: ад крыку сэрца, а не ад умела-халоднага разліку...

Такім чынам, жанчыны вылучыліся жаданай і дэфіцытнай шчырасцю. А іншыя? Магчыма, маладыя асэнсавалі што-небудзь па-новаму — у параўнанні з вашым пакаленнем?

Рыгор БАРАДУЛІН. У лепшых вершах яны па-новаму падышлі да гісторыі. Не сказаць, каб нас гэта тэма зусім не прываблівала, але мы яе больш дэкларавалі, чым паказвалі ці вывучалі. Цяпер, калі не стала Уладзіміра Караткевіча, мы зразумелі, як свечасова вярнуў ён нам адчуванне нашай старажытнасці — з яе фарбамі, пахамі, адценнямі... Для маладых Караткевіч па праву прыклад і кумір. Назва яго кнігі «Быў. Есць. Буду» пасмяротна пацвердзілася.

Марына НОВІКАВА. Што ж, цяпер давайце азірнемся. Змяна пакаленняў у літаратуры — працэс не кніжны, а грамадскі, за ім стаяць крутыя або паступовыя зрухі і ў самім жыцці. Пры гэтым этапы папярэднія падрыхтоўваюць этапы наступныя. Мы ахвотна з гэтым згаджаемся, калі гаворка ідзе пра поспехі. Але не надта спяшаемся браць на сябе адказнасць, калі вынікі аказваюцца трывожнымі.

Алесь Адамовіч выступіў у «Вопросах літаратуры» (№ 2, 1986) з палемічнай... не знай-

ду слова: рэплікай, водпавед-
дзю... Так, бадай што водпа-
ведзю — у адрас маладых
групішчыкаў ад літаратуры.
З агульным пафасам публіка-
цыі нельга не пагадзіцца, а
вось інтанацыя мяне, шчыра
кажучы, засмуціла.

Неяк Алег Табакоў прад-
стаўляў па ТБ маладзёжны тэ-
атр-студыю, які сам і ўзна-
чалвае. І для «затраўкі» з мі-
лай табакоўскай усмешкай (а
не з праведным грамадзянскім
гневам Адамовіча) спытаў у
сваіх маладых: «Што ж гэта
ў вас так многа маралей
(«правасуднасцей»)? Адна
для службы, для трыбуны,
другая для сям'і, трэцяя для
сябе?» Дзеўчанё з запалам і
абурэннем выкрыкнула ў ад-
каз: «Так нельга! Мы не самі
па сабе! Наша пакаленне жы-
ве сярод іншых, сярод вас. Ка-
лі ў нас некалькі маралей,
дык жа і ў вас некалькі...» А
юнак дадаў: «Значыць, гэта
ўсім нам жываць трэба...»
(Слоў я, вядома, з экрану не
запісвала, але сэнс такі).

Вось гэтага «ўсім нам» мне
і не хапае ў трыбуны і сігна-
ле Адамовіча.

Рыгор БАРАДУЛІН. Так,
наша моладзь хінецца да гру-
паўшчыны, і падчас ахвотна.
Гэта справа для літаратуры
нездарова. Мы раней з кім
сядзелі за сяброўскім сталом
— таму давяралі, як сабе. А
цяпер наадварот: самі сабе не
давяраюць. І сядзяць не з кім
люба, а з кім «трэба», з кім
выгадна. Уяўленне пра сябе ў
маладых гіпертрафіравана, але
ж не трэба забывацца, што і
мы ў свой час былі не без гра-
ху. Юначая прага любой цаной
самасвердзіцца — хвароба
ўзраставага, яна пройдзе.

Горш тое, што мы ствараем
для маладых цяпличныя ўмо-
вы. Як выдавецкі работнік,
прызнаюся: выдаём усё; з'яві-
ліся ўжо паэты, што і радок
не адстойваюць, не хочуць
выпраўляць што заўгодна, абы
ў друк. Так і пойдзе: спачатку
ўсё ў друк, потым усё ў са-
юз...

Марына НОВІКАВА. Дзе ж
выйце? Можна, нам адхіліцца
ў бок перакладу — з тым каб
прыйсці да нейкіх высноў?

Алесь ЯСКЕВІЧ. Паспрабу-
ем. Нашы паэты і перакладчы-
кі (М. Лужанін, А. Зарыцкі,
Я. Семяжон, У. Мархель,
К. Цвірка) робяць важную
справу: перакладаюць «назад»,
на беларускую і тым самым
вяртаюць нам нашу нацыя-
нальную спадчыну. (Маюцца
на ўвазе творы XVI—XIX
стст., якія пісаліся на латыні,
па-польску, па-руску...) Пера-
кладчыкі адкрылі нам мала-
дую вартасць старой літарату-
ры: яе шчырасць і чысціню, яе
здольнасць «у сардэчнай пра-
стаце» апавядаць пра быццё.
Чалавек там суаднесены не
проста з самім сабой і акаля-
ючымі, а з цэлым сусветам. За
«душэўным» праступае «духоў-
нае», за страсямі і пакутамі
паўсядзённымі — гармонія або
дысгармонія свету. Адсюль і
найтанчэйшая інтанацыйная
чуйнасць старых вершаў: аў-
тар нібы прыслухоўваецца да
вялікіх галасоў, што ў ім гу-
чаць.

А зараз паэты захапляюцца
«душэўным», забываюцца пра
«духоўнае». Прызначэнне вер-
шаў не ў так званай лірыч-
най споведзі, а ў споведзі сум-
лення (сумленне — гэта і ёсць
адказ, які чалавек трымае пер-
ад сусветам). Вось чаму вы-
шэй за ўсё я стаўлю тое, што
Р. Барадулін, ужо вядомы і
сталы, у «паласе пяцідзясяці-
годдзя» ўнутрана занепакоіўся.
Пачаў шукаць той самы адказ,
тую сувязь з сусветам, пра
якую я толькі што згадваў.

Марына НОВІКАВА. Да па-
каленняў беларускай паэзіі гэта,
думаю, таксама адносіцца.
Галоўнае, каб кожнае з іх ад-
казвала «історыі, векам і ми-
розданню» (У. Маякоўскі), усё
астатняе, як кажучы, прыкла-
дзешца.

У апошнім нумары «ЛіМа» за 1985 год была надрукавана
гутарка крытыка Анатоля Сідарэвіча з латышскім паэтам
Улдзісам Бэрзіньшам. У ёй, прынамсі, гаварылася пра
даўнія і глыбокія сувязі Улдзіса Бэрзіньша з нашым краем,
пра яго цікавасць да беларускага фальклору, этнаграфіі,
літаратуры, пра яго клопаты аб пашырэнні беларускай кні-
гі і беларускага слова ў Латвіі, пра апошні зборнік паэта,
які выйшаў у 1984 годзе і называецца гэтак неспадзявана і
гэтак шчодро — «Паэтызм-беларус». Там жа выказвалася
спадзяванне, што, магчыма, у хуткім часе хто-небудзь па-
знаёміць беларускага чытача з узорамі творчасці сама-
бытнага, адметнага і ў Латвіі, паэта.

Гэтай падборкай перакладаў у нейкай, самай малой меры,
я спрабую спраўдзіць гэтае спадзяванне. Мушу прызнацца,
што перакладаць вершы Улдзіса Бэрзіньша дужа няпроста,
асабліва неканвенцыйныя вершы, «версэты». І гэта таму,
што яны насычаны шматлікімі лінгвістычнымі і сэнсавымі
сігналамі, пералепены разнастайнымі «ізагласамі».

Што да мовы паэзіі Улдзіса Бэрзіньша, то яна нагадвае
жывы арганізм, які знаходзіцца ў развіцці, у станаўленні
і які апавядае чытачу (але чытачу, які ўмее слухаць) па-
данне-рэпартаж свайго побыту і быцця, такім чынам пе-
раўтвараючыся ў верш.

Алесь РАЗАНАУ.

Улдзіс БЭРЗІНЬШ

Ліфляндія

з чатырох да пяці

У моўчы старажытнай сад стары нібы ў
андарану, не кажа певень з бажніцы куна-
рзку, нараняюць змярканні ўпотаі, сказана
не ў нізе, скача Екаб, пад ім павольны
конь, дарогі не даў язмін, у сэрцы раптам
дзіўна, неўзабаве настане Пяты год, світае
поўнач, і ўжо важчюць тыя, каму падаць у
балатах, каму ў агонь пляваць, каму са сме-
рцю нахацца люта, сказана не ў нізе, за
гарою гучнее гульні тупат, скача Юрыс, пад
ім таўсманы конь, карэнне ў лузе тлусцее,
дыхаюць раты, і два народы ў адным і тым
жа целе, і важчюць рупліва тыя, каму гі-
нуць заўтра ў чужым балоце ўбогім з мацю-
намі, у сэрцы раптам дзіўна, скача Яніс,
пад ім каменны конь.

* Ліфляндскую губерню наслялілі два на-
роды — латышы і эстонцы.

Агонь трухлее хліпае альшына год скон-
чаны адзін два тры чатыры* ў сном хава-
юцца апошнія і снегам атульваецца ўжо
напліца тла.**

На выспе птушка прастарэнуе надзея
больш не прычыць кленічам мацуе мароз
жалезам купіны і снегам атульваецца ўжо
напліца тла.

Сем востем дзевяць дзесяць.*
Дай руку год скончаны і на дварэ цям-

* Маецца на ўвазе час.
** Маецца на ўвазе зямля: рэмінісцэнцыя
з латышкага фальклору.

ноце і ты ў даўгу тут застаешся застаешся
тут і снегам атульваецца ўжо капліца тла.

Крот рые сад, жыццё памрока корміць,
чарвяк здзіць і не ідзе ў руку, праваль-
ваецца замк, роў і прорва нішаць хтаніч-
ным гадаўем, бульбочка гаршчок у печы, ў пе-
кле чад, скарынка рэпаецца, хлебом чорным
ноч, няма ў год гэты бога, ў моцы д'ябал,
гне балота, там левіафан варочаецца ў ло-
вішчы спрасонку, дзе дзіда на яго, хітае ў
эмроку стралу, каго народзіць ён, той утай-
муе яго аброцю, бродзіць вір, хлюпоча жы-
ццё каравымі нарэннямі, патоп ідзе на спад,
і нехаця гара ўзыходзіць з-пад, дрыгну тар-
фуоць войны, ўсё плячэцца, ўсё варыцца, ўсё
бродзіць скрозь, і цэпра глузд мудраца.
З пустым мяшном шыбуоць пашахонцы.*

* У Латвіі пра пашахонцаў бытуе паданне,
які яны, пабудоваўшы хату без акон, насілі
ў яе святло ў мяшках.

Рыпяць вароты, вецер трэцца, траціць
язын, што меў, няма слоў, каб казаць: ня-
хай увойдзе ў хату.

Не пазірай на дзверы (многа зім чана-
лася), па-добраму задумай: хай прочкі не
ідзе, няхай увойдзе ў хату.

Хай не ганьбуе, хай увойдзе, дзьмухай,
і пальцамі паверыць, дзьмухай, дзьмухай
углыб агню: няхай увойдзе ў хату.

Сярэдзінны час*

Душа гарланіць, мыла дай, падлога смяр-
дзіць, пята свярбіць праз бот і малюкае пе-
ны. Яні.**

Пячайка паліць, мыла трэба, чорт

«ЛіМ» ПАВЕДАМЛЯЕ

ДА ЮБІЛЕЮ
Францыска Скарыны

З пашыранага пасяджэння гісторыка-
мемарыяльнай камісіі СП БССР

На апошнім пасяджэнні гі-
сторыка-мемарыяльнай камісіі
вялася шырокая і прынцыпо-
вая размова аб тым, як ідзе
падрыхтоўка да 500-годдзя з
дня нараджэння Францыска
Скарыны. Пяцісотгадовы
юбілей славуэта беларускага
першадрукара, асветніка, фі-
лософа, літаратара, гума-
ніста — дата ўнікальная ў
гісторыі культуры нашага на-
рода. Значэнне дзейнасці Ска-
рыны, носьбіта высокіх гумані-
стычных ідэалаў і прынцыпаў
— неперароднае. Ідэйна, сваі-
мі этычнымі асновамі, самаад-
даным служэннем чалавеку,
грамадскаму дабру, прагнэсу
яно сугучна нашай эпосе. Ска-
рынаў юбілей можа і павінен
стаць святам культуры Савец-
кай Беларусі, усіх народаў Са-
вецкага Саюза.

Падрыхтоўка да юбілею па-
чалася. Некалькі год таму на-
зад каардынацыйны савет пры
Прэзідыуме Акадэміі навук
БССР склаў разгорнутую «Ска-
рынаўскую праграму», зацвер-
джаную дырэктывымі органа-
мі. Яна прадугледжвае шэраг
захадаў і мерапрыемстваў,
здольных годна ўшанаваць
здзейсненае вялікім асветнікам.
Пра тое, як ідзе выкананне
юбілейнай праграмы, раска-

ніх славян. Траецкае прадмес-
це з яго музейным комплексам
павінна знайсці месца, дзе быў
бы дастойна ўшанаваны, дзе
было б шырока асветлена жы-
ццё і творчы подзвіг носьбіта
асветы Адраджэння. Я. Садоў-
скі і А. Капусцін выказалі за-
цярогу, каб скарынаўскі юбі-
лей не набыў акадэмічнай фор-
мы, не замкнуўся ў рамках не-
калькіх паважаных устаноў, а
стаў усенародным святам, вы-
шаў на тэатральныя пляцоўкі,
вуліцу.

Прысутныя на пасяджэнні
прадстаўнікі гісторыка-мема-
рыяльнай камісіі Саюза маста-
коў М. Кулава і Я. Кулік азна-
ёмілі з выпрацаванай мастака-
мі праграмай Скарынавага свя-
та. Яна ў асобных пунктах пе-
раклікаецца з палажэннямі
«Скарынаўскай праграмы», па-
рыхтаванай каардынацыйным
камітэтам АН БССР. Першым
пунктам яе стаіць аб'яўленне
адкрытага конкурсу на лепшы
помнік асветніку-гуманісту. Ідзе
гаворка аб наданні імя Ф. Ска-
рыны адной з вуліц Мінска ў
раёне Акадэміі навук. Акрамя
таго, гісторыка-мемарыяльная
камісія Саюза мастакоў прапа-
нуе да юбілею зрабіць бюст
Скарыны ў колькасці 500 эк-
земпляраў; арганізаваць вы-
стаўку кнігі ад часоў Скарыны
да нашых дзён; прысвяціць
Скарыне спецыяльную маста-
кую выстаўку, папярэдне не-
абходна выдаць мастакам твор-
чыя камандзіроўкі па мясцінах,
звязаных з жыццём і шляхамі
і працай Ф. Скарыны; уста-
навіць прэмію за лепшы твор,
прысвечаны першадрукару і
асветніку; выдаць юбілейны ме-
даль Ф. Скарыны.

У выступленнях было ўзнята
пытанне аб ушанаванні імя
слаўнага сына беларускага на-

чухаецца каменем, аб ілуню мядзведзь,
асмягай чорны рот.

Гэй, каралевіч скача, абяцае за унцыю
палову каралеўства, гэі, дай мыла, Яні.

Нанюшня тоне ў жыжцы, соллю пацеюць
плечы, я на конным дубе, на ножнай бзльцы,
Яні.

Даспехі рыцарскія, зрэбную сарочку, ўсё
пасяну, вош есць мяне і камень не пеніцца,
гэй, Яні.

На горнах белых Рыга, звон ад мух, у Даў-
гаву бруіць струмень, згарчэлы, ў муках
здыхае рыба, Яні.

У сінечу прэцца сонца, і званы ў Нямец-
чыне ўжо звоняць адзінаццаць, час пасярэ-
дзіне, чакае мыла нат.

Мяне на дыбу цягнуць, уцякае вош з ба-
рады ўжо, Яні.

* Сярэдзінны час — vidus talks — азначае
сярэднявечча, а таксама бліскасць, мінулад-
дзе.
** Янік—зваротак, клічная форма ад Яніс.

Гэта Даўгавы гул
ці саранчы насяж?

З павадзю душы сплылі,
застаўся глей ды жвірняк.

Скачы, крапіва, паўз бальшак:
дзе швед тут, а дзе паляк?*

* У адзін з перыядаў сваёй гісторыі Лат-
вія была пад уладай Швецыі і Польшчы.

Пупышкі свае навіны,
нябёсы сваю галечу
раскрылі...
Не ў зеляніну
глядзі ўжо,
і не ў сінечу.

Сцярожка, нібы на пласе,
слухай,
аднаразовы,
як мурашы ў прадчасці
вядуць між сабой размову.

Звацца

Бач ты якія зёлкі ў лесе растуць ву-
жанаю ўюцца прыгожа у-ах як жа завуцца
гэтыя зёлкі.

Бач ты якая птушка ляціць на поле пе-
р'е цярушыцца поле гарыць у-ах як жа за-
вецца гэтая птушка.

Бач ты якая белая кветка красуе ў лу-
зе ідзі і панюхай у-ах лепей смяжы як за-
вецца кветка.

рода ў гарадах Маскве, Віль-
нюсе, Кракаве, Празе і Калі-
нінградзе. Гаварылася таксама
пра неабходнасць на сучасным
мастацка-паліграфічным уз-
роўні выдаць усе гравюры Ска-
рынавых кніжак, у серыі «ЖЗЛ»
выпусціць кнігу пра беларуска-
га асветніка-гуманіста, падрых-
таваць і надрукаваць альбом,
папулярныя календары, серыі
канвертаў, марак, паштовак,
прысвечаных юбілею. Сакра-
тар праўлення СП БССР В. Зу-
ёнак гаварыў пра стварэнне
юбілейнага камітэта. Толькі та-
ды, калі ён возьмецца за спра-
ву, можна будзе належным чы-
нам здзейсніць шырокую пра-
граму 500-гадовага юбілею Ска-
рыны. Тым часам пра камітэт
не чуно. В. Дашкевіч заклі-
каў глянуць на юбілей бела-
рускага гуманіста ў кантэксце
інтэнсіфікацыі духоўнага жы-
цця ў нашай краіне, таго гра-
мадскага зруху, які адбываецца
ў апошні час. У гэтым плане
пісьменнік разважаў аб не-
абходнасці зрабіць скарынаў-
скі юбілей сапраўдным святам
культуры.

Вынікі абмену думкамі па-
дагульніў старшыня гісторыка-
мемарыяльнай камісіі СП М.
Лужанін. Ён падкрэсліў, што ра-
шучае значэнне ў ажыццяў-
ленні праграмы юбілею Ф. Ска-
рыны набывае слова і справа
юбілейнага камітэта. Без ак-
тыўнай працы яго Акадэмія на-
вук, Саюз пісьменнікаў, Саюз
мастакоў мала што здолеець
зрабіць. М. Лужанін лічыць
вельмі важнымі і актуальнымі
палажэннямі «Скарынаўскай
праграмы» мерапрыемствы ў
гонар 500-гадовага юбілею: ад-
крыццё помніка, а таксама ства-
рэнне музея асветніка і перша-
друкара ў сталіцы рэспублікі
— Мінску. Арсень ЛІС.

Галіне ВАСІЛЕЎСКАЙ—60

Праўленне СП БССР павіншавала з шасцідзесяцігоддзем пісьменніцу Галіну Васілеўскую. У віншавальным адрасе гаворыцца:

Дарагая Галіна Ануфрыеўна!

Шчыра віншую Вас, вядомую пісьменніцу, з юбілеем. У літаратуру Вы прыйшлі з журналістыкі, многа гадоў аддаўшы прызчы на радыё, у часопісах «Сельская гаспадарка Беларусі», «Работніца і сялянка», «Полымя», супрацоўнічалі з беларускім аддзяленнем Усесаюзнага агенцтва па аўтарскіх правах, а з 1982 года з'яўляецеся дырэктарам Бюро прапаганды мастацкай літаратуры СП БССР.

Вас заўсёды цікавіла ге-

раічная тэма, вытокі высякародства і чалавечай нязломнасці. Гады Вялікай Айчыннай вайны былі багатымі на такі матэрыял. Яшчэ і сёння не ўсё апісана, не ўсе героі вядомы і ўсплаўнены. У аповесці «Маланка ўначы» Вы расказалі пра гераічнае жыццё юнай партызанкі Рымы Кунько з Асіповіч, кніга «Маланка на снезе» — пра падлетка Ціхана Барана з Пружаншчыны, які паўтарыў подзвіг Сусаніна. Аповесць «Бывай, Грушаўка» прысвечана пільнерскаму падполлю ў акупіраваным Мінску. Цікавай атрымалася і кніга «Я еду на вярблюдзе», у якой паназана інтэрнацыянальная дружба савецкіх і егіпецкіх

дзяцей, барацьба за мір. Вашы кнігі выхоўваюць патрыятызм у юнага чытача, вучаць любіць Радзіму, быць адданымі справе бацькоў.

Вы прымаеце актыўны ўдзел у грамадскім жыцці, з'яўляецеся членам партбюро, старшынёй прафкома СП БССР і членам абкома прафсаюзаў работнікаў культуры, выконваеце іншыя грамадскія даручэнні. Ваша праца адзначана медалём, Танаровай граматай Вярхоўнага Савета Рэспублікі.

Жадаем Вам, дарагая Галіна Ануфрыеўна, моцнага здароўя, шчасця, новых творчых здабыткаў.

Супрацоўнікі штотыднёвіка далучаюцца да гэтага віншавання.

мяць — чэпкая...
— Можа, памянлі назву? — выказала я меркаванне. — Знаеш, пасля вайны ўсім хацелася хутчэй забыць пра ліхалецце. А тут, у цэнтры, — канцлагер... Можа, нават жыхары гэтай вуліцы папрасілі памянлі назву.

Я выцірала посуд, а Даша сядзела за сталом і задуменна глядзела ў акно.

— Я хачу знайсці яе... я ўжо змагу. Машына ў цябе на хаду?

— Едзе пакуль...

Толькі што неба было светлае, аж залатое, бо ў ім расплавілася сонца. Але нечакана прыляцеў вецер, захапіў цяжкія зялёныя галіны дрэў, і яны зашумелі, зашапцелі незадаволена. Вецер прыгнаў хмары — цёмную, аж сінюю і такую вялікую, што закрывала яна сабой золата сонца і шыр неба. Прыпылыла яна як жывая, страляла маланкай і сварылася перуном. Маланка разразала хмару напалам і здавалася тады, што зараз абедзве палавіны не вытрымаюць і асунуцца на зямлю.

Пастаяла хмара над горадам, і раптам абрынуўся магутны ливень. Ад колаў машыны ва ўсе бакі ляцелі фантаны вады, «дворнікі» не паспявалі расчысчаць ветравое шкло.

Да тэатра оперы і балета, пабудаванага да вайны на самым высокім месцы ў Мінску, на Траецкай гары, мы пад'ехалі з вуліцы Максіма Горкага. Даша маўчала, значыць не тут вязні канцлагера разбіралі руіны. Праехалі міма тэатра, павярнулі налева, на вуліцу Янкі Купалы. Думкамі я таксама была там, у акупіраваным фашыстамі горадзе. Мне зноў стала холадна і няўтульна. Загудзеў у небе самалёт, і я сцялася ўся, нібы вось зараз завьё ў вышыні і паляцця адна за адной бомбы...

Зноў павярнулі налева, праехалі троху і я адчула на сваім плячы Дашыну руку. Прыпынілася ля абочыны.

— І тады быў дождж, — пачула ціхі Дашын голас. — Мы з татам апошні раз былі разам якраз тут, дзе стаіць машына. З раніцы працавалі і да позняга вечара. Пастроілі нас у калону і пагналі назад у лагер. Паабал калоны немцы з сабакамі. Да гэтага часу не магу цярыць сабак, іх брэху... Вось па гэтай вуліцы нас і гналі галодных, мокрых, і тата мяне прыкрыў крысом свайго пінжака... Мне здаецца, што мы ўвесь час ішлі прама і толькі адзін раз павярнулі налева ў варты канцлагера. Як гэта вуліца называецца?

— Куйбышава.

— І да вайны так называлася? — Не ведаю.

Ціха едзе па вуліцы. Даша ўглядаецца ў будынкі, што стаяць злева па ходу машыны, жылыя дамы. Басейн «Гарызонта», інжынерны корпус, каля яго — пляцоўка.

— Падобна, што тут...

Што рабіць, дзе шукаць і як знайсці тое, што разбурылі сорок гадоў назад? «Недзе ж павінны застацца сляды мінулага, — думала я, — і раптам, аж схамянулася: чаму не прыйшла мне такая думка раней?»

— Паедзем у Музей айчыннай вайны. Там знойдзеш усё. Там усё ёсць... Або... у Хатынь. Усе канцлагеры там у экспазіцыі... У экскурсавода запытацца можа...

Але Дашы не хацелася пакідаць гэтае месца.

Скончылася змена. З прахадной завода паліў патак рабочых. Многа маладых твараў, але былі людзі і стала веку. Даша падышла да сівога мужчыны, спытала ў яго:

— Скажыце, калі ласка, вы не ведаеце, дзе да вайны была вуліца Шырокая?

— Тут...
— Як тут? — не зразумела Даша.
— А вось так. Тут, на месцы, дзе стаіць наша прахадная, праходзіла вуліца Шырокая.

— Цяпер гэта Куйбышава? — дапытвалася Даша.
— Правільна. Цяпер яна называецца Куйбышава.

— А не ведаеце, дзе, у якім месцы на Шырокай знаходзіўся канцлагер?

— Там яшчэ да вайны стайні былі, — удакладніла я.
— Ведаю, чаму не, вунь там. Бацьчыце трохпавярховы будынак на рагу Барвазні і Куйбышава? Тут цяпер

ПРЯЗДЖАЕ яна да нас кожны год, звычайна летам, калі ў студэнтаў пачынаюцца канікулы. Выкрывае са сваіх турыцкіх паездак-паходаў некалькі дзён і заўсёды адпачынае пачынае з Мінска.

У гэты час адцівае таполя. Белыя пушынкі, цёплы летні снег, плаваюць у паветры. А то збяруцца разам, сплятуцца, злучацца ў адну вялікую, і лётаюць сярод іншых, маленькіх, красуюцца, пакуль не падхопіць іх свавола

Яна, апускае газету.
— Нічога лепшага ў жыцці не бачыла... Платонаў... Глебаў... Пола... Дзядзюшка... Ржэцкая... Станюта... Бог мой, што за акцёры! Я ж магла іх глядзець бясконца. З тэатра не выходзіла б і ноч бы сядзела там у зале, толькі б яны былі на сцэне... Цёмната, ніякіх яшчэ ліхтароў у горадзе, навокал страшэнныя разваліны...

Пасляваенны разбураны дашчэнту Мінск. Цёмныя вуліцы, па баках горы бітай цэгля, якія нагадваюць пач-

няма. А Даша на балконе з Андрэем. Яна жмурыцца на сонца, працягвае руку і ловіць белую пушынку таполі. Заціскае ў кулак, нейкі час трымае і разводзіць пальцы. Вецер падхоплівае пушынку, і яна ляціць, падымаецца вышэй за балкон... Даша праводзіць яе позіркам. А я моўчкі, з трывогай назіраю за ёй.

За сталом, як заўсёды, Даша садзіцца насупраць адкрытага балкона і каля яе месца на сподачак я стаўлю срэбраны кубак, ведаючы, што ў госці

ЖАЛІ АДЦВІТАЛА ТАПОЛЯ...

АПАВЯДАННЕ

вечер. Ён гуляе з імі, падыме ўверх, кіне ўніз і коціць, гоніць па зямлі, пакуль не прыб'е да якой лужыны. І тады здаецца, што сярод лета лужыну раптам скаваў мароз...

Яна ніколі не папярэджвае, што прыедзе, бо ведае: яе чакаюць, ёй рады. І ў суботу, каб усе былі дома, роўна а палове дзевятай яна націскае знаёмую кнопку нашага званка і чуе, як весела, нецярпліва звніць-пераліваецца званок, чуе, як там, у кватэры, таропка ідуць да дзвярэй, чуе радасныя вокліч:

— Даша прыехала!

Пузаты рукзак ляціць на падлогу, і яна кідаецца ў абдымкі.

— Даша... Дашуня...

Гляджу на яе, углядаюся ў твар, шукаю змены, што адбыліся за год. Змен няма. Толькі ніжэй на лоб апусцілася чолка. І ўсё. А можа, я не хачу бачыць змен? Для мяне Даша — сястра, якая не мае права старэць, бо яна малодшая.

— Ну вось я і дома. — На вачах Дашы слёзы.

Слёзы і на маіх вачах.

Летам, калі яна ў чарговым турыцкім паходзе, мы з асаблівым нецярпеннем чакаем яе лісты. Бо яны заўсёды з надзіва прыгожых мясцін. Мы чытаем гэтыя лісты то з Байкала, то з Салавецкіх астравоў, а то з Вяткі...

Мяне яе лісты заўсёды хваляюць, прымушаюць думаць, успамінаць. А ўспаміны гэтыя зусім не звязаныя з тым, пра што яна піша. Бо ў тых мясцінах я не была ніколі...

У наша размеранае, рытмічнае жыццё яна ўрываецца, як вихор.

Мы трое на кухні, Даша, я і мой сын Андрэй. Я рыхтую сняданак і моўчкі ўсміхаюся. Ад радасці, што бачу яе і што яна такая ж непаседа, якой я помню яе і люблю.

Андрэй выбірае са стосіка на паліцы газету, пакладзеную спецыяльна для яе. Даша праглядае апошнюю старонку.

— У філармоніі канцэрт арганнай музыкі, — падказвае Андрэй.

— Выдатна. Пачнём з філармоніі. І не пярэч.

Гэта ўжо да мяне.

Я не пярэчу.

— А што ў тэатрах? Ой, «Паўлінка»? Цікава, як выглядае новае пакаленне купалаўцаў у гэтым спектаклі? Сходзім абавязкова!

вар, спаленыя дамы, у пустых каробках якіх гудзе, гуляе, раскашуе вецер і вые, як жывая істота. А мы ідзем, дзве дзяўчынкі — падлеткі, школьніцы, заядлыя тэатралкі. Мы нічога не баімося, не павінны баяцца, бо мы перажылі вайну, фашыцкую акупацыю. Нічога страшней за гэта быць не можа.

Тады ініцыятарам нашых паходаў была я, для Дашы была я. А на самой справе мая мама:

— Ты не павінна пакідаць яе адну, ідзіце куды хочаце, глядзіце што хочаце, толькі б яна не думала, не вярэдзіла сваю памяць...

І мы хадзілі. Я гаварыла, яна слухала. Але часам я заўважала, што нічога яна не ўспрымае, пакуль не ўзяў яе ў свой палон тэатр...

Я накрываю на стол. Дзверы на балкон расчынены. З пакоя відаць высокае дрэва акацыі. Яно ўзнялося вышэй за пяціпавярховы дом. Акацыя ўся ў белых кветках і нават у пакоі адчуваецца іх тонкі салодкі пах. За акацыяй расце магутная таполя.

Зусім нядаўна на балконе стаяла крэсла, у ім, прыкрытая пледам, сядзела мая старэнняя маці. Каля яе масцілася Даша. Яна старанна падварочвала плед пад маміны ногі, каб не прахалі іх ветрык, і абняўшы іх, знізу ўверх глядзела на мамін твар.

— Мілая, мілая мама Вера. Як я рада, што бачу вас.

— І я рада. Ну, што харошае адбылося ў жыцці тваім?

— А нічога. Усё па-старому. Студэнты ў мяне... як студэнты! Я сябрую з імі, люблю іх.

— Ну а... асабіста?

— Разбіваць чужую сям'ю, пакідаць дзяцей сіротамі не магу. — Даша ўсміхаецца і ўжо іншым тонам дадае: — Відаць, накіравана мне лёсам не пускаць далей кар'яныяў...

— Не трэба так гаварыць, — у голасе мамы смутак.

— Як мне добра з вамі, харошая мама Вера, вы нават не ўяўляеце, нават не здагадваецеся, — пераводзіць Даша гаворку на іншае.

— Чаму не перабіраешся да нас жыць?

— А вось вазьму і перабяруся.

— Колькі гадоў абяцаеш...

Цяпер ужо гэта для мяне горкі ўспамін, балючае мінулае. Бо мамы

шпіталь. У гэтым будынку да вайны знаходзілася адміністрацыя канюшань. Я юнаком у канюшнях працаваў. Бо коней вельмі любіў... А ў час вайны там сапраўды было страшнае месца...

Даша збылася і, не міргаючы, глядзела туды, куды паказваў нам мужчына. Я баялася, што яна зараз упадзе, таму абняла Дашу і цяжка павяла да машыны. Даша ішла, спатыкаючыся.

Я ведала, што ў гэту хвіліну адбываецца ў яе душы, што яна перажывала зноў...

...Чэрвень 1944 года. Потым, калі я ўспамінала гэты дзень, мне здавалася, што была сярэдзіна чэрвеня. Бо многа падзей адбылося ў тыя апошнія дні. Але Даша назвала дакладна: дваццаць сёмае. Значыць, гэта было раніцай 27 чэрвеня 1944 года, за шэсць дзён да вызвалення Мінска.

У горадзе поўна вялізных машын, раней мы ніколі такіх не бачылі. Гэта для іх расчышчалі вуліцы ад развалін вязні канцлагераў, вязні турмы і жыхары горада. Цяжкія, грузаныя машыны паўзлі па вуліцах, і здавалася, пад імі ўгіналася зямля. Потым мы дазналіся, што яны везлі бомбы да Дома ўрада, каб 3 ліпеня ў 12 гадзін дня ўзарваць яго...

Мінск быў ужо франтавым горадам.

27 чэрвеня... У гэты жахлівы для Дашы дзень, у цэнтры горада грывела музыка. У тэатры адбывалася ўрачыстасць, на якую з'ехаліся дэлегаты нават з іншых краін свету. Апражка ў іх была незвычайная: нябачаныя ніколі мной сурдугі, дзіўныя капелюшы. Яны ўдзяклі з нашай краіны ў васемнацятым, бядзіліся па свеце і цяпер адусюль прыехалі ў Мінск на ўсебеларускі кангрэс, на якім фашысты абвясцілі Беларусь незалежнай...

У гэты ж дзень да нас прыцягнулася Даша, дзесяцігадовы вязень фашысцкага канцлагера на вуліцы Шырокай.

...Іх, усіх вязняў, грузілі ў вялікія машыны, крытыя чорным брызентам. У адной з іх, каля самага борта, сядзела Даша, яе маці і пяцігадовая сястрычка Ларыса. Ваўку ў тую раніцу Даша не бачыла. Вялізны двор быў забіты машынамі.

Цвіла таполя. Белыя пушынкі лёталі між машын, і адну злавала Ларыса. Яна зацінула яе ў кулачок. Тварык яна пасвятлеў і яна заўсміхалася:

— Мама, глядзі, якая прыгожая пушынкі! Як маленькі парасончык...

Яна развяла пальчыкі, вецер падхапіў пушынку, і яна паляцела. Ларыса заплакала.

— Я табе зараз налаўлю многа многа пушынак, толькі не плач.

Даша скокнула ўніз і пачала бегаць паміж машынамі, набітымі людзьмі, каб злавіць пушынкі. Яна падскокнула, спыталася, бо ведала, што зараз машыны паедуць і іх усіх павяздуць у другі канцлагер. Так ім казалі.

А вецер падхопіў пушынкі ўсё вышэй і гнаў іх з лагернага двара.

Даша падбегла да варот, каля якіх стаяў стары немец з аўтаматам. Яна зусім забылася, што да варот падыходзіць нельга, што за гэта могуць забіць. Яна думала толькі аб адным, — як злавіць пушынкі, каб не плакала Ларыса. Раптам немец схопіў яе за руку, і не паспела яна крыкнуць, не паспела спалохацца, як апынулася за варотамі. Яна хацела вярнуцца назад да машын, бо там мама, тата, Ларыска і другія дзеці, з якімі разам яна сядзела ў адной камеры турмы, працавала на торфараспрацоўках. Цяпер іх усіх павяздуць некуды, а яна не будзе ведаць, дзе іх шукаць і застанецца адна на ўсім свеце і гэтай высокай цаглянай сцяны, на версе якой многа многа наблытана калочага дроту, застанецца ля гэтых вялізных варот. Ёй стала жудасна. Яна павярнулася тварам да варот, і абдзіраючы пазногі, уціснула пальчыкі ў жалезны паз, пацягнула на сябе. Але вароты не адчыніліся. Тады яна пачала стукіць па іх кулачкамі. Па той бок ёй пачуўся страшны голас немца:

— Wekl Wekl!
Яна не ведала, каму ён крычыць. Мо таму, хто падышоў да варот з таго боку, з боку лагера, а мо ёй... Але
(Заканчэнне на стар. 12).

Ёсць, мабыць, свая заканамернасць у тым, што апошнім часам на сцэны тэатраў краіны вяртаюцца драматургічныя творы 50—60-ых гадоў. Падобнасць пэўных працэсаў грамадскага жыцця прымушае твораў азірнуцца, адвандраваць у мінулае на некалькі дзесяцігоддзяў. — хто ведае, ці не для таго, каб вызваліцца ад марных ілюзій і больш пільна, цвяроза ўгледзецца ў дзень заўтрашні?..

Вяртанне Ляміна

«Прызначэнне» А. Валодзіна ў Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы

На купалаўскай сцэне атрымала жыццё п'еса А. Валодзіна «Прызначэнне», з вялікім поспехам упершыню пастаўленая на пачатку 60-ых у «Современнике». У рэжысуры Мікалая Шыйко гэты твор (які, на маю думку, не страціў актуальнасці і сёння) набывае рысы прыпавесці, робіцца спектаклем-папярэджаннем.

...За празрыстай заслонай на крыху прыўзнятым крузе — масіўныя дзверы, абалпалі якіх месціцца дзе-нідзе абшарпанія каменныя львы. Калі б не ордэн «Знак Пашаны» над дзвярыма ўстановы, можна было б падумаць, што мы ля ўвахода ў нейкі дэпартамент мінулага стагоддзя. Круг павольна паварочваецца, адкрываючы стандартны пакой з канцелярскімі сталамі і сурпрацоўнікамі, кабінет кіраўніка, кватэру галоўнага героя спектакля Ляміна, які вось-вось, нават для самога сябе нечакана, зробіцца кіраўніком гэтай установы.

Былы начальнік Курапееў — перспектывы, хвацкі — адчуў, што сёння трэба быць «смелым і адважным», і, дзякуючы Ляміну, які піша за яго артыкулы і даклады, атрымаў павышэнне. Дружба з Курапеевым — цяжкая ноша для добрага, мяккага, чулага, далікатнага Ляміна (В. Філатаў). Ён шчыра зацікаўлены клопатамі сваіх саслужыўцаў, пакуте, калі кепска бліжняму... і, тым самым, правакуе недарэчныя сітуацыі, камічныя і драматычныя. Доўжыцца гэта, пакуль Лямін сам не адмовіцца ад прызначэння. Герою В. Філатава цесна ў межах прапанаванай сацыяльнай ролі, якая вымагае ўсяго толькі чоткага і дакладнага выканання службовых функцый.

Наколькі Лямін, рэжысёр

рам убачаны сёння м'ялым, паўнаватым і рахманым чалавекам сярэдняга ўзросту, не падыходзіць на ролю наватара (маўляў, з радасцю, ды шкада рэшту жыцця пакласці на гэта), настолькі дзелавы, энергічны Курапееў (А. Падобед) выдатна пачуваецца ў «наватарскім» абліччы. У 60-ыя акцёр з падобнымі знешнімі дадзенымі, напэўна, іграў бы Ляміна... Сёння ж герой А. Падобед, калісьці нават храпісты, спакойны і нават

«Прызначэнне» А. Валодзіна. В. Філатаў (Лямін) і Н. Качаткова (Нюта).

ны рознакаляровымі агнямі круг пачынае пакручвацца, — ён нагадвае стракаты калаўрот.

На жаль, тэатральная бутафорыя так і застаецца тэатральнай бутафорыяй. Думка спектакля, яго сэнс часам губляюцца ў масе дэталей, якія «не спрацоўваюць». Прапанаваная мастацкая мова сцэнічнага твора вымагае спалучэння ўсіх яго рознастылявых кампанентаў, што даюць багацце нюансаў і адценняў, нараджаюць адметны — тэатральны — аб'ём думкі. У спектаклі купалаўцаў гэтага спалучэння, на маю думку, не адбылося. Магчыма, з цягам часу з'явіцца патрэбныя акцэнт, сёе-тое ўдакладніцца, больш імклівым, сучасным зробіцца рытм, а жанрава-стылявыя неадпаведнасці «пагодзіцца» ў нейкім сцэнічным кампрамісе... Пакуль што суадносіны паміж рознымі вымярэннямі спектакля — псіхалагічна-побывацкага, тэатральнага, гістарычнага — відавочна парушаны.

Рэжысёр свядома мікшыруе, змякчае рэзкасці, гратэскава-сатырычныя моманты п'есы і, як ні дзіўна, прыціскае ўласціваю ёй тэатральнасць. Ён быццам бы рассоўвае лірычныя сцэны, доўжыць кранальныя эпізоды.

Нечакана шмат месца ў спектаклі займаюць адносіны Ляміна і сакратаркі Нюты (Н. Качаткова). Найперш, у іх няма нічога незвычайнага. Абое надзвычай пасуюць адно аднаму — шчаслівы службовы раман. З таго моманту, калі Лямін, упершыню бунтуючы, у адзіны момант пачынае ключ ад рабачага стала за заслоны і цалюе Нюту — яе лёс вызначаны. Ён накіравана быць саюзніцай і абаронцай Ляміна. Ва ўвогуле тужлівай танальнасці спектакля маўты Нюты — радасны. Вясяля, проста, шчырыя ва ўчынках і нават хітрыках, яна ажыўляе сцэны.

Амаль гратэскавал у п'есе пара старых — бацькоў Ляміна — у спектаклі выканана з гумарам, але

бес кроплі з'едлівасці, з вялікім спачуваннем да персанажаў. Маці (З. Браваарская) захавала рэшткі былой «свецкасці», за знешняй цырымоннасцю, незадаволеным бурчаннем хаваецца сапраўдная любоў да мужа, клопат пра сына. Ваўка (П. Дубашынскі) лёгка ўспывае, чырванее, «заводзіцца» і гэтак жа хутка нікне. І ў ім цэліцца пачуццё да жонкі і адзінага сына.

Шчылівыя інтанацыі надаюць гучанню спэнтаня і няшчасна, забітая горам Люба (Г. Талкачова), якая жыве толькі ў свеце сваіх перажыванняў, і пахмуры, спартывага выгляду Саня (А. Дзянісаў), закамлексаваны «душэўнай недастатковасцю»...

Пакрысе сцэнічны твор, задуманы ў жанры тэатральнай прыпавесці, збочвае ў рэчышча лірычнай камеды. Лінія Курапееў — Муравееў і звязаная з ёй праблематыка ўспрымаюцца як прыватная гісторыя, дробны эпізод, які пэўным чынам паўплываў на лёс персанажаў, вельмі падрабязна пражытых акцёрамі.

Лямін імкнецца дапамагчы раскрыццю кожнаму, знайсці тое высокае, чыстае, светлае, чым жыве чалавек. Разняволенне даецца цяжка, ледзь не пад прымусам, але ж гэта толькі пачатак, спроба. У гэтым сэнсе характэрны Ягораў (М. Федароўскі), які спалучае ардынарнасць, нават пошласць і пранізліваю самотнасць, патэтычную ўсхваляванасць.

Сцэна, дзе па-свойму раскрываецца кожны з саслужыўцаў — Саня, Ягораў, Лямін, — здаецца мне лепшай у спектаклі. Упершыню яны разам, з'яднаняны нейкім агульным чалавечым пачуццём: Лямін пачынае чытаць ясенінскі верш, Ягораў радасна падхоплівае, а забыты раптам радок нечакана падказвае Саня...

Вынік «кіраўніцтва» Ляміна мізэрны. Ён здолеў толькі на імгненне душэўна зблізіць людзей. Муравееў, які прышоў яму на змену, заточка і гэтыя кволяны парасткі. Але ж яны — былі. Тацяна РАТАБЫЛЬСКАЯ.

УВАГА, КОНКУРС!

З мэтай узбагачэння рэпертуару калектываў мастацкай самадзейнасці ўсіх жанраў высокаграмадзянскімі, мастацка-выразнымі творами, прафесіяналізацыі рэпертуарна-метадычнай асновы масавых святаў, тэатралізаваных прадстаўленняў, савецкіх грамадзянскіх абрадаў, рытуалаў, узбагачэння, актуалізацыі рэпертуару аматарскіх тэатральных калектываў Міністэрства культуры БССР, Белсаўпроф сумесна з творчымі Саюзамі пісьменнікаў, кампазітараў, журналістаў БССР аб'явілі конкурс на лепшы твор для калектываў мастацкай самадзейнасці і культасветустановаў рэспублікі, прысвечаны 70-годдзю Вялікага Кастрычніка.

Конкурс прадуладжвае ўваабленне ў творах тэмы працы, гераязму і патрыятызму савецкага народа, барацьбы за мір, распрацоўку вобраза сучасніка. Асабліва патрэба маецца ў творах клубнай драматургіі (сцэнарных усіх клубных мерапрыемстваў), сцэнарных савецкіх грамадзянскіх абрадаў, рытуалаў і музыкі да іх, масавых тэатралізаваных святаў і прадстаўленняў, а таксама твораў для маладзёжнай і дзіцячай аўдыторыі.

Для пераможцаў конкурсу прадуладжваюцца прэміі: за творы клубнай драматургіі (уключаючы аднаактныя, сцэнарны савецкіх грамадзянскіх абрадаў, рытуалаў, масавых тэатралізаваных святаў, прадстаўленняў, агітацыйна-мастацкіх праграм: 3 першыя — па 600 рублёў; 3 другія — па 500 рублёў; 4 трэція — па 400 рублёў. За музыку да савецкіх грамадзянскіх абрадаў, ваяльна-харавыя творы, музы-

ку для духавых, эстрадных, аркестраў народных інструментаў: 2 першыя — па 500 рублёў; 2 другія — па 350 рублёў; 4 трэція — па 250 рублёў.

За харэаграфічныя творы (стварэнне і пастановку сюжэтна-тэматычных кампазіцый, асобных харэаграфічных нумароў для ансамбляў песні і танца, танца, балнага танца, сучасных танцаў для масавага выканання, балнага танца для дзяцей, для конкурснага выканання): 4 першыя — па 600 рублёў; 4 другія — па 300 рублёў; 4 трэція — па 200 рублёў.

За музыку да харэаграфічных твораў: 3 першыя — па 400 рублёў; 3 другія — па 250 рублёў; 4 трэція — па 150 рублёў. Прэміі за ваяльна-харавыя творы дзеліцца паміж аўтарамі музыкі і вершавараў.

Аднаактныя п'есы, творы клубнай драматургіі (сцэнарны тэматычных вечаў, агітацыйна-мастацкіх праграм, ушанавання лепшых прафесія, лекцый-канцэртаў, сюжэтных клубных прадстаўленняў і інш.), сцэнарны сучасных грамадзянскіх абрадаў, рытуалаў да 30 красавіка 1987 года ў чатырох экзэмплярах, надрукаваныя на машынах праз два інтэрвалы, прыдатныя да тыражыравання, дасылаюцца на адрас: 220010, Мінск, вул. Савецкая, 9, рэпертуарна-рэдакцыйная налегія ўпраўлення культасветустановаў Міністэрства культуры БССР.

Рукапісы не рэцензуюцца, аўтарам не вяртаюцца.

Клавiры (партытуры, дырэкцыйны) музычных твораў усіх відаў і жанраў прадстаўляюцца ўпраўленню культасветустановаў на тых жа ўмовах.

Усе конкурсныя творы дасылаюцца ў Міністэрства культуры з памяткай «на конкурс» пад дзівізам (без указання аўтара). Разам з творами дасылаецца запячатаны канверт пад тым жа дзівізам з указаннем звестак пра аўтара (прозвішча, імя, імя па бацьку, адрас).

Харэаграфічныя творы, створаныя і пастаўленыя ў танцавальных калектывах рэспублікі ў 1985 — 1987 гадах, не пазней 25 красавіка 1987 года рэкамендуецца творчымі секцыямі абласных арганізацый па правадзены ІІ Усеагульнага фестывалю народнай творчасці для суманага прагляду і вызначэння пераможцаў конкурсу секцыямі харэаграфічнага мастацтва Рэспубліканскага арганітэта, грамадскага мастацкага савета Міністэрства культуры БССР і рэпертуарнай камісіяй Рэспубліканскага арганітэта.

На конкурс прымаюцца творы, якія раней на конкурс не прадстаўляліся, не гучалі па радыё, не паназваліся па тэлебачанні, не друкаваліся. Тэксты песень могуць быць як спецыяльна напісаныя ў ходзе конкурсу, так і апублікаваныя не раней 1 снежня 1986 года.

Вынікі конкурсу падводзіцца сумесным рашэннем творчых секцый Рэспубліканскага арганітэта і мастацкага савета Міністэрства культуры і рэпертуарнай камісіяй Рэспубліканскага арганітэта. Яно ўступае ў сілу пасля зацверджання яго пастановай налегіі Міністэрства культуры БССР, сакратарыята Белсаўпрофа, сакратарыятаў праўленняў Саюзаў пісьменнікаў, кампазітараў, журналістаў БССР.

УСІМ — зычу поспеху. Шчыра. Ад усёй душы. Падазраю ў нашых тэатральных дзеячых неастрэчаных творчых імпульс, а таму спадзяюся, што...

...ачышчальным смехам будзе прасякнута атмосфера купалаўскай пастаноўкі камедыі М. Матукоўскага «Мудрамер»;

...глыбінную народнасць традыцый коласаўскай сцэны яшчэ раз пацвердзіць новы варыянт «Несцеркі»;

...менавіта ў спектаклі «Ноч анёла» цікавыя рэжысёрскія пошукі В. Маслюка, спалучыўшыся з яркім акцёрскім дарам А. Клімавай, набудуць дасканалую завершанасць;

Але ж як хутка, як імкліва разгойдаецца тэатральны маятнік!

Май 1986-га. Фестываль у Віцебску. Тэатралізаваныя гульні: у гісторыю, у народ, у памяць... «Тэатр» і «жыццё» як антытэзы.

Калі пачалося гэтае супрацьстаянне? У Віцебску яно проста выразна акрэслілася. Надзвычай абстрагавалася. Таму, напэўна, што фестываль адбываўся — у маі. Горад сустракаў не толькі тэатральныя калектывы, — у чаканні цягнікоў з поўдня рэспублікі на прывакзальнай плошчы выстройваліся чароды «Ікарусаў»...

Сем радкоў з адказу крытыка Г. Коласа на анкету «ЛіМа»

спад) — ці то наўнасьць, ці то звышпамяркоўнасць.

Мінулы год быў адметны пільнай увагай да сакрэтаў тэатральнай эканомікі. Па меры магчымасцей пашыраў свой круггляд і я. Лічыць могуць многае растлумачыць.

Есць такі паказчык — пакрыццё расходаў уласнымі даходамі. У нас ён ледзь не самы высокі ў краіне. У тэатрах Літвы ці Грузіі (пры большых памерах дзяржаўнай датацыі) — амаль утвая меней. Што адсюль вынікае? Здагадка лашчыць патрыятычныя пачуцці: вядома ж, нашы тэатры працуюць лепш! Магчыма. Толькі ў Літве — тэатральны «бум», а ў

цяжка, ды што гэта ў параўнанні з велічыннай задачай эксперыменту.

КАНСТАТУЮЧЫ застоў тэатры, мы чамусьці не гаворым аб прычынах. Амаль не гаворым. Між тым, яны вызначаюць становішча. І — будучы вызначаць, бо ўкараніліся ў свядомасць, псіхалогію, звычкі. Сфарміравалі сацыяльны статус тэатральнага мастацтва. Сёння ён — невысокі.

«Без таленту, вядома, нельга, проста нічога не атрымаецца, — піша вядомы філосаф В. Талстух. — Але дзеля таго, каб талент выявіўся, неабходна, каб ён спатрэбіўся, адказваючы сваім з'яўленнем пэўным запатрабаванням грамадства і часу». І далей: «Як ні дзіўным падасца такое сцвярджэнне, справа не ў таленце і яго адметнасці, а ў багаці і сацыяльнай значнасці сувязей творцы мастацтва з навакольным светам».

Тэатр — замкнёная эстэтычная сістэма. І досыць кансерватыўная. Адмаўленне той ці іншай тэатральнай ідэі адбываецца, як правіла, многа пазней, чым яна перародзіцца ў сваю процілегласць. Пазней, чым у ёй зняверыцца глядач...

Грамадства сёння востра апаніруе сабе. Рэчаіснасць даецца ў хітра складаным перапляценні супярэчнасцей. Мы адчулі смак сапраўднага канфлікту. Але — не ў тэатры, якому, здавалася б, надзвычай спрыяе час. Ваісціну, талент гіне на волі і квітнее пад прымусам...

Ціхі быў мінулы тэатральны сезон. Ніяк не разгарыцца сёлетні.

Пасля цікавых і тонкіх зрухаў, бласлаўленых крытыкай як вяртанне ва ўлонне мастацтва псіхалагічнага рэалізму, тэатры зноў сцвярджаюць сябе праз відовішчынасць.

У модзе кідкія формы, яркія абалонкі, нават дывертысментнасць. Вывяргаюцца безмястоўныя акцёрскія эмоцыі. Рэжысёры ставяць «паклоны».

Дзіўна, але найбольш чуйным да павеваў часу аказаўся Тэатр юнага гледача. Менавіта абстрактным праблематыкі рэпертуару. За спробу варта сказаць дзякуй, хоць «савантура не ўдалася» — тэатр усё яшчэ надзвычай кволы ў мастацкіх адносінах. Травесціраваная публіцыстыка «Усёй надзеі» — абяззбройвае спалучэннем несумяшчальнага.

Адкрыццё Маладзёжнага тэатра БССР, як мне здаецца, павінна выклікаць эмоцыі больш неадназначныя, чым замілаванне. Радасныя воклічы ўсё-такі адцягваюць увагу — і ад складаных умоў, у якіх адбываецца станаўленне калектыву, і ад самога спектакля «Гэтыя незразумелыя старыя людзі».

С. Гаробчанку і К. Кузнецову спектакль прывабіў «перананальным гучаннем думкі пра аднасць пакаленняў». Менавіта гэтым — «адвабуй». Хацелася б, каб усё было не так «перананальна», не настолькі «гучала», і не «думнай», а нечым больш важным. А пра «аднасць пакаленняў» і ўвогуле напісаны, мабыць, нейкія іншыя п'есы. Напэўна, самае трагічнае, што даўлялася спазнаць кожнай жанчыне, якая спавядалася перад С. Алексіевіч, — прыналежнасць нават да свайго пакалення...

Прынамсі, выпадак паспрачацца пра спектакль, мяркую, ледзь надарыцца. Тут мне важна адзначыць сам фант спрашчэння багагата жыццёвага матэрыялу — як перадумову няпоспеху. На жаль, пакуль што з'явіўся не тэатр, а ледзь адзін спектакль. Прыстойны. Вытрыманы ў адыходзячай тэатральнай стылістыцы. Без дакладных каардынат у прастору і часе.

Дзесяткі такіх спектакляў сёння імкнуча зацікавіць гледача.

Запрасіце яго — у тэатр.

А там — ці не надарыцца «сто першы варыянт»?

Вучні і настаўнікі Праўдзінскай сярэдняй школы Мінскага раёна сустрапіліся з Васілём Вітанам і Уладзімірам Дамашэвічам. Госці пазнаёмліліся з літаратурна-драматычнай кампазіцыяй па вершах і п'есе «Маці ўрагану» У. Караткевіча ў выкананні старшакласнікаў, у паслухалі вершы і кэзкі В. Віткі, якія прачыталі вучні малодшых класаў. Адбылася гаворка аб праблемах школьнай рэформы, вывучэнні беларускай мовы і ачынных гісторыі ў школах, роднай літаратуры.

Я. ЦУМАРАУ.

Аўтарскі вечар народнага артыста БССР Ю. Семянкі адбыўся ў клубе «Юнацтва», што знаходзіцца ў адным з інтэрнатаў Мінскага дзяржаўнага педінстытута імя А. М. Горькага. Кампазітар расказаў пра свой жыццёвы і творчы шлях, адказаў на шматлікія пытанні будучых настаўнікаў.

Песні на музыку Ю. Семянкі выканалі народная артыстка БССР Н. Гаіда, заслужаны артыст рэспублікі Ю. Смірноў, артыст тэатра оперы і балета М. Жылюк.

В. БАРЫСАУ.

Слаўгараду — 850 год. Гэта зямлянаю дату шырока адзначылі ў горадзе. Была падрыхтавана вялікая канцэртная праграма з удзелам народнага хору раённага Дома культуры і шматлікіх самадзейных калектываў вёсак, працавала выстаўна лепшых работ народных умельцаў, адбыліся нармальнае шэсце і вечар, прысвечаны творчасці пісьменнікаў-землякоў, на якім гучалі вершы К. Нірэнікі, М. Стральцова, В. Ранава. Да юбілея самадзейнага кампазітара В. Барысенка напісаў песню «Слаўгарад наш».

Хвалюючай была сустрэча ў Доме культуры, а потым у СТВ-219 з М. Стральцовым.

К. КУДЛАЕУ.

Міхась Стральцоў з чытачамі-землякамі. Фота аўтара.

Літаратурны вечар з нагоды 50-годдзя Васіля Якавенкі прайшоў у светлагорскім Палацы культуры хімікаў.

Аб жыццёвым і творчым шляху юбіляра гаварылі У. Верамейчык, У. Снарнін, У. Ліпскі, землякі В. Якавенкі — тэатрыст Ф. Прымачэна, старшыня праўлення калгаса імя Чылава В. Дземідэна.

Намеснік начальніка Светлагорскага аддзела ўнутраных спраў А. Судомо ўручыў В. Якавенку Ганаровую граматы і Дыплом першай ступені, якімі ён ўзнагароджаны за перамогу ў рэспубліканскім конкурсе пад дэвізам «Мая міліцыя».

Юбіляра павіншавала інструктар Светлагорскага гарнома партыі В. Рудзінская.

І. КАТЛЯРОУ.

Не адзі ўжо спектакль па п'есах беларускіх драматургаў паназаў Рагачоўскі народны тэатр. Вось і напярэдадні новага года тут адбылася прэм'ера — пастаўлена аднаактвая п'еса Вольгі Іпатавай «Памяць у ірдэты», якая ўзняла маральныя пытанні, услаўляе сумленнасць, працавітасць, дабрату...

На першым паказе спектакля ў рабыным Доме культуры прысутнічала аўтар, пэатэса і драматург Вольга Іпатава. На сустрэчы з гледачамі, якую яла бібліятэкарна Т. Еўдучова, госця расказала пра свой творчы шлях, адказала на пытанні.

Спектакль, які паставіў рэжысёр А. Сільневіч і аформіў мастак Н. Горскі, з цікавасцю сустраць гледачамі. Парадавалі артысты народнага тэатра Я. Шыц, С. Коршынаў, а таксама У. Сванціці, Н. Сурначова, А. Лабкова і іншыя.

М. КАВАЛЕУ.

СТО ПЕРШЫ ВАРЫЯНТ

РОЗДУМ НА ПАЧАТКУ ГОДА

...п'еса на матывах булгакаўскага рамана «Майстар і Маргарыта» — не выпадак у творчасці А. Дударова;

...Маладзёжны тэатр БССР заваявае звышпапулярнасць у сваёй адметнай аўдыторыі;

...кожная з васьмі запланаваных на новы год пастацовак гомельскага тэатра патрапіць, як кажуць, «у яблычак»...

Удачы зычу. Зноў і зноў — поспеху! Распачынаючы гэтыя нататкі ў першыя дні 1987-га, які пакуль што — таксама белы аркуш, я ведаю толькі адзіны сродак лячыць тэатральныя «болькі». Пospex. Усеагульнае прызнанне. Лекі эфектыўныя, моцныя. Дэфіцытныя. Рэзультат выпісаць можна, але паспрабуйце купіць...

Увогуле, мне здаецца, што тэатральны поспех ніколі не бывае — дзякуючы. Заўсёды «насперак». Як, прынамсі, і няўдача. Пospex і няўдача. Астатняе — асятрына другой свежасці, «маленькія радаці», тэатральны быт і вакол-тэатральныя норавы. Не разумею, пра што гэта я? — Значыць, вы не ходзіце ў тэатр.

У тэатр трэба хадзіць. Наш тэатр — самы мудры тэатр. Сёння ён зноў трымае паўзу. У лепшых традыцыях старога акцёрскага школы: узяў — доўжы, галоўнае — не мітусіцца.

Магчыма, тэатр назапашвае сілы. Магчыма, заняты дэмакратычнай цэнтралізацыяй свайго ўнутранага жыцця. Магчыма, атрымаўшы незалежнасць ад міністэрскіх рэгламентацый, мяркую, як найлепш скарыстаць самастойнасць...

Магчыма, тэатр разгубіўся. Гэта сур'ёзна. Есць ад чаго. Ці не спазніўся тэатр — на сваё свята?

Я магу памыліцца. Больш таго, усведамляю ўсю прыблізнасць меркаванняў пра тэатр. Ён, гэтаксама як і жыццё, багачейшы за ўяўленні пра сябе. Раз-пораз ён прапануе, што называецца, сто першы варыянт — «насперак». І перамагае.

Два гады назад, аглядаючы сезон у сталічных тэатрах, я напісаў пра «стомленую рэжысуру» (наўрад ці гэта менш навукова, чым нібыта-тэрміны «акцёрскі тэатр», «рэжысёрскі тэатр» і «новая хваля»)...

Пагодзімся, мабыць, і на тым, што тэатр таксама нясе адказнасць за пэўныя дэфармацыі ў свядомасці, маралі, духоўным жыцці.

Не толькі ён. Вядучыя рэжысёры паказалі шэраг твораў, якія сёння успрымаюцца кропкамі адліку. «Вечар», «Знак бяды», «Не баюся Вірджыні Вулф».

нарабілі вялікага шуму ў вузкіх колах шырокай тэатральнай грамадскасці. Слова «Чарнобыль», ужытае ім пры характарыстыцы спектакля, дало падставу гаварыць пра рамкі дазволенага, этыку прафесіі... Што ж, тема цікавая, актуальная.

Былі там і такія радкі: «Асноўная тэндэнцыя (тэатральнага працэсу. — А. Г.) — катастрафічны заняпад мастацкага і грамадзянскага мыслення».

Тут — няма падставы для гаворкі? Ці гэта — ужо агульная мясціна? Банальнасць? У такім разе — яшчэ колькі банальнасцей.

Літаратурная і духоўная другаснасць драматургіі... Кананізаванасць умоўна-метафарычнага пастацовачнага ладу (калісці наватарства, пазней — вострай моды, сёння ж — рэжысёрскага жаргону)... Акцёрская растрэніраванасць, творчае ўтрыманства... Неўплывонасць бягучай крытыкі, манатоннасць тэатразнаўства... І, нарэшце, самае банальнае — глядацкая абыякавасць.

Сітуацыю «тэатр — глядач» я назваў бы канфліктнай, калі б не была яна замаскіравана пад выгляд мірнага суіснавання. Абодва «высокія бакі», здаецца, дамовіліся паважаць суверэнітэт, не парушаць тэрытарыяльную цэласнасць і ва ўстаноўленым парадку абменьвацца дэлегацыямі.

ГЭТА — рэальнасць. Будні. Вынікі. У пэўным сэнсе — адплата.

...Тут мне хочацца зрабіць дзве агаворкі. Па-першае, усё сказанае і усё, што яшчэ смажыцца — гэта мой погляд, разуменне, здчуванне; буду толькі ўдзячны, калі людзі больш дасведчанія і вопытныя дапоўняць ці ўвогуле абвергнуць мае меркаванні. Па-другое, пад словам «тэатр» я маю на ўвазе не адзін-два сталічныя калектывы, а ўсё беларускі тэатр, альбо, зусім строга кажучы, тэатр на тэрыторыі Беларусі...

Спадзяюся, што сярод маіх патэнцыяльных субяседнікаў ніхто не лічыць тэатр вольным ад неспрыяльных тэндэнцый і застоўных з'яў, якія выявіліся ў эканамічнай, сацыяльнай і культурнай сферах нашага грамадства ў мінулае дваццацігоддзе.

Пагодзімся, мабыць, і на тым, што тэатр таксама нясе адказнасць за пэўныя дэфармацыі ў свядомасці, маралі, духоўным жыцці.

Слова разыходзілася са справай? Хіба са сцэны гучала — не слова?.. У такім разе, называюць тэатральны працэс «нармальным» (горш-лепш, узлёт-

нарабілі вялікага шуму ў вузкіх колах шырокай тэатральнай грамадскасці. Слова «Чарнобыль», ужытае ім пры характарыстыцы спектакля, дало падставу гаварыць пра рамкі дазволенага, этыку прафесіі... Што ж, тема цікавая, актуальная.

Наўрад ці нашы суседзі горш за нас умеюць гаспадарыць, лічыць капейчыну. Наўрад ці мы не ўсведамляем розніцу паміж рублём, выдаткаваным на развіццё мастацтва, і рублём, укладзеным у машынабудаванне. Тым не менш, эканамічна мы свой тэатр — зацуглялі. А цяпер здзіўляемся і абураемся рэпертуарнай палітыкай, практыкай пракату — адкуль, маўляў, такая пераборлівасць, творчыя кампрамісы, драбнатэм'е, танныя шлягеры?

Мы звыкла гаворым: «Тэатр павінен!» І не думаем, як завінаваціліся перад тэатрам. Змрочная стадола ТЮГа, аварыйнае тэатральнае памяшканне ў Магілёве, зусім беспрытульны Маладзёжны тэатр БССР... Неіснуючы тэатральны музей, нявыдадзеныя акцёрскія мемуары... Бляклыя афішы, прымітыўныя праграмкі спектакляў... Адсутнасць эканамічнай базы тэатральнай крытыкі, якая сёння — хобі, «грамадскае даручэнне»...

Наш тэатр — бедны тэатр. Ведаецца, чым вабіць тэатральны эксперымент? Усведамленнем таго, што культуру найперш трэба фінансаваць. А пасля ўжо — кіраваць ёю.

Дарэчы, пра эксперымент. Для мяне ён пачаўся досыць кур'ёзна.

Як вядома, правядзенне эксперыменту прадугледжвае сістэму экспертных ацэнак — пасля кожнай прэм'еры крытыкі, эксперты залаўняюць падрабязныя анкеты. Апрацаваныя на ЭВМ, гэтыя звесткі павінны даць аб'ектыўную карціну тэатральнага працэсу. Каб было з чым параўноўваць будучыя дасягненні, вырашылі акрэсліць так званы «нулявы ўзровень» — што маюць тэатры на пачатку эксперыменту...

Пачэсная м'сія крытыка-эксперта была даручана і мне. З усёй адназначнасцю запаўніў я анкету, складзеныя маскоўскімі сацыёлагамі і тэатразнаўцамі, але здзіўла адна акалічнасць — сярод спентакляў, прапанаваных для ацэнкі, былі і тая, што вышлі з рэпертуару год-два-пяць назад ці ўвогуле бачаныя мной у дзяцінстве.

Нічога, растлумачылі мне. Аназаецца, недзе гэтыя спентаклі усё яшчэ лічацца «за тэатрам», ацаніць жа трэба ўсё «рэпертуарны масіў»...

Дробязь? Напэўна. Праўда, гадзіна працы ЭВМ каштуе вельмі дорага і пра аб'ектыўнасць «карціны» меркаваць

Працягваем гаворку аб праблемах народнага тэатраў рэспублікі. Нагадаем чытачам, што ў нумарах за 21 лістапада, 5, 19 і 26 снежня 1986 года, а таксама ў нумарах за 2 студзеня г. г. на старонках «ЛіМ» выступілі рэжысёры М. Мацкевіч, М. Колас, М. Шутаў, М. Стрыжоў, В. Грыгалюнас, М. Манарцоў і супрацоўніца Рэспубліканскага навукова-метадычнага цэнтру народнай творчасці і культасветработы Л. Рыжкова. Сёння на старонках штодзённага бляруць слова рэжысёры З. Дурэйка і У. Глінскі.

рацыі Палаца культуры, каго прасцей паказаць, на кім прасцей аўтарытэт зарабіць?

Само сабой, ёсць тэатральныя калектывы, якія захапілі лідэрства ў сваім палацы, горадзе, раёне і могуць даваць платныя спектаклі праз касу сваёй установы культуры, бо платныя спектаклі на пералічэнні даюць калі не кожны другі, то кожны трэці народны тэатр рэспублікі. Проста колькасць такіх спектакляў — розная для кожнага калектыву. Аднак навошта так ускладняць фінансавыя пытанні, як гэта прапанаваў рэжысёр М. Мацкевіч? Галоўны тут клопат — як зра-

нашага горада працуюць без загадчыка паставачнай часткі. Пасады гэтыя ў двух калектывах выкарыстоўваюць не па прызначэнні, а ў народным тэатры аўтазавада імя С. М. Кірава (рэжысёр Э. Векеп) яе проста скарацілі. Як гэта разумець? Хіба прыйдзе каму ў галаву выкарыстоўваць не па прызначэнні, а тым больш скараціць — акампаніятара ў хоры ці балетмайстра ў танцавальным калектыве? Гэта яшчэ раз пацвярджае, што многім установам культуры тэатр, сам па сабе, не патрэбен. Самае крыўднае, што такое становішча не хваляе ні абласны Дом самадзейнай мастацкай творчасці, ні тэатральны аддзел рэспубліканскага МДСТ (дзе рэжысёр Векеп шукаў дапамогі).

Далей. Дзе хоць адна сур'езная даследчая праца пра стан і перспектывы развіцця аматарскай тэатральнай справы ў рэспубліцы? Тое, што зрэдку часу паяўляецца, далёкае ад сапраўднага становішча справы. А хіба нармальна гэта, што амаль усе кіраўнікі тэатральнага аддзела вобласці і рэспублікі, маючы рэжысёрскую адукацыю, ніколі не працавалі з тэатральнымі калектывамі? Слуша гаворыць М. Мацкевіч, што ўсё зводзіцца да колькасці паказчыкаў, да ўнушальных лічбаў. Дальбог, не пакрыўлю душой, калі скажу, што сёння аматарскі тэатральны працэс — працэс некіруемы. Пра нашы аматарскія тэатры сёння можна сказаць — яны «самі па сабе».

Прайшоў Усесаюзны агляд мастацкай самадзейнасці працоўных, прысвечаны 40-годдзю Перамогі. Наш калектыв стаў лаўрэатам гэтага агляду, атрымаў медалі, дыпломы. Усё нібыта добра, аднак нечага не хапае. Чаму б па выніках занальных абласных аглядаў не правесці заключны фестываль у сталіцы рэспублікі ці ў адным з абласных цэнтраў? Пра гэта, дарэчы, гаворыў у дыскусіі В. Грыгалюнас. Вось вам і прэстыж у рабоце кожнага калектыву, і аналіз становішча спраў, і перспектывы развіцця на заўтра.

Не за гарамі ўжо і фініш Другога ўсесаюзнага фестывалю. Хочацца напаміныць, як фінішываў Першы ўсесаюзны фестываль у РСФСР: у Маскве была праведзена заключная дэкада народнага тэатраў, у якой прыняло ўдзел 312 аматарскіх тэатральных калектываў. Думаю, варта паспрабаваць і нам наладзіць такое свята. І яшчэ. Раз у два гады два лепшыя тэатральныя калектывы выязджаюць у Прыбалтыку для ўдзелу ў фестывалі «Рампа дружбы». Здавалася б, усё добра. Але ж — да гэтага часу не распрацавана палажэнне, як вызначаюцца гэтыя два лепшыя калектывы, ніякага папярэдняга агляду не праводзіцца, ніякай інфармацыі няма. Я, вядома, не думаю, што выязджаюць горшыя калектывы, але чаму што раз пачынаюцца закулісныя гаворкі, чаму выехаў гэты калектыв, а не іншы? Дзе творчы адбор, спаборніцтва, калі хочаце? Усё гэта магло б стаць вялікім стымулам для работы любога калектыву.

Не магу пагадзіцца з развагамі Л. Рыжковай аб праблеме

нацыянальнай драматургіі. Яна піша: «На рэспубліканскай лабараторыі рэжысёраў народнага тэатраў Беларусі арганізатары заклікалі развіваць народныя традыцыі, раілі ставіць п'есы беларускіх драматургаў. На жаль, такія заклікі не знайшлі падтрымкі ў зале. Там куды грэмчэй гучалі галасы: «Я жыву і працую ў горадзе, таму не магу ставіць на беларускай мове». Ці «Я не магу ставіць беларускія п'есы: мае артысты не прыгожа гавораць па-беларуску». На самой справе не так гэта. Абураліся рэжысёры на іншай прычыне. У Іскрык працягваюць нам на лабараторыі п'есу пачынаючага драматурга і звярнуўся да аўдыторыі з пытаннем: «Ці можна паставіць гэтую п'есу ў народным тэатры?» Ніхто з нас п'есай не зацікавіўся, бо яна проста бездапаможная. І ўсе былі здзіўлены, калі У. Іскрык заявіў, што п'еса ўсё ж будзе надрукавана ў зборніку твораў для аматарскіх калектываў. А чаму б было не працаваць нам новаю п'есу А. Пётрашкіна «Куды ноч, туды сон», якую абмяркоўвалі ў кулуарах і якая выклікала ў нас вялікую цікавасць? Ад колькасці паставак на беларускай мове нашы аматарскія тэатры не стануць лепшыя. Ставіць трэба толькі спелыя творы, у тым ліку і беларускія. Толькі тады выйграе і тэатр і нацыянальнае свята».

Мы чакаем ад арганізатараў рэспубліканскіх лабараторыі рэжысёраў больш сур'езнай праграмы заняткаў (замынілі слова «семинар» на «лабараторыю», а далей не пайшлі). М. Мацкевіч прапанаваў устанавіць званне «заслужаны народны тэатр БССР», але якое яшчэ званне можа быць вышэйшае, чым «народны»? Лічу, што мы, рэжысёры, яшчэ ў даўгу перад гэтым званнем.

Нельга ўскладняць дарогу тэатральным гурткам да вышэйшай формы самадзейнай народнай творчасці — «народны тэатральны калектыв», а вось пазбаўляць звання «народны» трэба больш смела і рашуча. А між тым я не памятаю ніводнага такога выпадку, хоць ёсць прыклады, калі народныя тэатры ўвогуле не працуюць гадамі. Паверце, калі адміністрацыя ўстановы культуры будзе пастаўлена ў жорсткія рамкі палажэння «Аб пазбаўленні звання «народны», яна хутка знойдзе жыллё для рэжысёра, вырашыць шматлікія іншыя арганізацыйныя праблемы і цяжкасці. Пакуль жа ўсіх задавальняе сітуацыя: «свае не пазбавіць, а да Мінска — далёка».

Гаворка пра народны тэатр наспела. Тут і зніжэнне цікавасці да народнага тэатраў з боку глядачоў, і праблема глядача, якое выхаванне, і, безумоўна, якасць нашых работ. Хацелася б пачуць пра ўсё гэта думку рэжысёраў «з глыбіні»: ім — найцяжэй. І самае галоўнае: мы чакаем не толькі дыскусіі, а і канкрэтных рашэнняў тых устаноў і арганізацый, у руках якіх заўтрашні дзень нашага аматарскага тэатра. Час павярнуцца да яго твараць!

Здзіслаў ДУРЭЙКА, рэжысёр народнага тэатра драмы Магілёўскага Палаца культуры завода штурчанага валакна імя В. Куйбышава.

на жаль, тычыцца і тых рэжысёраў, якія ўжо «адбыліся» як спецыялісты.

Мінскі інстытут культуры выпускае штогод каля пяцідзясяці рэжысёраў. Аднак прафесія рэжысёра аматарскага тэатра застаецца ў дэфіцыце. Адсюль і вынікае, што самым галоўным пытаннем у нашай дыскусіі з'яўляецца пытанне кадраў!

Ёсць і яшчэ немалаважны аспект нашай тэатральнай справы. Вялікая раскоша мець

САМІ ПА САБЕ?

у ДOME культуры добры тэатр, а ў дадатак і рэжысёра, які «многа хоча». Яму, бачыце, патрэбны сродкі на дэкарацыі, касцюмы, падавай яму аўтобус, выязны варыянт свята, гукавога ўзмацнення. У дадатак і сцэну вызваліць патрабуе для прагону, бо шэсць разоў на тыдзень палацаўскую сцэну «акупіруе» кіно, а план па кіно, выбачайце, гэта не нейкі там тэатр!

Вось і атрымліваецца, што дырэктару Палаца культуры выгадней, спакайней мець добры хор, ансамбль танца, у горшым выпадку агітбрыгаду, чым тэатр. За апошнія пяць гадоў мне ў Магілёве не давялося бачыць ніводнага канцэрта, у якім быў бы паказаны ўрвак са спектакля. А ў горадзе — чатыры народныя тэатры. Вядома, саліста лягчэй вывесці на сцэну, чым калектыв, ды яшчэ тэатральны. Вось і думай, каго прасцей утрымліваць адмініст-

рацыі, каб асноўную суму грошай, заробленых аматарскім тэатрам, пусіць на яго патрэбы. Я катэгарычна супраць аплаты самадзейным актёрам, гэта парушэнне асноўнага прынцыпу аматарскага тэатра. Гаворкі аб платных тэатрах-студыях на «Паўночным Захадзе», «На дошках», «Ля Нікіціх варт» досыць спрэчныя. Мы тут забываемся на тое, што гэта — напauпрафесійныя калектывы. Мы заўсёды ганарыліся — і гэта было асновай аматарскага тэатра — яго дэмакратычнасцю, даступнасцю, бескарыслівацю, — і раптам грошы!.. Можна ўспомніць тэатр-студыю Ленінградскага інстытута інжынераў чыгуначнага транспарту (рэжысёр — Малышчыкі). Стаў калектыв у прафесійныя рэйкі і — «знік», зрабіўся звычайным прафесійным тэатрам, спачатку без групы старых актёраў-аматараў, а потым і без самога рэжысёра Малышчыцкага.

Апошнім часам стала ўжо традыцыя шукаць падвал, расчысчаць яго, абсталёўваць сваімі рукамі і іграць. Адно свярджваюць — гэта даніна модзе, другія — жаданне быць незалежнымі, самі сабе гаспадарамі. Мне здаецца, што аматарскі тэатр сёння проста пачынае ўцякаць з устаноў культуры — уцякаць ад нядабайных гаспадароў. Бо, згадзіцеся, падвалы ёсць і ў палацах. У якім мы становішчы? На першы погляд, палац можа даць тэатральнаму калектыву ўсё, а на самай справе не дае нічога, у лепшым выпадку — невялікі пакойчык, які абсталёўваць не дазволіць, бо там займаецца яшчэ некалькі калектываў. Я, напрыклад, ніяк не магу ператварыць сваю аўдыторыю ў вучэбны клас. Зрабіць гэта маглі б сваімі сіламі — ёсць у нашым тэатры і электрыкі, і зваршчыкі, і інжынеры. Але ўсё ўпіраецца ў праблему асобнай аўдыторыі. Магнітафон — і той адзін на некалькі калектываў. Дык навошта залежаць ад такога «дзядзькі», які можа ўсё і ў той жа час — нічога? Вось і ідзем мы ў падвал, дзе няма нічога, бяромся за работу, закасаўшы рукавы. Пародокс?

Не магу не сказаць і вось пра што. Тры народныя тэатры

Сцена са спектакля «Радавія» А. ДУДАРАВА ў паставаўцы народнага тэатра Маладзечанскага гарадскога Дома культуры.

ДЗВЕ — 3 МНОГІХ

Народны тэатр сапраўды патрабуе перабудовы, бо некаторыя пытанні, што паўставалі перад намі на працягу гадоў, не вырашаліся. З гэтых пытанняў пачалі складвацца праблемы, якія сёння замінаюць развіццю тэатральнай справы. Калегі — рэжысёры народнага тэатраў рэспублікі — на старонках «ЛіМ» гаварылі пра іх. Мне з гэтых многіх праблем карціць закрануць дзве.

Як вядома, для жыццядзейнасці тэатра найперш патрэбна добрая п'еса — як аснова буду-

чага спектакля. І п'еса патрэбна беларуская, нацыянальная — таварышы тут слухаюць стаячы пытанне. П'есы — ёсць, вядома. Ёсць старыя, пішучца новыя. Але ці дастаткова іх? На якім яны прафесійным узроўні? Якія тэмы падымаюць? І які яны вырашаюць? Лічу, што ўдзел беларускіх драматургаў у рабоце народнага тэатра павінен быць больш непасрэдным і шырокім.

Лепшыя п'есы беларускіх аўтараў ставяць прафесійныя тэатры. Пасля гэтага аматар-

ская сцэна дубліруе сцэну прафесійную: быў час К. Крапівы, хваля А. Макаёнка, зараз ставіць А. Дударова. Добра, што п'есы такіх майстроў ідуць і ў народных тэатрах. Але калі на афішах пазначаны толькі два тэатры гэтыя аўтары, дык тэатры становяцца падобнымі адзін на адзін, зжываюцца агульнай рэпертуарнай палітра рэспублікі.

Значыць, патрэбны драматычныя творы. Між тым, цяжка знайсці многія п'есы беларускай класікі. А п'ес драматургаў народаў СССР і драматургаў замежных краін, перакладзеных і выдадзеных на беларускай мове, знайсці яшчэ цяжэй. Разумею, што справа гэта

не з лёгкіх і не з хуткіх, але яе трэба вырашаць нашым перакладчыкам і выдаўцам тэрмінова.

Другая праблема моўная. У выніку непатрабавальнага стаўлення школы да беларускай мовы і па іншых прычынах на працягу дзесяцігоддзяў у нас узровень пісьменнасці пры ўсеагульнай сярэдняй і нават вышэйшай адукацыі не павышаўся, а паніжаўся. У самадзейнасці прыйшлі тыя, хто ў свой час быў вызвалены ў школе ад вывучэння беларускай мовы. Іх жахліва слухаць! Ім хочацца авалодаць мовай, яны з радасцю хацелі б прымаць удзел у беларускіх спектаклях, цяпер яны

пачалі разбірацца ў багацці і прыгожасці роднай мовы, але толькі горкія ўспаміны засталіся ад школьных гадоў. Гэта не іх віна, гэта — іх бяда. Ім патрэбна дапамога. Дапамога не часова, а — шырока і канкрэтная.

Каму мы паказваем свае спектаклі? Паказваем народу. Не дарма, пэўна, і тэатр наш называецца народным. А гэта званне да многага абавязвае. Паказаць жа народу трэба творы сапраўдныя, высонага мастацкага і ідэйнага гарту.

У. ГЛІНСКІ, рэжысёр народнага тэатра ПКТ Мінскага аўтазавада.

Развагі пра складанасць праблем «лёгкіх» жанраў успрымаюцца сёння як штосьці само сабой зразумела. Лёгка ўспрымаецца тое, што ствараецца з цяжкасцю—вядомы афарызм А. Пушкіна не старэе. Але чытачы, гледачы, слухачы па-ранейшаму хочуць бачыць у кожным творы мастацтва толькі канчатковы вынік, а не папярэднія, цяжкія і складаныя,

лад, яны ўвасобілі вобразы пекнай прадпрымальнай Долі і недарэкі-вынаходніка Іпаліта. Ансамбль маладых выканаўцаў прываблівае сваёй жывасцю і непасрэднасцю, падкрэсленасцю вострахарактарных дэталей акцёрскай ігры. Не столькі вакальная, колькі чыста ігравая нагрузка, якая выпадае выканаўцам партыі Долі і Іпаліта, дазволіла С. Якавец і

тэрыялу робіць Рыжэга Бадзюгу адным з любімцаў публікі. Нязменныя глядацкія сімпатыі выклікае і камічны герцаг Урбіна, які штораз трапляе ў недарэчнае становішча («Ноч у Венецыі» І. Штрауса), і абаяльны Бякетаў — папчлік легендарнага Дзяніса Давыдава («Дзяніс Давыдаў» А. Мдзіваві).

Дарэчы, у «Дзянісе Давыдаве» іграе і С. Якавец. У яе невялікая, але выразная, «не паперэтанаму» шматгранная ў псіхалагічных адносінах роля Насці. Простая сялянская дзяўчына, яна ўмее па-сапраўднаму любіць і спачуваць, здатная па-сапраўднаму ненавідзець ворага. Калі ў выкананні З. Вяржбішчай Насця падаецца больш актыўнай, эмацыянальна адкрытай, то гераіня С. Якавец выглядае больш сціпла, аднак вельмі непасрэдна, з нейкай «гарэзлівай хітрынкай» — у своеасаблівым перапляценні прастаты і дасціпнасці. Прыгадваецца спектакль «Гуляем у прынца і жабрака»: С. Якавец — адна з выканальніц цэнтральнай ролі прынца Эдуарда і яго двойніка Тома Кенці. Складаныя задачы, якія ставіць тут перад актрысай гранічная ўмоўнасць рэжысуры, вырашаюцца паспяхова.

І зусім іншыя якасці — лірызм, мяккасць, адухоўленасць — раскрывае маладая артыстка ў музычнай камедыі «Старыя дамы» А. Фельцмана. Студэнтка Галя, якая прыехала з Масквы ў невялікі гарадок на практыку, — самая юная гераіня гэтай крышачку старамодай, але разам з тым жыццёвай гісторыі пра новабудулі і старыя дамы, якія знікаюць, пра сапраўднасць пачуццяў і сувязь пакаленняў. Менавіта Галя — С. Якавец прыносіць у спектакль той вечер юнацтва, з яго максімізмам і бескам-

С. Якавец і А. Кузьмянкоў у спектаклі «Ноч у Венецыі».

Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

ПА СТРОГІХ МЕРКАХ... КАМЕДЫЙНАСЦІ

пошукі і намаганні творцы. Яно і зразумела. Асабліва, калі гэта датычыць, скажам, жанраў аперэты ці мюзікла.

Якім павінен быць сучасны акцёр тэатра музычнай камедыі? Пытанне гэтае, як і пытанні фарміравання спевака-акцёра на опернай сцэне, усё часцей і часцей узнікае ў дыскусіях, гаворках пра музычны тэатр.

Дзяржаўны тэатр музычнай камедыі БССР параўнаўча малады. І, здаецца, не так даўно пачынала працаваць тут Наталля Гайда, цяпер народная артыстка рэспублікі, са сціплай роляй Маладога правадыра ў музычнай казцы пра Беласнежку прыйшоў у тэатр адзін з вядучых сёння акцёраў Рыгор Харык. Мянюцца назвы прэм'ер на афішах, з'яўляюцца новыя імёны выканаўцаў...

Некалькі гадоў назад дэбютавалі на гэтай сцэне Святлана Якавец (Раманоўская) і Аляксандр Кузьмянкоў. У аперэце «Фраскіта» Ф. Легара, напры-

клад, яны ўвасобілі вобразы пекнай прадпрымальнай Долі і недарэкі-вынаходніка Іпаліта.

Менавіта вострахарактарныя ролі сталі асноўнымі для А. Кузьмянкова. Вось «трыадзіны» персанаж: Рыжэ Бадзюга — ахоўнік — прыдворны са спектакля «Гуляем у прынца і жабрака» (музыка А. Журбіна). У складанай стылістыцы гэтага відовішча, якое аб'ядноўвае традыцыі старадаўніх англійскіх пастановак, гратэска-алегарычнага тэатра сучаснасці і канцэртна-буфоннага эстраднага рэвю, герой А. Кузьмянкова разам са сваім таксама «трыадзіным» партнёрам Махляром Гуго — ахоўнікам — прыдворным наладжвае сувязь не толькі паміж сцэнічным светам багатых палацаў і цёмных завулкаў, але і паміж умоўным светам саміх акцёраў-камедыянтаў і гледачом у зале. Імпровізацыйнасць, раскаванасць і арганічнасць, эфектнасць і кідкасць у падачы ма-

праміснасцю, што ажыўляе дзеянне.

Для акцёраў аперэты, якія ўмеюць захапіць, прывабіць гледача, слухача, павесці за сабой, вельмі важна не забывацца, што камедыянасць мае досыць строгія меркі. Важна не пераступіць тую рысу, за якой дэмакратычнасць сцэнічных кантактаў пераходзіць у спрошчанасць і збыдненне, сувязь з гледачом — у «какетнічанне» з ім, а сапраўднае заразлівае веселасць — у пустую пацешальнасць. Разам з тым, адначасова яркасць і непасрэднасць сцэнічных паводзін С. Якавец і А. Кузьмянкова, нельга не сказаць пра тое, што акцёрская ініцыятыва ў пэўных выпадках скоўваецца некаторымі недахопамі вакалізацыі; часам залішне фарсіруецца гук, нівеліруецца нюансіроўка. А ў мастацтве ж музычнай камедыі — ці то сучасны мюзікл, ці то старадаўні вадзівіль — глядач чакае ад выканаўцы універсальнасці. Універсальнасці ва ўсім — у тэхніцы моўнага і

вакальнага інтаніравання, у танцы, у пластыцы, у міміцы, у эмацыянальнай пераканаўчасці ажыўлення комплексу музычна-акцёрскіх задач!

Тэатр сам выходзіць сваіх маладых артыстаў: і рэпертурам, і творчай атмасферай, і мерай даверу — гэта зразумела. Перспектыўныя выканаўцаў тэатра музычнай камедыі чакана многа новых і, пэўна, вельмі рознахарактарных роляў — бо надзвычай шматгранная разнавіднасць самога жанру. Але, магчыма, самае галоўнае для артыста — на ўсё жыццё захаваць юнацкую захопленасць і аптымістычны погляд на свет, уменне надзяліць сваёй веселасцю і радасцю тых, хто ў зале. Гэтыя якасці сённяшніх маладых акцёраў, памножаныя з часам на творчы вопыт, штодзённае імкненне да самаўдасканалення, настойлівасць у пошуку і ёсць тая глеба, на якой узыходзіць заўтрашні дзень тэатральнага калектыву.

Вольга ГАРТ.

Калі адцвітала таполя...

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

адышла ад варот, села ў роў каля дарогі, прыціснулася тварам да пыльнай травы і заплакала. Яшчэ раз падысці да варот яна баялася.

Пачуўся гул машын. Прыўзняла галаву. Вароты расчыніліся... і пачалі выплаўцаць машыны. У адной яна ўбачыла маму з Ларыскай.

— Мама, што мне рабіць! — крыкнула Даша.

— Ідзі да цёці Веры. Мы цябе там знойдем.

І Даша прыйшла да нас...

Мы займалі маленькі пакойчык у прыватным доме. У двух другіх пакоях жылі муж і жонка, гаспадары гэтай кватэры. Трэба было неяк растлумачыць ім з'яўленне ў нас Дашы.

Але спачатку мая мама пра гэта не думала. Яна спаліла ў печы лагернае адзенне Дашы, нагрэла вады, вымыла яе, густым грэбнем вычасала яе чорныя валасы. Накарміла Дашу і паклала спаць. Заснула яна імгненна.

— Беднае дзіцё, ты паглядзі, якія ў яе ручкі, — прашаптала мая мама, краем хусцінкі выціраючы слёзы. Чырвоныя, апухлыя пальчыкі і далонькі патрэскаліся.

— Ад чаго гэта? — спытала я.

— Відаць... апякла. Нарві трыпутніку, я зраблю ёй кампрэс, як працнецца.

Пасля мы выйшлі ў кухню і пачалі ціха раіцца, што сказаць суседзям.

Новы чалавек у хаце, хай сабе і малы, можа прывесці да бяды. Калі Дашу ўбачаць фашысты, нас усіх могуць расстраляць. Мама нават не гаварыла пра гэта, мы і так ведалі.

Праз адчыненае акно чуўся далёкі

гул. Быццам недзе грывела навалініца, і вечер даносіць яе водгук да нас.

— Трэба яе схаваць, — сказала мама. — У хлеўчуку, у падвале хлеўчука або на гарышчы.

— Лепей на гарышчы. Там цяплей. І там стаіць скрыня са старымі падручнікамі. У ёй можна схавацца. Даша памесціцца...

Мама паглядзела на мяне, уздыхнула:

— Добра, сапраўды гарышча лепей... Ты пабудзь ля яе, а я што-небудзь згатую паесці...

Я вярнулася ў пакой, стала чакаць, пакуль працнецца Даша. Спала яна трывожна, круцілася на ложку і ўздрыгвала ў сне. Я асцярожна, каб не пабудзіць, накрывала яе...

Стукнулі веснічкі. Можа, з работы вяртаюцца суседзі, гаспадары дома? Я асцярожна падышла да вакна. Ля веснічак стаялі двое немцаў і нешта гергеталі між сабой, пазіраючы на наш ганак. Я адляцела ад акна і ў адно імгненне апынулася на кухні.

— Немцы! На двары немцы!

Мама ўбегла ў пакой, схопіла на рукі Дашу і, нешта шэпчуць ёй на вуха, каб не спалохаць сонную, паклала на падлогу.

— Лезь пад ложак, дзетка, лезь, можа, шукаць не будуць.

Даша глядзела на нас спалоханымі вачыма і не магла зразумець са сну, што ад яе патрабуюць. А ў мамы дрыжэлі рукі.

Я пазірала на двор з-за фіранкі. Немцы ішлі да ганка, але зусім не так, як хадзілі яны раней, усё тры гадзіны. Гэтыя ішлі неяк нерашуча, спыняючыся, нібы вагаючыся, ісці ці

не. Потым падняліся на ганак і не ступалі адразу, а зноў нешта перагаварылі між сабой і толькі потым пацягнулі за ручку дзвярэй.

Даша ўжо была пад ложкам, калі немцы пастукалі ў дзверы. Мама схопіла ручнік:

— Распранаіся, — прашаптала мне і адінула коўдру.

Я зразумела, здагадалася, чаго яна хоча ад мяне. Хуценька распранаіся, легла пад коўдру, мама абвязала маю галаву ручніком і толькі тады пайшла адчыняць дзверы. Я прыслухоўвалася, што робіцца на ганку. Але было ціха.

Хутка мама вярнулася — адна, без немцаў.

— Пыталіся, ці ёсць у доме мужчыны і юнакі. Я сказала, што няма, адны жанчыны. Яны і пайшлі.

...Не паспела я падхапіцца, як пачуўся гул машын. Зноў стукнулі веснічкі. Мама глянула ў акно і загадала мне ляжаць. Я думала, што вярнулася немцы, зноў заматала галаву ручніком. Нецярыпліва забарабанілі ў дзверы, мама пайшла адчыняць. Каля нашага пакоя шмыгнулі гаспадары з мужам, схопілі ўжо, відаць, загадзя падрыхтаваныя клункі і пабеглі назад. Загула машына і зноў стала ціха. Мы не ведалі, вярнуцца яны ці не. Дашу з нашага пакоя не выпускалі. Але ніхто не вярнуўся. І толькі потым мы зразумелі, што нашы гаспадары ўцяклі з немцамі.

Кожны дзень мы чакалі, што па Дашу прыйдуць яе бацькі. Але ніхто не прыходзіў. Пальцы на Дашыных ручках пачалі зажываць, яна не здымала кампрэсаў, і я карміла яе, як малую...

Па радыё некалькі разоў перадавалі адну і тую аб'яву: «З-га ліпеня роўна ў 12 гадзін дня юнакі і мужчыны, дзяўчыны, жанчыны і дзеці павінны з'явіцца на сход на пляцоўку каля Дома ўрада. Хто не прыйдзе — будзе расстраляны».

Горад гарэў, быццам у сорак першым годзе. Фашысты, удзякачы, палілі ўсё, не дазвалялі тушыць. Ды і не

было чым: воданаропныя вежы былі ўзарваны і ў горадзе не было вады. Чулася кананада. Спачатку далёкая, потым усё бліжэй і бліжэй. Пачала дрыжаць зямля. Спачатку ад далёкіх выбухаў, потым — ад блізкіх, і з усіх бакоў.

Трэцяга ліпеня ў шэсць гадзін раніцы Мінск быў вызвалены.

Сапёры апусціліся ў сутарэнні Дома ўрада. Яны былі забітыя бомбамі, узрыўчаткай. Ад іх ішлі шматлікія дроцікі...

Мінчукі на сход не сабраліся.

Нашы прыйшлі раней.

Ішлі дні. Бацькоў Дашыных не было. Цішком яна плакала. Мы яе суцяшалі, казалі: «Можа, адвезлі іх у далёкі лагер у другі горад. А які цяпер транспарт? Пешкі ідуць».

Потым нехта сказаў нам, што з канцлагера на вуліцы Шырокай фашысты вывезлі ўсіх вязняў у вёску Трасцянец і там палілі іх некалькі дзён...

Мы не верылі. Мы спадзяваліся, што родныя Дашы сапраўды перавезлі ў другі лагер. Але аднойчы цішком я і Даша пайшлі ў Трасцянец. Мы ішлі па спаленым горадзе, і дарога здавалася сконцай... Мы ўбачылі тое месца, той хлеў, дзе было спалена мноства людзей. Рэчы, якія не маглі згарэць, ляжалі асобна: можа, хто што пазнае. Даша знайшла кацялок з ініцыяламі «І. Л.»: Івана Лазоўскага, яе таты...

...Цяпер мы ехалі той самаю дарогай. Вірлівы, амаль двухмільённы горад рыхтаваўся да свята, свята вызвалення. Чырвоныя сцягі калыхаліся ад ветру. Чыстыя, прыбраныя вуліцы і ўпрыгожаныя дамы, здаецца, віталі кожнага. Зяліты вітрыны магазінаў. Імчалі машыны, перапоўненыя тралейбусы, аўтобусы і трамваі везлі людзей. Ва ўсіх справы, ва ўсіх клопаты — радасныя, святочныя.

Я прыпынілася каля магазіна, каб купіць кветкі, потым і мы ўліліся ў бясконцаю плынь машын...

Дождж перастаў. З-за хмар выглянула радаснае сонца. І куды дзеліся хмары і маланкі? Быццам навалініцы і не было...

У БЯСКОНЦАІ чарадзе будняў, у віры штодзённых клопатаў маем мы — аматары музыкі — «астраўкі радасці» — хвіліны далучэння да сапраўднага мастацтва. Грампласцінкі і касеты з запісамі выдатных музыкантаў, тэле- і радыёперадачы набліжаюць нас да самага высокага

самых малых гадоў, без мудрага настаўніцкага накірунку няма і не магло быць майстэрства, якое прыходзіць толькі пасля шматгадовых пільных заняткаў і роздому. Але не будзем забываць пра самае галоўнае, пра тое, што дае прырода і што складае сутнасць любой буйной з'явы ў творчай дзейнасці і чым

насы і прыгажосць гучання, ідэальны ансамбль!

У адзін з вечароў мінчане ўпершыню пазнаёміліся з В. Трацяковым-дырыжорам. Як вядома, ён цяпер мастацкі кіраўнік Дзяржаўнага камернага аркестра СССР. Са сваім аркестрам В. Трацякоў і выступіў у нас. У праграме былі творы І. Стравінскага, П. Хіндзіміта, Ф. Мендэльсона. На «біс» гучалі В. Моцарт, Д. Шостакавіч. З якім энтузіязмам іграў аркестр! У Канцэрце для скрыпкі, фартэпіяна і аркестра Ф. Мендэльсона В. Трацякоў выступіў і як дырыжор і як саліст, сумесна з піяністам А. Слабадзянікам. Ансамблевасць і тэхнічная дасканаласць выканання, пераканаўчасць мастацкага намеру ў перадачы творчай задумкі кампазітара і стылістычных асаблівасцей музыкі вызначаюць В. Трацякова-дырыжора.

Вось ужо на працягу дваццаці гадоў разнамоўныя афішы свету, якія абвешчваюць канцэртныя выступленні В. Трацякова, абяцаюць усім, хто ведае гэтае імя, сустрэчу з мастацтвам вялікага зместу і выдатнай творчай аддачы. Няхай жа яшчэ многія дзесяцігоддзі імя В. Трацякова будзе сімвалам натхнёнага служэння музыцы, самых высокіх дасягненняў савецкага выканальніцкага мастацтва.

Аляксандр СЦЕПАНЦОЎ.

Тры вечары

выканальніцкага майстэрства. Але непасрэднае, у канцэртнай зале, суперажыванне пад час выступлення музыканта дае нам ні з чым не параўнае, дарагое ўражанне. Такім, безумоўна, уражлівым следам у душы застануцца нядаўнія выступленні ў Мінску народнага артыста РСФСР Віктара Трацякова. Скрыпача, з мастацтвам якога мы ўпершыню пазнаёміліся роўна дваццаць гадоў назад, пасля яго перамогі на III Міжнародным конкурсе імя П. Чайкоўскага.

...Першыя ж гукі скрыпкі завалодваюць увагай слухачоў, захапляюць і вядуць за сабой, і адразу працягваюцца дзіўна прыцягальнасць, уласцівая яго выканальніцкай натуре, як гаварылі ў даўніну — «іскра боская». Зразумела, без працы з

так шчодро надзелены В. Трацякоў. Надоўга застанецца ў памяці яго выкананне надзвычай складанага Канцэрта для скрыпкі з аркестрам Я. Сібеліуса. Выказанне яго скрыпкі ўладарыла і вяло за сабой — да адкрыцця паэтычнай ідэі твора. Дастойным партнёрам стаў Акадэмічны сімфанічны аркестр БССР (дырыжор заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Ю. Яфімаў).

У Камернай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі В. Трацякоў выступіў з піяністам М. Ярохіным. І зноў — надзвычай яркае ўражанне ад канцэрта. Санаты І. Брамса і Л. Бетховена, п'есы А. Шасона, К. Сен-Санса, С. Рахманінава, С. Пракоф'ева набылі дасканаласць і ўвасабленне. Дзіўно свабода выканання, віртуоз-

ГАРЭЗЛІВЫЯ КЛАВІШЫ

Публіка сабралася надзіва стракатая: школьнікі-падлеткі, экстравагантныя маладыя людзі, «інтэлектуалы» ў акуларах і пры гальштукіх, сівагаловыя кабеты і паважанага ўзросту «дзядзечкі». Тыя, каму не хапіла крэслаў у зале, месціліся на прыступках балкона або наважыліся слухаць канцэрт, стоячы ў праходах бельэтажа. Два раілі белазуба ўсміхаліся зале; побач на сцэне былі раскладзены да часу маўклівыя саксафоны; чакалі выканаўцаў адмысловыя электронна-клавішныя і шумавыя інструменты...

Маладыя піяністы бакінсец Л. Пташка і масквіч Д. Крамер (абодва — пераможцы ўсесаюзнага конкурсу імпрэвізатары) выступалі сола, затым аб'ядналіся ў фартэпіяны дуэт. Прыемна слухаць жывы голас «караля інструментаў»! Голас, багаты інтанацыямі гарэзлівымі і пяшчотнымі, іранічнымі і гарача ўзрушанымі. Захапляе і дыялог раіляў, у якім — узаемаразуменне партнёраў, дасціпны абмен «рэплікамі», умненне слухаць адно аднаго.

Потым на сцэну выйшаў «майстар міжнароднага класа»,

музыкант з Вільнюса У. Чакацін. На гэты раз саксафаніст-віртуоз які паказаў сябе і арыгінальным «клавішнікам», выступаў у дуэце з адэскім піяністам Ю. Кузняцовым. Панавала сапраўдная імправізацыя, спонтанная музыка. З хаосу гукаў, з інструментальных перасмешак і жартаў раз-пораз нараджалася неспадзявана гарманічная, прыгожая мелодыя або нейкая простая, пазнавальная тэма...

Усе ўдзельнікі таго вечара імправізавалі на папулярныя джазавыя тэмы, арганічна і з гумарам упляталі ў сваю ігру матывы самых розных — Моцарта і Шостакавіча, Барадзіна і Дворжака, Грыга і Дэбюсі; ігралі ўласныя кампазіцыі. І гэта быў, напэўна, кульмінацыйны канцэрт Дзён фартэпіянага джазу, якія прайшлі ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі з 2 па 7 студзеня.

Дні сабралі ў Мінску вядомых музыкантаў краіны: масквіч І. Брыль, талінец Т. Найсоў, Г. Абарус з Вільнюса, С. Шаўчуліс з Клайпеды, ленінградзец Д. Галашчокін... Вёў канцэрты музыкантавец У. Феертаг з Ленінграда. С. БЕРАСЦЕНЬ.

Артыст Беларускай дзяржаўнай філармоніі дыпламант конкурсу артыстаў эстрады Віктар Сінайскі выступіў са сваёй новай праграмай «Мелодыі і радзіны».

Фота А. ВАЙНШТЭЙНА.

ЗАЛА ВЫКЛІКАЛА АЎТАРА

Аўтарскі канцэрт нашага гоścia з Ленінграда, народнага артыста СССР Андрэя Пятрова адбыўся ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Прагучалі найбольш складаныя і значныя творы кампазітара, напісаныя ім у 80-ыя гады: сюіта з оперы-фееры «Маякоўскі пачынаецца» (саліст — артыст Ленінградскага акадэмічнага тэатра оперы і балета Р. Карацеў). Канцэрт для скрыпкі з аркестрам (саліст — новасібірскі школьнік М. Венгерэў), сімфонія-фантазія «Майстар і Маргарыта» (пасля прачытання М. Булгакава).

З рэдкай самааддачай выканалі праграму артысты Дзяржаўнага акадэмічнага сімфа-

нічнага аркестра БССР пад кіраўніцтвам дырыжора лаўрэата міжнароднага конкурсу П. Когана. Адрыццём для мінскай публікі была ігра юнага скрыпача Мансіма Венгерэва — лаўрэата міжнароднага конкурсу, вучня 6 класа ССМШ пры Новасібірскай дзяржаўнай кансерваторыі.

Канцэрт з твораў адметнага,

любимага многім кампазітара прывабіў у філармонію шырокае кола слухачоў.

С. ВЕТКА.

У той вечар слухачы неаднаразова выклікалі на сцэну народнага артыста Савецкага Саюза, лаўрэата Дзяржаўнага прэміі СССР А. Пятрова.

Фота Ул. КРУКА.

3 ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Уладзімір МАЗГО

Сад

Світай, вясна надзей!
У першацеце — зоры.
Тут кожны новы дзень
Адкрыццямі азоран.

Цвіце касмічны сад
Галініста, высокая
Убірае, як раса,
Святло далёкіх вокан.

У іх жа — страх застыў
Дрыготкаю надзей!
Па розуму браты
Цябе ці зразумеюць?

Цвіце касмічны сад
Трывожнага Сусвету:
І над зямлёй,
І пад —
Начынены ракеты...

Хістае свет ад звад,
І сад —
Дрыжыць раздзеты:
Мо ў завязі прысад —
Не яблык — планеты

Зрываюцца з галін,
Цяжэзны ад зброі?..
Няўжо, сыны Зямлі,
Смяротны груз патроім?

Не веру, зоркапад,
Вар'яцкаму загаду,
Які
Планету нат
Сарве з галінак саду.

Зноўку мне прысніцца
Блізкае далёка:
Поўная, як вока,
Чыстая крыніца.
Студня каля хаты,
Пад вярбой густою...
Вечна вінаваты
Прад зямлёю тою,
Што сабе вярнула
Мірную сінечу.
Што аб дні мінулым
Кожнай рысай сведчыць...
Буду верны сцягу,
Што крывёй паліты...
Наталяю сакаў
Словам саквітым.

Рыкаў навокал гrom.
Жагнаў маланкай далі.
Мы тураўскі паром
Апошні
Пакідалі.

Бадай, з нябёс вада
Пачула рог турыны:
Лінуў дождж, як з вядра,
На нівы, азарыны.

Працёк пасля і дах.
Дрыжыць зары каліна.
Плюскоча па слядах
Вада у каляінах.

Знямогся кагадзе
Спякотны потны прыпар.
Усміхалася вадзе
Блакiтнавока Прыпяць.

Жагнала навалніца
Мячом стагі глухія,
Дзе мы жадалі зліцца
З абуджанай стыхіяй.

Што гэта,
Падкажы:
Замах п'яра
На вечнасць?..
Спяваюць капяжы
Загадкава аб нечым.

І выткаўся туман
На досвітку вясновы.
Пакуль яшчэ няма
Пачуццяў —
Толькі словы.

Аціхнуць капяжы.
Туман сумненняў
Згіне.

І сэрца — задрыжыць
Пупышкай на галіне...

Есць два крылы
І смелы план...
Верш —
Дэльтаплан.

Разбег.
Штуршок...
І ты ў палёце
Паміж аблок —
Смугі палоген.

Штоміг цяжэй —
Расце трывога.
А ты вышэй
Сябе самога.

Не абмінеш
Крылатай долі,
Калі сябе —
Пераадолеў...

Ляццяць
Сучасныя Ікары
На вышыні
Жаданай мары
Адчуць
Другое нараджэнне:
Самасцвярджэнне.

ЛЯ КНІЖНАЙ ПАЛІЦЫ

Чарговы выпуск «Вобраза»

У выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшаў зборнік літаратурна-крытычных артыкулаў «Вобраз-86» (складальнік Т. Чабан). «Надзённыя клопаты» — асноўны раздзел, у якім прадстаўлены публікацыі, прысвечаныя надзённым праблемам жыцця і творчасці, сувязі літаратуры з рэчаіснасцю. Сярод аўтараў — А. Адамовіч («Чалавецтва — мера ўсяго»), В. Каваленка («Эстэтычны ідэал і грамадзянская пазіцыя пісьменніка»), А. Сідарэвіч («Трывогі і спадзяванні»), У. Гніламедаў («Шырокі свет радна»), К. Цвірна («Паэтычная змена»), Г. Колас («Школа дабрата»), М. Мушыньскі («Насустрач патрабаванням часу»).

Асобны раздзел складаюць матэрыялы, аўтары якіх спрабуюць высветліць, як мастацкае слова знаходзіць водгук у сэрцах тых, каму адрасуецца — «Чытач — літаратура — жыццё». Тут выступаюць П. Дзюбайла («Абстрактны чытач ці канкрэтны чалавек?»), В. Коціч («Канкрэтны чалавек»), Э. Гурэвіч («А што думаецца дзеці?»), С. Лаўшук («Чытач і глядач»), Л. Мазанік («Зваротная сувязь»).

Аўтары раздзела «Культура творчасці» — В. Бянаў («З глыбін душы»), Д. Бічэль-Загнетава («Споведзь»), Л. Дранько-Майсюн («Пат і вандруныя анторы»).

«Нябачная двайніца Эрато» — Р. Станкевіч аналізуе пераклад «Раманса» М. Багдановіча на балгарскую мову.

У заключным раздзеле «Старонні памяці» змешчаны выступленні У. Караткевіча («Подзвіг Францыска Смарныны»), В. Коўтун («Гэта было Жыццё»), В. Карамазава («Свята і пір жыцця»).

М. ВЯРЭНІЧ.

ЧАЛАВЕК спышаўся, ішоў, кульгаючы, на-прасткі, куляўся на мокрай балаявіне, дробна пыхаў, як падранак. Нага, пэўна, адбалела, але не слухалася, і чалавек то прыступаў на яе, то валачыў, і здавалася, што яна яму больш замінае, чым памагае, гэтаксама, як і стрэльба, што недарэчна матлялася за плячамі. Побач бег сабака.

— А, Ільці! Здалёк не пазнаў быў,—спыніўся ён каля нас, ссунуўшы шапку з узмакрэлай патыліцы.—Парожні я сёння, бачыш. Але ж паліяўчы — не рыбак. Той хоць адну рыбку прынясе, дзень седзіць на адным месцы. Мне ж абы са стрэльбай паходзіць... Час ідзе, і я іду. Кожны сваю прыроду чую... Во Валодзя Князюк, механізатарам робіць,—кінуў мне, тлумачачы,—забіў бы качку. Раздзецца: хацеў у ваду лезці, каб дастаць. А селязень, што ляцеў у пары, развярнуўся і да яе... Валодзя пасля таго ўжо гадоў дзесяць стрэльбу ў рукі не бярэ. А чалавек жа быццам і не плаксівы...

Сеў на сухі грудок, адваліўся, зручна абпаёршыся на локці, як усё роўна на калок. Пачаў масіцца і сабака. Мы таксама вымушаны былі прысеці, як, напактаўшы, не мажам не ўкленчыць каля вогнішча.

Чалавек гаварыў без перастанку. Хваліўся сабакам, маўляў, во: поўсць гладкая, морда кароткая—выдра, цешыўся з таго, што і нам падабаецца. Пасля—пра сена за ракой, пра надвор'е. Потым гэтаксама, як і прышоў, хуценька заспяшаўся, пайшоў ад нас, пыхаючы з купіны на купіну, нешта гаворачы ўжо самому сабе.

шых балотах хваробы было. Як кажучы старыя, калечнае-невывучнае. Цяперка на ферме старажуче, во са стрэльбай трохі каля ракі паходжае. Каму і свінню задрагуе, каб не рыла... Чалавек цікавы. У нашых Галіцах многа цікавых людзей...

Даўно хацелася прыехаць сюды, у Галіцы. Ціхія старыцы, зарослыя цыбатым рагозам з чорнымі галавешкамі кіёвак, такою парою—сярэдзіна восені —яны дзе-нідзе закурацца на

пахваліцца... Вязаная — сама-робная — спартыўная шапка спаўзла набок, і сам Ілья Ільціняк увесь скасабочыўся ад захаплення, не ідзе, здаецца, а скача, як верабей, то забягаючы наперад, каб паказаць якую зёлку, то адстаючы, каб сфатаграфавачы сямейку, на-проста-му кажучы, «сабачых» грыбоў, якія заўтра на фотаздымку абвернуцца гуртком кволых гарадскіх хлапчукоў у белых панамках, у першы летні дзень

соннаму ў жар не скаціцца. Назаўтра, прапнуўшыся, убачыць, як падмаецца, бурбо-ліць чужая снасць у рацэ, — пэўна, вялікая рыбіна трапіла. Не зачэпіць, хоць навокал, акрамя ўласнай, ні душы. Гэта дзед Хвядос...

Мы стаім на сухім прыгожым беразе Стыры, можа, на месцы таго ж кураня, дзе не раз начаваў з дзедам Хвядосам Ілья Ільці. Няма цяпер патрэбы будаваць іх, гальцовец ужо

жага будынка — пакінутая старая хата. Дрэва высахла на касцельную аплатку — тонкае, лёгкае, чыстае. Разьба на аканіцах дзе абсунулася, дзе вісіць, ледзь прышпіленая — як карункі ля дамавіны. І сумна глядзец, і вусцішна, і мусіш трохі пастаяць, бы развітацца. Галкі таўкуцца, заглядаючы ў коміні, чуюць, пэўна, што печ ужо не паліцца, — пачнуць будавацца.

— Летам, як на газ перайшлі, яны амаль усе хаты акупіравалі,—заўважае мой погляд Вакуліч. — Кідаюць, кідаюць ламачка ў коміні, дзе першая галінка зачэпіцца, там і садзіцца. Глуха, суха — касы дождж не лучыць. Чаму ў коміні, у сажу лезуць? Бо чорныя! — смеецца. — Птушка ёсць птушка. Хай сабе тая ж варона. Яна не пакідае нас і зімой, бядуе з намі. Сядзе на белае дрэва — усё весялей. Я вам чалавека зараз пакажу, які тья сонцы на шытах робіць, можа, і здымак удацца, — і заспяшаўся ў двор.

Ходзіць Вакуліч па хаце, аглядаецца, загаворвае пра тое, пра сёе, патурае гаспадарам, салодзіць у роце, быццам трапіў на сцэжку, на якой часцей за ўсё хадзілі сюды калісьці сваты (шасцёра дачок меў гаспадар), пакуль не пасадзіць высокага старога гаспадара на канапу.

— Дамоў з дзесяткаў у Галіцах паставіў, і школу новую. Цяпер не раблю, сілы няма, але яна цягне да сябе, гэта работа, бо з малой касці стаў працаваць, — нехаця бярэцца да гаворкі Антон Пятровіч Вакуліч.

Сеў гаспадар — хата адразу пабольшала, столь павышэла. Цяпер і гаспадыня, маленькая ўсмешлівая жанчына, хутчэй знаходзіць каля яго сваё месца.

— Ой, спадніца ў кветкі і канапа ў кветкі, — на здымку будзе выдаваць на тое, што дзед сядзіць на бабіным падолі, — шуткуе Вакуліч як да маладых.

— Чакайце! Трэба нагу за нагу залажыць!

Так, смеючыся, яны і зняліся...

Антон Пятровіч рабіць з дрэвам вучыўся ад бацькі. Бацькоўская навука сярод балот была найпільнейшая: трэба было ўмець каму-небудзь у вёску, адрэзанай ад свету, і хамуты рабіць, і цабэркі, і кросны ткаць — усё чыста.

— Ніна, што робіш? — пытаецца Ілья Ільці у жанчыны, абы не прайсці моўкі, як украўшыся, калі мы зноў выйшлі на вуліцу.

— Да зімы набліжаюся, — весела, удзячная за ўвагу, адказвае тая, зграбаючы лісце каля хаты. Прыпынілася, сарамліва нацягвае на бараду хустку, хавае маладую ўсмешку.

— Добры дзень, Ільцік! — размінаецца з намі бабуля.

Ля парога старэнькай хаты прыступкамі адзін перад адным ляжаць вялікія камяні, у садку, як пры пажары, выкінуты ў акно, — стол з паламанай сталёнай, свіціцца наскрозь дзяжа, вазонам тырчыць з яе куст лебяды, усюды старыя, яшчэ не ўрослыя ў зямлю, непатрэбныя рэчы... Так і ёсць, і тут — прырабаны: непадалёк стаяла новая вялікая хата.

Гаспадары завіхаліся ў двары каля хлява. Антон Сцяпанавіч Апанасюк даваў рады старой дзежцы, устаўляў дно (сусед папрасіў). Цяпер, на старасці, ён толькі рамантуе, а калісьці сам і дзежкі рабіў, і бочкі масла біць, і іншы посуд.

Марыя ВАЙЦЯШОНАК

Каб існае ўВЕКАВЕЧЫЦЬ...

ветры жоўтым дымком: светлыя брады; вялікая вада, якую пераходзіць, па-бабску сачыцца, старыя вербы; коні на касе, здалёк як іеракуленны ўверх дном, знесенныя вялікай вадой, чорныя смаленыя чаўны; гурт дзяцей, што з гвалтам барануюць босымі нагамі гарачую сыпучую дарогу ў полі; гафаванае лісце дубоў; птушыныя гнёзды побач з жылём чалавека; тры дзяўчыны з чапляй, гэтка ж, як і ў птушак, вострыя каленцы, плечыкі, гэтка ж старожкі, шалавечныя падзіркі; людзі, часцей старыя, пад брамай вялікіх дрэў; і нейкае надзіва нізкае

вывезеныя за горад. — Ой, іду босы! — смеецца з сябе, толькі цяпер убачыўшы, што дома не завязаў шнуркі на чаравіках.

Далёка ўжо ад нас чывае па гразкай дарозе Яўхімавіч. Сустрэўся во чалавек, усё роўна як, сам пайшоўшы дахаты, ключы ў руку ўлажыў і ад Прыпяці, і ад Стыры — ад вады і ад зямлі.

— Мы не палешукі, бо ні поля не было ў нас, ні лесу — вада, — азіраецца Вакуліч навокал на асушаныя балоты. — Як у рыбы плаўнікі, то і ў чалавека, раз ён жыве на вадзе, неш-

не спадзяецца толькі на рыбакае шчасце, жывучы калгасам, маючы неблагія палі, агароды, моцную асабістую гаспадарку. Але дзедаўская навука кураня, у якім павінна быць таму, хто запозніцца ці заблудзіць, і ежа, і соль, і сернікі, навука даверу застаецца,—перайшла ў спадчыну, абярнуўшыся любоўю, вольным захаваннем усім родным, як у Вакуліча, а, можа, калі — і высокай пазізіяй.

Абышоўшы старыцы, блізкія берагі Прыпяці і Стыры, мы вярталіся ў вёску. Вакуліч хацеў заадно зрабіць некалькі здымкаў, даўнавата, казаў, не выпадала за работай.

Аднаваскоўцы.

Вечнасць.

З рук Антона Сцяпанавіча Апанасюка спраўныя выходзяць бочкі. Фота І. ВАКУЛІЧА.

На тым месцы, дзе ён сядзеў, ляжала поўна бліскучых буйных жалудоў,—быццам высыпаліся з кішэні. Трапіў на вочы і сам малады дубок, дагэтуль як непазначаны. Дзюкнула недзе побач, можа, апошняя на сёлетнім астатнім цяпле пчала. Каля берага на пляценькім сподку перамывала белы пясок Стыр—забаўлялася. Побач, спрабуючы зашчыпіць спражку на нашым баку, сцягваў упоперак сталёвым рамянем цяжкія воды Прыпяці паром. А дагэтуль усё навокал пуставала, даўно выхаладанае, высклыганае лёгкімі дзвярамі лета.

— Быў Яўхімавіч мужык крэпкі, на ўсю вёску, можна сказаць, мужык. Пні дубовыя адзін выягваў, сякерай дзеўб на дрывы. Мала хто адважваўся рабіць такую работу. У дуба ж самая сіла ў каранях. У зямлі яны аж стаянеюць. Сякера звінціць!—разгаварыўся нарэшце, як устрапянуўся пасля сустрэчы з Яўхімавічам, і мой спадарожнік Ілья Ільці Вакуліч.—Захварэў... Шмат у па-

пільнае сонца, якое высвечвае, як пацерку, як кожную пячынку, вочы людзей да самага дна... Усё гэта часта, цягам многіх гадоў, можна было бачыць на фотаздымках у «Сельскай газетзе», «Сельскай жыцці», «Роднай прыродзе», «Сельскім хозяйстве Беларусі», «Крестьянке», не кажучы пра друк раённы і абласны.

Вабілі, цікавілі не толькі людзі і мясціны, а і пастаянства, нязменнасць самага фатографа, які здымаў і здымаў сваю вёску, паказваў яе вялікаму свету. Ці не так узрушаюць нас, кранаюць лісты закаханых...

Сам росту не надта вялікага, рухавы, погляд зырккі, учэпісты, а твар надзіва спакойны, нават усмешлівы, як бывае ў людзей, у якіх мяккая, адыходлівая душа. З выгляду быццам і непрыкметны, а паглядзіш на яго старэйшага сына, гонкага прыгожага юнака, і здзівішся — увесь у бацьку! А дзе ж яно дзенецца, калі і турботы (працуе Ілья Ільці намеснікам старшынні мясцовага калгаса «Бальшавік»), калі і здароўе — не

та такое павінна быць. Гэта ж даўней у Пінск за трыццаць пяць вёрст па Прыпяці на лодках ішлі! Звычайка. А іншы раз і цяпер: мог бы чалавек і калясьмі воз дроў прывезці, але ўсё роўна накладзе лазы і вязе па вадзе. Ды што — дрывы? Гной на соткі возаў на лодках! Есць у многіх і легкавыя аўтамабілі, і матацыклы, а як якое свята ці мясцелле, то зноў жа: пасядуць у лодкі — і па рацэ!..

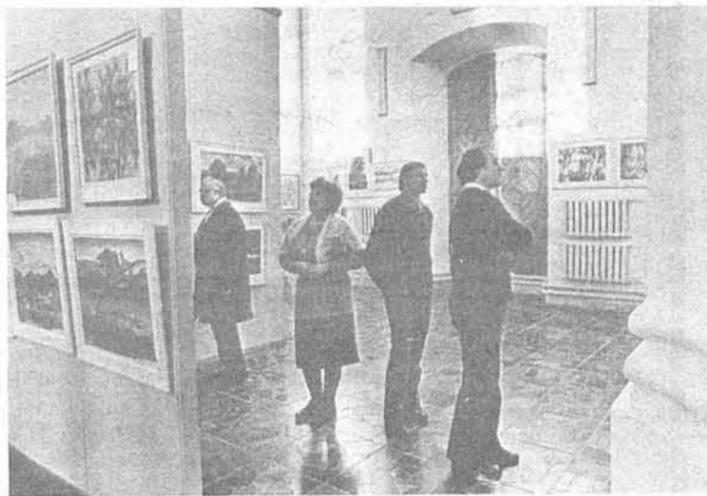
Прывідам мроіцца толькі што расказанае.

..Едзе, едзе чалавек на лодцы. З'еў лусту хлеба з соллю, зачэрпнуў драўляным карцом з рэчкі вады, напіўся. Крэпкія людзі, калі з дзяцінства выжывалі. Запозніўся рыбак, трэба прасіцца ўнаначкі. Пад'язджае да кураня. Снасці, няхітра ежа, соль, лыжка, сернікі, казанок — усё тут пакінута таму, хто заблудзіць на вадзе ці запозніцца. Вось і вячэра гатова. Агонь пасярэдзіне кураня хай сабе гарыць, чалавек яго не пільнуецца, спіць за цяжкім плячом бярвяна, пакладзенага так, каб

Упершыню ў Полацку

У карціннай галерэі Полацкага гісторыка-археалагічнага запаведніка працавала рэспубліканская мастацкая выстаўка акварэлі і малюнка, арганізаваная Міністэрствам культуры і Саюзам мастакоў БССР. На ёй былі прадстаўлены творы, ужо знаёмыя глядачам па ранейшых тэматычных выстаўках, але значная частка экспанатаў, а іх налічвалі 400, — гэта новыя работы мастакоў розных пакаленняў. Побач з прызнанымі майстрамі А. Паслядовіч, А. Кашнурэвіч, Г. Паплаўскім, Л. Асецін у вернісажы ўдзельнічалі маладыя творцы.

Шчаслівай была ўжо сама задума — наладзіць першую рэспубліканскую выстаўку акварэлі і малюнка менавіта ў Полацку. Незвычайнасць выставачнай залы (экспазіцыя разгорнута ў былым Багаўленскім саборы) настрайвала на ўзнёслы, святочны лад.

На рэспубліканскай выстаўцы акварэлі і малюнка. Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

Духовны свет нашага сучасніка, прыгажосць роднай прыроды, роздум пра будучыню — вось галоўнае, што ўвасоблена ў творах 130 удзельнікаў выставы. Пераважная большасць работ выканана ў тэхніцы акварэлі. Сапраўднай аздобай экспазіцыі сталі работы вядомага жывалісца В. Ціркы «Па-

адбылося абмеркаванне выставы. Перад аматарамі мастацтва выступілі галоўны мастак Дзяржкамвыда БССР, сакратар праўлення Саюза мастакоў БССР М. Ганчароў, старшыня секцыі графікі Саюза мастакоў рэспублікі Л. Асецін, мастак-знаўца А. Ладзісаў, мастакі М. Карпук, Ф. Гумен, А. Ясюкайчы. Было выканаана меркаванне зрабіць выстаўку акварэлі і малюнка ў Полацкай карціннай галерэі традыцыйнай.

Л. НІКІФАРОВА.

Выданне спадчыны У. Караткевіча

Праводзіцца падпіска на Збор твораў Уладзіміра Караткевіча ў васьмі тамах, якіх выдываецца «Мастацкая літаратура» мае намер ажыццявіць у 1987—1990 гадах.

У выданне ўключаны яго вершы, апавяданні, казкі, апавесці, раманы, драматычныя творы. Першы том складуць прадмова народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава, а таксама паэтычныя творы У. Караткевіча. У другі ўвойдуць апавяданні, казкі, апавесці «Сівага легенда», «Цыганскі кароль», «Ладзіца Роспачы». Раман «Нельга забыць», апаве-

сці «Лісце наштанаў» і «Чазенія» будуць надрукаваны ў трэцім томе. Чацвёрты і пяты томы зоймуць раманы «Каласы пад српном тваім» і апавесць «Збронь». У наступных тамах творы будуць размерываны такім чынам: шосты (раманы «Хрыстос прызямліўся ў Гародні»), сёмы (апавесці «Дзінае паляванне караля Стаха» і «Чорны замак Альшанскі»), восьмы (п'есы «Млын на сініх віра», «Званы Віцебска», «Наступь Каліноўскі» і іншыя, а таксама эсэ «Зямля пад белымі крыламі»).

В. ЗУШЧЫК.

«ДАЛЯГЛЯДЫ», 1986

«Рэспубліка белых бязро» — усхваляванае слова палесцінца М. Бясы пра нашу рэспубліку пераклаў М. Татуру.

У падборцы «3 польскай паэзіі і прозы» — творы Я. Івашкевіча, Л. Стафа, К. Філіповіча ў перакладах з польскай М. Танка, У. Мархеля, Я. Брыля.

Апавяданні пісьменнікаў ГДР прапанаваны М. Навіцкі. — 3 французскім апавяданнем знаёміць З. Колас і А. Асташонак. Змешчаны творы І. Скалы (пераклад з чэшскай Х. Жычкі і П. Маналы), М. Паўлавіча (пераклад з сербскахарвацкай А. Разанава), М. Карэма (пераклад з французскай Э. Агняцэв), Р. Пайнавіча (пераклад з сербскахарвацкай І. Чароты), С. Ібаргоена (пераклад з іспанскай К. Шэрмана), апавесці прытча Р. Баха «Чайка па іме-

ні Джонатан Лівінгстан» (пераклад з англійскай А. Міхальчука), апавяданні венгерскага пісьменніка Е. Лендзела (пераклад П. Місьню).

У раздзеле «Спадчына» — балада «Свіцязь» Я. Чачота (пераклад з польскай К. Ціркы), апавяданне Э. ды Кейроша «Снарб» (пераклад з партугальскай С. Мурашкі), вершы О. Жуланчыча (пераклад са славенскай Н. Гілевіча), паэзія Г. Гейнэ і Б. Брэхта (пераклад з нямецкай Ф. Баторына і Л. Баршчэўскага).

Есць у выпуску рубрыкі «Пісьменнік і час», «Майстэрства перакладу», «Голас наш чужбін далёка», «Калі кніжнік паліць» і «Хроніка перакладных выданняў».

К. РОСІЧ.

НА СТАРОНКАХ «НІВЫ»

Выйшаў першы ў сёлетнім годзе нумар беластоцкага што тыднёвіка «Ніва» — орган Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Братняй Польшчы. Як звычайна, значная частка матэрыяла звязана з літаратурным і культурным жыццём нашай рэспублікі.

Есць, у прыватнасці, падборка інфармацыі «Вестні з Беларусі». Пра наведанне ў Ветцы музея народнай творчасці расказвае карэспандэнт «Нівы»

польскі вучоны, даследчык Лодзінскага ўніверсітэта Я. Іванец. На старонцы для дзяцей «Зорка» друкуюцца вершы «3 Новым годам» К. Крапівы і «Мой тэлевізар» Э. Агняцэв, казка Я. Пархуты «Лесавічок». У нумары публікуецца таксама верш В. Аюлавай «Не ачарсцей на боль, душа».

Звестні пра жыццёвы і творчы шлях К. Губарэвіча ў звязі з 80-годдзем пісьменніка прадстаўлены ў падборцы «Гадзіны».

І. ЖДАН.

Марыя Рыгораўна, убачыўшы Вакуліча з фотаапаратам, маленькая, лёгкая на хату жанчына, кідзель з сябе карэлы сачыць на зямлю!

— Хадзі, Іванавіч, пад вярбіну! — крычыць праз плот суседлу, маўляў, здымацца будзем.

А яе Антона Сцяпанавіча прыйшлося добра папрасіць. Падаўся ён мне сурваткам, вараўным з выгляду чалавекам, а як аказалася наастанку — проста сумным. Сум ад таго, што гадзі ўцяклі, што ляжыць вунь, уросшы ў зямлю, усё лета нечэпаная лодка, а ён жа (не жарты!) дваццаць гадоў адбыў шкідерам на Прыпяці, што трэба во пагалицца, падстроіцца ды паехаць да ўрача. Але вось возьме, вычаша свежы кій і пойдзе яшчэ ў калгас на буракі — трэба памагчы.

Нарэшце, згадзіўся, заклаў аловак за вуха, пэўна, падумаўшы, што гэтак мадней. «Так? Не? Так?» — пытаецца раз за разам вельмі сур'ёзна, то беручы ў руку абруч, то — нацягач, сам сабе ўвесь час нешта гавораць памяркоўнае. Маўляў, мне — што, я — магу, раз людзям трэба. Марыя Рыгораўна, узлезшы на табурэт, трымала напроці сонца кавалак фанеры. Працерабіўшыся праз лісце, прамень сек напярэці, аж суці, здавалася, сыпаліся, — мог зашкодзіць здымку.

Потым ён, без шапкі (пакінуў яе каля хлява, дзе здымаўся), угрэты, узрушаны, быццам мы ўсе ўсталі, ад'язджаючы, з-за вяселага стала, вывадзіў нас каля свайго прысаддзя, з усіх бакоў абсаджанага вербамі.

— Быў проста плот. Самі калкі пабраліся, аж у сорак сёмым яшчэ, во якія цяпер!.. А во — і дарога на Берасце — аж да Луціна, а гэта — на Калавуравічы — да Пінска. Выйшаў сабе — і нагі не замочыш.

Спыніўся, цешыцца, глядзячы на высокі дарожны насып. Як не паказаць чужому чалавеку ў гэтым век бездарожным краі нарэшце добрую сухую дарогу!

Ішлі ад Апанасюкоў цераз выган, скрозь зарослы дзядоўнікам, высокім, учалістым. Міжволі аглядаешся, каб не аздобіцца дзядамі. Раптам Вакуліч затрымаўся з фотаапаратам каля вялікага куста.

— Глядзіце, позна ўжо, усе кветкі адышлі, а дзядоўнік цвіце, стаіць вяслы. А колькі ў яго гасцей! Клопкі і блошкі, матылькі і пчолы, мечаносцы і крыжаносцы. У-га! Зімой яго будуць лущыць птушкі.

Роўна, павольна, пабраўшыся па дзве—тры, плылі ў паветры яго пушынкі-зярынякі, падобныя на шпудлі для танюткага прадзіва — асенняга павуціння. Дзе-нідзе яшчэ было па кветцы. Дзядоўнік цвіў начным фіялетавым колерам. З сярэдзіны кветкі ішло неспадзяванадалікатнае святло, кароткае, як ад ліхтара, — астатняга па гэтай позняй пары, на якое спышалася ўсё наваколле...

— Па сем?
— Каб не грубо...
— Ну, па шэсці!
— Так ты ж трохі скарэй хадзі, а то што ж гэта: як стары — шлёп-шлёп.

Гамонячы на ўвесь канец вёскі, пасмейваючыся адзін з аднаго, вілі вярбіну два дзяды.

Два браты, нізенькі добраахвотцы Антон Сцяпанавіч Іванцоў і Рыгор Раманавіч Шавяленчык, гэты высокі, дзедкаваты, шмат гадоў назад вытаргавалі за сена ў суседнім сяле машынку, навучыліся відзі вярбіну. Спачатку вілі толькі для свайго калгаса, для «Большавіка» — ён даваў гатовую ку-

дзелью, потым сталі прыязджаць да іх нават з Пінскага раёна. То ўдава прыйдзе, то во, як цяпер, брыгадзірка з Калавуравічаў папрасіла. Пакуль фабрыка на ўвесь свет наробіць, а трэба-ж воз увязаць, сена везучы, і карову ўзяць за рогі, навізаць за агарадамі, або спутаць, калі б'ецца. Усюды вярхоўка трэба. Наогул, лічаць дзяды, раз няма добрай вярхоўкі, гэта не гаспадар. А ці кожны ўмее відзі? Не-е-е.

— Сіла ў руках павінна быць, — гаворыць Антон Сцяпанавіч. — Бо гэта ж не на электрыцы. Хоць і цяжкавата, але мусова. У маладых больш свой клопат, а ў нас — свой.

Як Стыр сухі, ехалі па сена і ў дрывы ўброд, а часцей аб'язджалі раку на Хлябы аж за вёрст шэсцьдзесят за гакам. Дамовіўшыся з другімі старэйшымі мужчынамі, наважыліся гэтыя дзяды зрабіць мост. Чацвёрты год ён служыць. Шмат паліва сэканомяна, шмат і часу. Напрыклад, да таго ж Століна стала дарога бліжэйшая на цэлых трыццаць кіламетраў.

Дзед Іванцоў працаваў бакенчыкам. Вязучы цеплаходы і вугаль, і руду, а ён глядзіць, каб быў на рацэ парадок. Тросам правяраў дно. Зачэпіцца за корч — пазаве карчапад'ёмнік. Дзед Шавяленчык працаваў на карчапад'ёмніку. Во адкуль тая сіла. Зямля хлеба не давала, адзін аер рос ды трава майна, як пшонка, — ратавала рака. «3 лодкай во каля самага парога прыставаў, — расказваюць напярэбой дзяды. — На баржах нашы мужчыны дрэвы перавозілі. Ходку зрабляць — прыходзіць дамоў з хлебам. Такі заробак. Праўда, у каго конь, таму было лягчэй — наймаўся за пяцьдзесят—сто вёрст лес везці. Зноў жа — за хлеб... Па Столінскім раёне наша вёска была самая бедная. Што было ў будзень, тое і ў святы: і ежа, і адзежа. Цяпер белага хлеба ніхто не хоча есці. Адзін тут малодзіцкі чалавек парасяць у нас купляў. Во, кажа, мы думалі, што Гальцы то і праўда гальцы, а яны сабе — гарадзі-і-шка!»

Пругка скручваецца вярхоўка ў цяжкі маток, як усё роўна толькі што знятая з крутых каровіных рагоў. Гамонка, смех не сціхаюць. Такая тут работа, што хто ні ідзе па вуліцы, кожны прыпыніцца хоць на хвіліну. Пэўна, таму і падворак прыбраны, як гасцінная хата. Тутія снапы чароту, знятага са страхі хлява, перакрытага шыферам (сельсавет выпісаў), цяпер вецер яе не задзярэ, граблі — сабе, вілы — сабе, аніводнай табе трэскі на дрывотні.

— Я сам не люблю ступіць у благое. Так чысценка люблю ў двары, каб толькі адна птушка праляціць... — кажа Рыгор Раманавіч.

Сказаў так, быццам ён і цяпер на вадзе...

Заўважыўшы з вуліцы жанчыну (тая карміла курэй з чыгуна, стоячы ў дзвярах сенцаў), Вакуліч спыніўся, стаў ладзіць фотаапарат. Жанчына паглядзела перад сабой як невідучая ад стомы (пэўна, толькі што з буракі), ды раптам схмянулася, пацягнула хустку з ілба — памаладзела. Быццам і не хоча здымацца, а сама стаіць, не ўцякае ў сені. Не, гальцоўцы, здымаючыся, не баяцца паказацца ў тым, у чым у полі ці ля скаціны. І Вакуліч іх не модзіць, бачачы прыгажосць не ў строях, а ў кожнай рысачцы твару, у кожным звычайным руху.

— Чакайце! Я вам зараз цікавага чалавека пакажу, — стойце Вакуліч, паказваючы ўбок.

Гэта быў Андрэй Міхайлавіч Хоміч. Да сёлетняга года, пакуль дзед, маючы восемдзесят пяць гадоў, не начапіў на нос акулары, казалі ў вёсцы, што ён кніжкі і газеты на памяць ведае: маўляў, вочы так доўга служыць не могуць. Мог дзед вызначыць, цэльная карова ці не, па зорках згадаць, які час, і шмат што іншае. А наогул лёс у Андрэя Міхайлавіча такі ж, як і ў многіх гальцоўцаў: сплаўляў па рэках дрэва, арганізоўваў калгас, працаваў у калгасе.

Цяпер ён зграбаў каля хаты на ноч асаку, рупіўся склаасці да расы. Вакуліч узяў вілы, стаў побач. І стары не бянтэжыўся, што задапамогся ў начальства. Рэдкай чалавечай свойскасцю валодае Вакуліч. Лёгка людзям, з ім сустракаючыся, адказаць яму тым жа, як звычайна лёгка мы бываем шчырымі з дзецьмі.

Потым мы зайшлі ў хату і трапілі на неспадзяваную вярхоўку — спечаны ў печы гарбуз, сасмяглы, зверху зацягнуты рудзенькай плевачкай, як малодзіва.

— Малады, з тонкай скурай, усярэдзіне белы не гадзіцца, трэба выбраць стары, жоўты. Разрэзаць, спярша пакласці ў печ на чыгун, а потым, як агонь прападзе, — у жар, — слухалі мы, пабраўшы ў руку па кавалку гарбуза, з аднаго боку навуку гаспадыні Марыі Уладзіміраўны.

— А з другога:

— Розныя зоры на небе. Вячэрняя — самая вялікая. Ранішняя — ясная, аж сіняя. У нас завуць яе светавой, бо ўсе гаснуць, адна яна застаецца... — расказваў дзед. — У чыстоту ягоду, калі ўсе зоры выходзяць — зор харошы, — можна і час вызначыць. Узімку зоры дробенькія. Калі яны адна перад адной скачуць — чакай непагадзі. Летам, калі міг-міг-міг каторая, бы пабегла — таксама нядобра...

Скочыў кот да дзеда на колёнцы — вось і гатоў здымаць.

— Сёння дзень харошы капусту крышыць і кабана біць, бо месяц — старычок, а не малодзічок, — зачыняе за намі дзверы гаспадар, падарыўшы са сваёй скарбонкі яшчэ адзін сярод незлічоных зорных знакаў.

— Якраз жа сёння Рая крышыць... Калі мужык шынкуе, капуста будзе цвёрдая, калі баба — мяккая, — нявесела жартуе Вакуліч: маўляў, зноў не паспее памагчы жонцы.

Вечарэла, павярталіся з поля людзі. Раз-пораз то перабяжыць дарогу маладзіца, то пратрушкее старая жанчына. Яшчэ ў некаторых хусткі завязаны высока, ражкі на самай макушцы, як улётку — яшчэ горача, поўна работы. Недзе блізка падавала голас сініца. Летам гэтую птушку меней заўважаш — клопаты трымаюць ля гнязда ў лесе, цяпер жа яна часцей ляціць да жылля — сёе-то перападае то ад чалавека, то ад скаціны. А то — дзядоўнік паспее на выгане.

— Якраз гэтай парой аблёту робяць. Пара наперадзе, а здалу — хвалямі, — і рукі паказвае ў паветра Вакуліч, — шэсць—сем птушанят. Да нас зімой на парог прылятаюць, як усё роўна куранты. Людзі ўжо гавораць: ты, пэўна, чаруўнік, ты нешта знаеш...

«...Можа, зярнят ў кішэню возьмеш?» — спытала, развіваючыся, баба Воля, Вакулічава маці, трымаючы пад грудзьмі поўныя жмені гарбузікаў, глядзячы на мяне прывабліва, забавана, як на далёкую зімовую сініцу.

Столінскі раён.

Беларускі балет усё часцей выязджае за мяжу з гастроліямі, удзельнічае ў міжнародных фестывалях мастацтва. Мяркуючы па рэцэнзах, ён з поспехам вытрымлівае «канкурэнцыю» з замежнымі харэаграфічнымі калектывамі. І заўсёды бывае цікава ўбачыць, што робіцца ў іншых, даведацца, што хваляе харэаграфію свету, параўнаць мастацкія ўзроўні спектакляў, іх стылістыку, праблематыку.

Шырокія магчымасці для гэтага з'явіліся летась, у час X Міжнароднага фестывалю балета на Кубе. Удзельнічай якая мне паінсціла быць. Непайторнымі ўражаннямі пра гэтую паездку мне хацелася б падзяліцца з чытачамі «ЛіМа».

Міжнародная мова балета

Служачы гасцініцы «Прэзідэнт» у Гаване неаднойчы, відаць, дзіўліліся тады, у восеньскія дні, на сваіх пасталлях: тыя раптам пачалі хадзіць «вываратна», наскімаі вонкі. Ды спавала гаванцы прызначаліся да паходні сваіх гасцей — удзельніцаў Міжнароднага фестывалю балета на Кубе. Юбілейны, дзесяты, ён сабраў больш за 270 прадстаўнікоў з 24 краін. Гэта было чужою для нас сьвята балета і адначасова маштабны, сур'ёзны аглед таго, што зроблена, што робіцца ў сусветным харэаграфічным мастацтве.

На трох буйных сталічных сценах штодня з 28 кастрычніка па 9 лістапада ішлі спектаклі і гастролі — Нацыянальнага балета Кубы, Балета правінцыі Камагуэй і гасцей — балетных труп з Галандыі, Швейцарыі, Францыі, ЗША, Савецкага Саюза, салістаў з многіх сацыялістычных краін, а таксама з Аргенціны, Грэцыі, Іспаніі, Вялікабрытаніі, Бразіліі, Уругвая, Італіі і інш. Усе спектаклі, а іх часам было па два ў кожным з тэатраў, праходзілі пры перапоўненых залах, што перанасіла свядчэнне пра папулярнасць балета на Кубе, пра вялікую цікавасць да яго шырокай публіцы.

Вядомы балетмайстар Альберта Алонса, якога называюць бацькам кубінскага балета, нездарма вызначыў найважнейшую з задач фестывалю як задавальненне памкненняў народных да характа, пісаў пра жаданне масавага глядача быць у курсе развіцця сусветнай харэаграфіі, параўноўваць кубінскі балет з харэаграфіяй іншых краін.

І сапраўды, кубінцы з чужонасцю сапраўдных знаўцаў ацэньвалі майстэрства танцоўраў. Авацыяні суправаджалася, напрыклад, выступленне 19-гадовага аргенцінскага танцоўшчына Хулія Бона, які заваяваў раней залаты медаль на Міжнародным конкурсе артыстаў балета ў Маскве. Жартавалі, што ў маладзённым асяродку ўзнік нават клуб паклоннікаў гэтага найвиртуознага танцоўшчына. Між іншым, у клуб аматараў балета ў дні фестывалю можна было запісаць многіх гаванцаў, якія папаўднёваму гораха сустракалі і Іспанію А. Аргуэлес, А. Касціла, і кітайцаў Лі Вінг, Пан Ян Віна, і прадстаўнікоў гарлемскага тэатра танца з Нью-Йорка В. Джонсан, Э. Шэлмана, і М. Чэрна, Я. Немеца з Чэхаславакіі, і кубінцаў О. Гансалес,

Л. Арайо, Р. Суарэс, і многіх іншых чужоўных танцоўшчынаў свету. Доўга глядачы не адпускалі са сцэны савецкіх майстроў У. Васільева і К. Мансімава, якія танцавалі адаржыю з «Анюты» В. Гаурыйна; У. Ансімава, які выступаў у спэнтанкі кубінскай трупы «Лебядзінае возера», артыстаў Ленінградскага тэатра сучаснага балета, якім кіруе Б. Эйфман.

Але вядома, першая зоркай фестывалю была неўвяданая Алісія Алонса, 55-годдзе сцэнічнай дзейнасці якой адзначалася ў тым жа дні. Яна выступіла ў некалькіх спэнтанках, танцавала пры адрыцці і закрывці фестывалю і сустракалася публічнай літаральна як нацыянальная гераіня. «Алісія», як завуць яе ўсе на Кубе, па праву карыстаецца ўсенароднай любоўю. Добра адладжаная харэаграфічная адунца і міжнародна вядомасць, якая дасягнула ў вельмі кароткі тэрмін (кубінскаму балету 38 гадоў), — шмат у чым яе заслуга перад нацыянальнай харэаграфіяй. У прыватнасці, фестывалю ў Гаване абавязаны ў многім ёй, «прыме-балерыне асалюта» (як называюць Алісія Алонса ў праграмах) і генеральнаму дырэктару Нацыянальнага балета. Кожны фестываль быў пазначаны і асабістай увагай Фідэля Кастра, які на гэты раз на прыёме, наладжаны ў гонар удзельніцаў фестывалю, доўга гутарыў з імі па праблемах развіцця балетнага мастацтва.

У культурным жыцці Кубы, у эстэтычным выхаванні народа балету адводзіцца відная роля, і ролю гэтую ён іграе з вялікім поспехам!

II

Адзіная харэаграфічная тэрміналогія дала магчымасць выкарыстаць яе для шматлікіх жартаў, зразумелых усім удзельнікам фестывалю. Гаварылі пра «гранд жэтэ», значок чэраз акія, які здзейснілі многія, хто прыбыў на фестываль; пра галоп, у тэмпе якога ўдзельнікі перабіраліся з аднаго тэатра ў другі, імкнучыся ўбачыць як мага больш; пра неверагодны антраша некаторых глядачоў у намаганнях здабыць білеты; пра фуэтэ, у імклівай віхуры якога ішоў фестываль з яго спэнтанкімі, канцэртамі, сустрачкамі, прэс-канферэнцыямі.

У тым, што балет — мастацтва інтэрнацыянальнае, і удзельнікі, і публіка перанонваліся неаднаразова. І тады, калі «даслоўна» разу-

мелі ўсё, што адбывалася на сцэне, незалежна ад таго, танцавалі амерыканцы або рускія; і калі бачылі, з якой стараннасцю, аднолькава характэрнай для вучняў усіх балетных школ свету, маленькіх дзяўчынак і хлопчыкаў у школе А. Карп'ентэра спасцігаюць азы танца; і калі на шматлікіх сустрачках балетмайстраў, выканаўцаў, крытыкаў гучалі вядомыя ўсім імёны, назвы, агульнапрынятая тэрміналогія.

Інтэрнацыянальна былі і ідэі, якія натхнілі харэагра-

фаў. Барацьба добра і зла, сьвярдзэнне свабоды і неабходна ўмовы існавання, імкненне да шчасця і любові, увага да ўнутранага свету чалавека, яго думан і пачуццяў. — вось кола асноўных праблем, якія цікавілі балетмайстраў. Увабляліся гэтыя ідэі ў спэнтанках самых розных па тэматыцы, стылістыцы, жанрах. (Усяго на фестывалі было паказана 50 спэнтанкаў на аснове 214 твораў розных аўтараў, сярод якіх такія вядомыя харэаграфы свету, як Д. Робінсан, Р. Пці, А. Цюдор, Д. Балаччін і інш.)

«Лебядзінае возера» і «Жызэль» прадстаўлялі акадэмічную харэаграфію. Яны выконваліся танцорамі розных краін супольна з трупаў кубінскага балета і выглядалі маладымі і свежымі, раскрываючы няясную чароўнасць класікі.

Шырынёй дыяпазону, пошукамі сінтэзу розных танцавальных форм вызначаліся спектаклі Нацыянальнага балета Кубы. Трупа паказала некалькі з лепшых сваіх пастановак мінулых гадоў, сярод якіх зноў уразілі тэхнічнай і акцёрскай адточанасцю выканання, гармоніяй формы і зместу «Дзіва» і «Рэдкая птушка» А. Мендэльса, «Крывае вяселле» А. Гадэса.

Кубінскі харэаграфамі спецыяльна да фестывалю былі створаны і новыя спектаклі: «Крокі па жыцці» і «Просты шлях», пастаўленыя Х. Рыверас. Апошні з іх расказвае пра пошуні сучаснай моладдзі свайго месца ў жыцці. «Дзяжурнае святло» і «Згублены дзёнік» стварыў А. Алонса; балеты «Беглы раб», прысвечаны эпосе мінулага рабства, і «Вероніка палібоўнікі» — І. Танорыя; «Вясёлая ўдава» — А. Мендэс. Найбольшы поспех мелі, бадай, пастаноўкі «Электра Карыга» і «Інвалідацыя» Г. Эрэры, дзе харэаграф удалося па-новаму працягнуць старажытны миф, выразна і арганічна спалучыць класічны танец з новай пластычнай мовай.

Вынаходлівыя па лексіцы, арыгінальныя па кампазіцыі былі творы балетмайстра О. Арайса, паказаныя трупаў Вялікага тэатра Жэневы. Так, яго вядомы балет «Танга» здзіўляе здольнасцю харэаграфа вырашаць шматлікія мастацкія задачы з дапамогай сінтэзу элементаў аргенцінскага танга з іншымі танцавальнымі формамі.

Да сплыву класічнага танца з мадэрн-танцам, са стылістыкай экспрэсіўнасцю імкнуўся і пастаноўшчы харэаграфічных мініяцюр

«Качэўнікі», «Патанулы сабор», «Песні без слоў» Я. Кіліян і Х. ван Манен, якія з рэдкай дакладнасцю і адухоўленасцю выканалі артысты маладзёжнай групы Галандскага тэатра танца. І хоць харэаграфы жэнеўскай і галандскай труп ставяць перад сабой нярэдка толькі тэхналагічныя задачы, вядучы пошук новых камбінацый лексікі і малюнкаў, дзякуючы знойдзенай гармоніі іх пастаноўкі часта прыносяць высокую эстэтычную асалоду. І усё ж найбольш уражваюць тыя творы з рэпертуару галандскай трупы, дзе арыгінальная форма спалучаецца з глыбокай ідэяй. Чужоўная ў гэтым сэнсе работа маладога Іспанскага харэаграфа Н. Дуато «Зачараваны сад», дзе ён паказаў пакуты і радасць цяжкай і плённай працы людзей на зямлі.

У жанры своесаблівага рэвю, які спалучыў у сабе, акрамя харэаграфіі, песні, дыялогі, ігравыя сцэнікі, выступіла амерыканская трупа пад кіраўніцтвам А. Анжэла. Малючы карціны жыцця заходняй моладзі, артысты эфэктна выкарыстоўваюць розныя модныя напрамкі, у тым ліку брэйк-данса.

З авангардных пазіцый выступае маленькая трупа французца Даменіка Пеці, які імкнецца знайсці новыя вырўленчыя магчымасці чалавечага цела. Але шкада, што зместавы бок яго твораў выглядае залішне зашыфраваным нават для спецыяліста, дасведчанага глядача.

Увогуле, захапленне вырашэннем тэхналагічных задач прыметна ў творчасці многіх заходніх харэаграфіаў, што вядзе нярэдка да пэўнага фармалізму і эстэцтва, а гэта спаруджае халадок адчужэння паміж глядацкай залай і сцэнай. Не дзіўна таму, што ў савецкіх балетах, прынамсі, у паказаных на замежных гастроліх беларускіх спэнтанках рэцэнзенты перш за ўсё адзначалі іх ясны змест і глыбокую ідэю, якія, уваблены ў яркай відовішчнай форме, заваўвалі сэрцы і розум глядачоў.

Панараму развіцця сусветнага балета істотна дапоўнілі артысты з іншых краін і, вядома, з Савецкага Саюза.

III

Прадстаўнікі савецкай харэаграфіі — частыя госці Кубы. Тут выступала балетная трупа Вялікага тэатра, у фестывалю удзельнічалі вядомыя артысты балета з Масквы і Ленінграда, Кіева і Новасібірска, на Кубе шмат гадоў выкладаў савецкі педагогі.

У чацвёрты раз прыехала ў Гавану Галіна Сяргееўна Уланова, якая адразу апынулася ў цэнтры увагі. На прэс-канферэнцыі з ёй журналістаў і удзельнікаў фестывалю цікавіла, здаецца, усё, што мела адносіны да балета. На шматлікіх пытанні адказвалі таксама па прэс-канферэнцыі У. Васільева, К. Мансімава і В. Эйфмана, мастацтва якіх высока ацаніла грамадзнасць. Крытыкі далі чужоўныя водгукі на адаржыю з «Анюты», дзе У. Васільев упершыню на Кубе выступаў не толькі як выканаўца, але і як харэаграф, у прэсе фестывалю адзначаліся таксама высокі прэфесійны ўзровень і натхненне Б. Эйфмана, кіраўніка трупы Ленінградскага тэатра сучаснага балета, якая на Кубу прыехала ўпершыню.

Вынаходлівыя па лексіцы, поўныя дасціпных пластычных знаходак, пастаноўкі Б. Эйфмана, самааддана выкананыя артыстамі, дастойна прайшлі параўнанне з лепшымі творамі сусветнай харэаграфіі, паказанымі на фестывалю. Усё большае колькасць савецкіх балетных калектываў робіцца вядомай кубінскаму глядачу. Будзем спадзявацца, што на адным з наступных фестывалю нашу краіну будзе прадстаўляць і беларускі балет. Ён мае што сказаць публіцы.

Юлія ЧУРКО.

з 19 па 25 студзеня

19 студзеня, 20.15
II УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТЫВАЛЬ НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ, ПРЫСВЕЧАНЫ 70-ГОДДЗЮ ВЯЛІКАГА КАСТРЫЧНІКА «КАЗЛОВІЦКІЯ ВЯЧОРКІ». Вёсна Казловічы Зэльвенскага раёна, 20 студзеня, 18.10
«СТАРЫШЫНЫ БЕЛАРУСКАЯ МУЗЫКІ».

Перадача прымеркавана да 95-годдзя з дня нараджэння Р. Р. Шырмы. У 20-я гады ён арганізаваў першы беларускі народны хор у Заходняй Беларусі, пазней стаў заснавальнікам Акадэмічнай харавой капэлы БССР, якая зараз носіць яго імя. У перадачы выкарыстаны цікавыя архіўныя матэрыялы.

21 студзеня, 19.50
У. ДАРОХІН. «РАЗМОВА З ТАВАРЫШАМ ЛЕНІНЫМ». Ванальна-сімфанічная паэма па вершах У. Малкоўскага. Яе выконваюць Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр Беларускай ССР пад кіраўніцтвам заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Ю. Яфімава і заслужаны артыст БССР В. Скорбагагаў.

24 студзеня, 11.45
«У ЖЫВАПІСЕ, ГРАФІЦЫ, СКУЛЬПТУРЫ».

Першую перадачу гэтага года пачне інтэрв'ю з народным мастаком СССР Міхаілам Андрэевічам Савіціным, запісанае на выстаўцы «Майстры культуры — за мір». Усіх мінчан, асабліва аматараў кнігі, зацікавіць тая старонка альманаха, якая запрашае ў новую кнігарню «Мастацтва». Дзяржаўны музей БССР сістэматычна арганізуе мастацкія выстаўкі айнаўнага мастацтва і мастацтва замежных краін. Адна з апошніх яго прапаноў — выстаўка чэхаславацкага прыкладнага мастацтва, а таксама дыяйна. Пра гэту выстаўку пойдзе размова ў перадачы. Для знаёмства з творам маладога скульптара Сяргея Бандарэні «Жыць без войн» мы запросім вас у студыю. Апошні сюжэт пазнаемчы з габеленам мастаці Галіны Сіверцавай, прызначаным для ўпрыгожвання інтэр'ера.

24 студзеня, 13.05
ТЭЛЕКЛУБ САМАДЗЕЙНАЙ МАСТАЦКАЙ ТВОРЧАСЦІ. «ІГРАЕМ ШЭКСпіРА».

Спэнтань брэсцкага Дома культуры чыгуначнікаў.

24 студзеня, 14.40
«ЭКРАН: ПРАБЛЕМЫ, ГЕРОІ» Народная артыстка РСФСР А. Дзямідава. «Сустрача перад спэнтанкам».

24 студзеня, 18.20
«ПЕУЧАЕ ПОЛЕ».

Святла беларускай песні. Адрыццё новага цыкла.

24 студзеня, 19.55
ТЭЛЕВІЗІЙНЫ ВЕРНІСАЖ. СТУДЫЯ «ЭФІР» ПАНАЗВАЕ «МЕЛОДЫІ ПАЛІЦКАЯ ХВАЛІ». Заслужаны артыст Эстонскай ССР К. Рандалу (фартэп'яна) іграе санату-фантазію Соль маіор Шуберта.

24 студзеня, 23.10
«СУСТРЭНЕМЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦА».

Музычная праграма з удзелам артыстаў маладзёжнай эстрады.

25 студзеня, 18.55
«ВАС ЗАПРАШАЕ ЧАСОПІС «БЕЛАРУСЬ»».

У госці да сваіх герояў і аўтараў запрашае грамадска-палітычны і літаратурна-мастацкі часопіс «Беларусь». Гэта значыць, што кожны месяц будзе прадстаўляцца чарговы нумар часопіса. Госці першай перадачы — мастаці кіраўнік шырока вядомага, папулярнага і ў нашай краіне і за яе межамі ансамбля «Верась», заслужаны артыст БССР В. Раічын. У першым нумары часопіса «Беларусь» будзе змешчаны артыкул пра ансамбль «Верась».

Як удаецца «Верасам» столькі год трымаць высокую форму, пра адносіны да абнаўлення рэпертуару, пра сучасныя плыні ў эстраднай музыцы, пра змены саставу ансамбля «Верась» — пра гэтыя і іншыя рэчы ідзе гаворка ў гэтай перадачы.

Вядучы — галоўны рэдактар часопіса А. Шабалін.

25 студзеня, 19.50
«У НЯДЗЕЛЮ ВЕЧАРАМ».

Канцэрт Дзяржаўнага, намернага аркестра Саюза ССР.

Дырыжор аркестра В. Траціцкаў скажаў у інтэрв'ю: «Самае галоўнае для выканаўцы — спалучаць у сабе эмацыянальнасць, умненне адчуваць твор, тэхнічныя магчымасці, віртуознасць і, канечне, інтэлект. Інтэлект патрэбны для кантролю над эмоцыямі. Без такога кантролю зараз не можа быць музыканта».

Галоўны рэдактар Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алякс АСПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ [намеснік галоўнага рэдактара], Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Алякс ЖУК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юры СЕМАНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАІНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і праваўнага Саюза пісателёў БССР. Мінск. На беларускай мове.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 01024 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела публіцыстыкі і нарысаў — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела культуры і вывучэння мастацтва — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання — 33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела пісьмаў — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і фоталістаграфіі — 33-44-04, 33-24-62, карэктарскай — 32-20-64, бухгалтэрыі — 23-73-37.

Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машыцы (праз два інтэрвалы). Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.